תלמוד בבלי · אחרונים · תורת חיים

תורת חיים על עבודה זרה

רבי אברהם חיים שור

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תורת חיים על עבודה זרה

רבי אברהם חיים שור

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תורת-חיים-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב 5
דף ג 10
דף ד 12
דף ה 16
דף ו 19
דף ז 21
דף ח 22
דף ט 27
דף י 28
דף יא 31
דף יב 32
דף יג 34
דף יד 37
דף טו 39
דף טז 40
דף יז 41
דף יח 44
דף יט 45
דף כ 45
דף כא 47
דף כב 48
דף כג 48
דף כד 49
דף כה 50
דף כז 51
דף כח 52
דף כט 52
דף ל 53
דף לא 55
דף לב 55
דף לג 56
דף לד 57
דף לה 59
דף לו 61
דף לז 62
דף לח 63
דף לט 65
דף מ 68
דף מא 70
דף מב 70
דף מג 72
דף מד 73
דף מה 78
דף מו 78
דף מז 79
דף מח 82
דף מט 88
דף נב 90
דף נג 92
דף נד 94
דף נה 96
דף נו 98
דף נז 98
דף נח 99
דף נט 100
דף ס 100
דף סא 101
דף סב 103
דף סג 104
דף סד 104
דף סה 106
דף סו 108

דף סז 110
דף סח 111
דף סט 112
דף ע 115
דף עא 117

דף ב

לפני אידיהן פרק ראשון

לפני אידיהן מאן קא גרים להו תברא עדות שהעידו בעצמן לכאורה תימה אמאי נקט ש"ס עדות שהעידו בעצמן דהא קרא דיתנו עידיהן ויצדקו לאו בעדות עצמן איירי אלא בעדותן של עובדי כוכבים ומזלות כדפירש רש"י ז"ל יבאו עובדי כוכבים ומזלות שעבדום ויעידו עליהן. וי"ל דהשתא דסלקא דעתך דעובדי כוכבים ומזלות כתיב ואתמוה מתמה יתנו עובדי כוכבים ומזלות עידיהם יבאו עובדי כוכבים ומזלות שעבדום ויעידו עליהם ויצדיקום צריך לומר דסיפא דקרא דישמעו ויאמרו אמת הכי קאמר ישמעו עובדי כוכבים ומזלות דברי תוכחתו ית' מ"ש יתנו עידיהן ויצדקו ויודו על דבריו ויעידו בעצמן ויאמרו אמת הדבר כי חטאנו ואין מי שיצדיקנו לכך נקט עדות שהעידו בעצמן דעובדי כוכבים ומזלות לא תעיד כיון דקרא אינו אלא קא מתמה:

שווקים להושיב בהן זונות תימא אמאי לא קאמר לעשות בהן סחורה וכל דבר. והתוספות כתבו דמגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול וכו' ודוחק הוא דלמה יגנה אותם בשביל מה שמבקשין שכר לא יתן שכר ולא יגנה ועוד דבסמוך גבי גשרים וכרכים נקט ש"ס נמי מילתא אחריתי מכס ואנגריא אע"ג דליכא בהו גנאי. ועוד דגבי כסף וזהב מאי איצטריך למימר שלי הוא ולא קאמר בשביל עצמיכם הרביתם ואינהו גופייהו היאך מצו למימר הרבה כסף וזהב הרבינו בשביל ישראל והלא שקר מוחלט הוא. וכן קשה גבי מלחמות דבסמוך אמאי לא קאמר בשביל עצמיכם עשיתם. ועוד דבסמוך קאמר אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן משמע דמימר אמרי דמהאי טעמא יועיל להן טענה דגשרים וכרכים ומלחמות וקשה כיון דהוא יתברך משיב להן תשובה ניצחת על כל טענה וטענה מהיכי תיתי דיועילו. לכך נראה דשווקים ומרחצאות וכל הנך דבסמוך תיקוני מדינה נינהו ותחילת עשייתן לצורך כל אדם הוא בין עובדי כוכבים ומזלות בין ישראל אלא דאינהו שקורי קא משקרי ואומרים שלא עשו אותן אלא בשביל ישראל לחוד שיתעסקו בתורה ולכך רוצים ליטול שכר גדול כישראל שכל המסייע את חברו ללמוד תורה חולק עמו בשכרו כדאשכחן בישששכר וזבולן להכי לא מצי למימר תיקנתם שווקים לעשות בהן סחורה וכו' שאלו עשאום לעשות בהן סחורה לא שייך למימר שעשו כן בשביל עצמן דסתם צרכי מדינה לצורך כל אדם הוא נעשה כדפירשתי ולכך איצטריך למימר תיקנתם שווקים להושיב בהן זונות פי' דתחילת עשייתן לא הוה לצורך תיקון המדינה אלא כדי להושיב בהן זונות דאורחא דמלתא להיות זונות ורווקים מצויין בשווקים ונתכוונתם לעשות שוק של זונות. מרחצאות לעדן בהן עצמיכם לפי שבשעה שנכנסין לפניו ית' אין

נכנסין אלא עיקרי האומה אשר עליהן מוטל תיקון צרכי המדינה ושריה וחכמיה כדאמר לעיל כל אומה וסופריה ולהכי נקט מרחצאות לעדן בהם ולא קאמר לרחוץ בהם שאלו עשאום לרחוץ לא הוה שייך למימר שעשו כן בשביל עצמן דסתם צרכי מדינה לצורך כל אדם נעשה כדפי' ולכך קאמר מרחצאות לעדן בהם דתחילת עשייתן לא הוה לצורך תיקון המדינה אלא בשביל עצמיכם לעדן בהן. כסף וזהב שלי הוא דמה שאמרו הרבה כסף וזהב הרבינו וכו' היינו אותו כסף וזהב שדרך המלכים ושרים להרבות בבית גנזיהם ואוצרותיהם לשכור מהן חיילות לצורך שמירת המדינה כידוע ולהכי לא שייך למימר שלא הרבו אותן אלא לצורך עצמן דכל צרכי מדינה עושין בשביל כל אדם ולכך איצטריך למימר כסף וזהב שלי הוא וכן יש לפרש גבי גשרים שאלו עשאום לעבור עליהן הוי צורך תיקון מדינה שעושין בשביל כל אדם ולכך איצטריך למימר ליטול מכס מהן ולא לצורך תיקון מדינה וכן כרכים שכבשו ולא לצורך תיקון המדינה שתהא ארץ רחב ידים לדור בה יושביה בריוח אלא לצורך אנגריא. ולפי שאותן המלחמות המלכיות על פני השדה ודאי צרכי תיקון המדינה נינהו שלא יבא האויב לכבוש את המדינה וצורך כל אדם הוא לכך איצטריך למיטר מלחמות אני עשיתי וכו' והשתא אתי שפיר הא דקאמר אינהו סתרו ב"ה ואנן בנינן דמימר אמרי דמהאי טעמא יקבל מהן הוא יתברך טענת גשרים וכרכים ומרחצאות שיהפך בזכותן בשביל כך לומר שלצורך תיקון המדינה עשאום בין לצורכם בין לצורך ישראל ונהי שלא יקבלו שכר כל כך כישראל מכל מקום יקבלו שכר קצת כיון דבשביל ישראל נמי נפשו ונראה דהיינו דנקט ש"ס וכי מאחר דחזיא וכו' דלא מיהניא ולא מידי פירוש כיון שאינו מהפך בזכותן כלל ולא יקבלו שכר מידי אפילו מקצת שכר מ"ט עיילי

כלום יש בכם מגיד זאת נראה דבכם לאו דוקא נקט שלא ידבר הוא יתברך עם עובדי כוכבים ומזלות עצמן שאין ראויין לכך אלא עם שריהן שלמעלה ידבר וכן משמע דבקרא לא כתיב בכם אלא מי בהם יגיד זאת:

ותני רב יוסף אלו עובדי כוכבים שאוכלין ושותין כדוב וכו' מייתי ראיה דכיון דדמיין לדוב חשיבא היא דמלכותא תקיפא היא כדוב זה שהוא תקיף ועז ואוכל ושותה הרבה ומסורבל ומגדל שער הרבה דומיא דמלכות ארם דחשיבא כיון דתקיפא מדכתיב גביה ותיכול כל ארעא ותדושינה. ונראה כיון דעובדי כוכבים קרויין דוב לכך גם שריהן של מעלה נקרא דוב כדאיתא במסכת יומא בההיא שעתא עייל לדוביאל שרא דעובדי כוכבים ומזלות ואל הוא כללי כמו גבריאל רפאל אוריאל שכל שר של מעלה נקרא על שם אומתו או איפכא האומה נקראת על שם הפר שלה כדאיתא במדרש רבה פרשת

בשלח והנה מצרים נוסע אחריהם שרן של מצרים היה שמו מצרים ובפרק שור שנגח ד' וה' מפו' באריכו':

ואנן בנינן כתבו התוס' הא דלא קאמרו שבנו בית המקדש כששאל מהן במה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור וכו' ודבריהם דחוקים חדא דבסמוך משמע שכל הדורות הולכין אחר דור הראשון מדפריך בסמוך ומי מצי למימר הכי והכתיב ויאמר ה' מסיני בא וכו' מלמד שהחזירה על כל אומה ול' ומאי קושיא תינח אותו הדור שהיה בזמן מתן תורה שאר הדורות מאי איכא למימר לימרו כלום נתת לנו כו' משמע דהכל הולד אחר הדור הראשון ועוד דא"כ אמאי יצאו כולם בפחי נפש דורו דכורש מיהו ליזכו כיון דבנו בית המקדש ועוד דכיון דלא מהניא להו לאחרונים בנין בית המקדש שבנו הראשונים לענין קיבול שכר אם כן לענין קבלת טענת גשרים וכרכים ומלחמות נמי לא מהניא להו דמאי שנא. לכך נראה דמעיקרא כששאל מהן במה עסקתם מלתא דפשיטא הוא דלא בעו למימר שבנו ב"ה דא"כ לא יקבלו אלא שכר מצוה אחת ואינהו בעי לקבילי שכר כל תרי"ג מצות מישראל כיון שהיו מסייעין אותן לקיימן כדפירשתי ובתר הכי נמי לא הומ"ל תנה לנו מיהא שכר בנין ב"ה דכיון דליכא אלא חדא מצוה פשוט הוא שכבר אכלוה משנים קדמוניות כמו שאמר הכתוב ומשל' לשונאיו אל פניו להאבידו והא דקאמר ואנן בנינן אין כוונתן לקבל שכר בשביל כן דודאי כבר אכלוהו אלא דמימר אמרי דשאני ארם דכיון דסתרי ב"ה וחטאו לכך אין ראוי להפך בזכותן אבל אנו דלא סתרינן ליה יהפוך בזכותן והא דנקט ואנן בנינן קושטא דמלתא נקט ולא לקבל שכר עליה דומיא דבתר הכי דקאמר סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל וע"כ צ"ל דה"ק הנך כיון דחטאו דאישתעבדו בהו בישראל לכך אין ראוי להפך בזכותן אנן דלא חטאינן יהפוך בזכותן:

מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה אע"ג דקרא לא נקט אלא עשו וישמעאל כמו שכתוב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן והתם נמי כתיב אלוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן יש לומר דשאר כל העובדי כוכבים ומזלות נפקא ליה מסיפא דקרא דכתיב ואתא מרבבות קדש כמו שכתב בספר הזוהר והא דנקט קרא הנך תרתי בהדיא טפי משאר כל העובדי כוכבים ומזלות יש לומר משום דהנך תרתי חשיבי מכל העובדי כוכבים ומזלות אי נמי משום דמהנך תרתי קבלו ישראל נהורין מדכתיב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן אבל משאר עובדי כוכבים ומזלות לא קבלו נהורין אלא מתנן כדמשמע בזוהר פרשת בלק דאיתא התם וזרח משעיר אזל וזמן להו לבני עשו ולא קבלוה אזל לבני ישמעאל ולא קבלוה אהדר להון לישראל השתא אית לשאל הקב"ה כד

אתא לשעיר למאן נביאה דלהון אתגלי וכו' כד אתא רבי שמעון פתח ואמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו ממאי דאמרו בני שעיר דלא בעו לקבלא מהאי אנהר להון לישראל אוף הכי הופיע מהר פארן אנהר להון לישראל ממאי דאמרו בני ישמעאל כו'. ומה דשאלת ע"י מאן איתגלי להו ת"ח רזא עלאה איהו אורייתא נפקא מרזא עלאה קדישא דמלכא כד מטי לגבי דרועא שמאלא חמי הקדוש ב"ה בההוא דרועא דמא בישא דהוה מתרבי תמן אמר איצטריך לי לברר' וללבנ' דרועא דא ואם לא ימאיך ההוא דמא בישא יענים לכלא. מה עביד קרא לסמאל א"ל תיבעי אורייתא דילי אמר מה כתיב בה דליג ליה א"ל לא תרצח אמר ח"ו לא בעינא אורייתא דא אתיב ומתחנן קמיה אמר מריה דעלמא אי את יהבת לי כל שולטנא דילי איתעברי דהא שולטני דילי על קטולא וכו' אבל אי ניחא קמך הא עמא בנוי דיעקב לון איתחזי ואיהו חשיב דהא דלטורא אמר עלייהו אמר סמאל ודאי אי יקבלון בנוי דיעקב דא יתעברון מעלמא כו'. אתיב ליה הקב"ה ואמר לא יכילנא דאנת בוכרא וכו' א"ל הואיל וכך הב לי עיטא איך איעבד דיקבלון לה בנוי דיעקב דאת אמר אמר ליה מריה דעלמא איצטריך לשחדא לון טול נהורא מנהירו דחילא שמיא והב עלייהו ובדא יקבלון והא דילי והא בקדמיתא אפשים מיניה נהירו דחפיא עליה ויהב ליה למיהב להון לישראל ודא הוא וזרח משעיר למו. כיון דביער דא ואעבר דמא בישא מדרוע שמאלא אהדר לדרוע' ימינא חטא ביה אוף הכי אמר ה"נ איצטריך לנקיא מדמא בישא דרועא דא קרא לרהב א"ל תיבעי את אורייתא דילי א"ל מה כת ב בה דליג ליה ואמר לא תנאף אמר אי ירותא דא יחסין לי הקב"ה ירותא בישא דאתעבר כל שולטנא דלי וכו' שארי לאתהננא אמר מרי דעלמא תרין בנין נפקין מאברהם הא בנוי דיצחק הב לון ולון איתחזו א"ל לא יכילנא דאנת בוכרא שארי לאתחננא ואמר מרי דעלמא בוכרא דילי יהא דיליה והאי נהורא דאנא יריתנא על דא טול והב להון וכך עבד דכתיב הופיע מהר פארן וכו' כיון דנטל מתנן אלין לישראל מאינון רברבין שלטנין אתא וקרא להו רבבות קדש דממנן על שאר עמין ואתיב ליה אוף הכי ומכולהו קביל ונטיל מתנן למיהב לון לישראל. ע"כ. משמע דהנך תרתי סמאל ורהב הן הן רברבין ושלטנין טפי מכולהו דא משמאלא ודא מימינא ואינהו הוא דאפשיטו נהורא דלהון למיהב לון לישראל טפי מכולהו ואע"ג דקאמר ומכולה קביל ונטיל מתנן מ"מ מדלא נקט קרא קבלת אור אלא משעיר ופארן צ"ל דמתנן דשאר ממנן לא הפשטות אור הוה אלא כי הנך מתנות דפרק ר"ע דאיתא התם מיד כל או"א ממלאכי השרת נעשה לו אוהב למשה ומסר לו דבר שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ופירש"י ז"ל מסר לו דבר למדו דבר ואף מלאך המות מטר לו שנאמר ויתן את הקטרת וכו' אבל סמאל ורהב פשטו אורן

למיהב לון לישראל לכך נקט להו בהדיא. ומשום הכי לא נקט קרא דחבקוק נמי אלא הנך תרתי לחודייהו. ונראה דלהכי אתא הקב"ה לשעיר ברישא ובתר הכי לישמעאל אע"ג דישמעאל בן אברהם הוא גדול מעשו בן יצחק לפי שלא היתה כוונתו ית' אלא להשקיט מישראל את המקטריגים והמערטרים וידוע כי מצד שמאל הוא עיקר הקטרוג כמ"ש מצפון תפתח הרעה וסמאל הוא עיקר המקטרג הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות אבל מצד ימין אין הקטרוג גדול כל כך ורצה הקב"ה ללבן שורש המקטרג תחילה וממילא יתבטל קטרוג הימיני ונראה דישראל דעו ההוא רזא דפתח הקב"ה לבני עשו ולבני ישמעאל תחילה שיקבלו התורה ולא רצו ולכך כשבא ופתח להם הקדימו לפניו נעשה לנשמע רמזו בזה רמז אמרו לו הרי אנחנו עומדין תחת עשו וישמעאל לקבל על תורה שהטלת עליה' וזהו נעשה ונשמע נעשה רמז לעשו שנקרא כן על שם שנעשה ונגמר כבן שנים הרבה וישמע רמז לישמעאל שנקרא כן על כי נשמע קולה של הגר שנאמר כי שמע ה' אל עניך ולכך הקדימו נעשה לנשמע כשם שהוא ית' הקדים עשו לישמעאל בפתיחתו. ונראה דהא דאיתא בפרק רבי עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה וכרקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן וכתבו התוספות דאותן שני כתרים של הוד היו ולהכי קרן אור פניו. לכאורה קשה למה זה כשטענו הכתרים באו ששים רבוא וכשפרקו באו כפלים והתוס' כתבו משום דמידה טובה מרובה וכ'. ולפי מדרש הזוהר נראה דאותן שני כתרי' הוד ואור שזכו בהן ישראל מתחילה הן הן אותן שני מאורות שקבל הקב"ה משמאל ורהב שכתב שם ת"ח עדים דבני ישראל אילין נבזבזין הוו שנטלו ובגין כ לא הוי שליט עלייהו מותא ולא סטרא אחרא כיון דחטאו מאי כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר תורב אינן מתנות באדם וכו' ע"כ ובפרק ר"ע נפקא ליה מהאי קרא דויתנצלו שנתפרקו מאותן ב' כתרים משמע דחד מלתא נינהו והשתא ניחא דבשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע חילק הוא יתברך אורו של סמאל לס' רבוא חלקי' וכן אורו של רהב ושלח ס' רבוא מלאכי השרת ומסר ביד כל אחד שני חלקם אחד משל סמאל ואחד משל רהב לקשר אותן לכל אחד מישראל שני כתרים אבל בשעה שחטאו לא עשה הקב"ה כלום אלא סמאל ורהב גופייהו כל אחד בא לפרק מהן את שלו לכך נשתלחו מהן מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה ששים רבוא מסמאל וס' רבוא מרהב לכל אחד מישראל שני מחבלים לפי שכל אחד פירק את שלו. ואיתא בכמה דוכתיה דסמא ורהב שרי מלאכי חבלה נינהו. ונר' דהיינו הא דכתיב

אני אמרתי אלהי' אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון כי בשעה שהקדימו נעשה לנשמע ונקשר עליהן אורן של מלאכי מעלה היו ישראל כדמות המלאכים הנקראים אלהים ובני עליון ולא הוה שליט עלייהו מותא וסטרא אחרא כמו שכתב הזוהר ואחר שחטאו ונתפרקו מהן חזרו להיות כשאר כל אדם ושליט עלייהו מותא כמ"ש אכן כאדם תמותון. ועוד נראה לפי שאדם הראשון נמי קודם שחטא היה גפו מאיר ולא הוה שליט עלייהו מותא וכיון שחטא ניטל ממנו אורו ונקנסה עליו מיתה לכך נקט קרא אכן כאדם תמותון רמז לאדם הראשון:

דף ג

הא למדת שאפילו עובד כוכבים ומזלות ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול משם דאורחא דקרא הוא בעלמא היכא דבעי לרבויי עובדי כוכבים ומזלות למיכתב ליה רבוי באפיה נפשיה כי ההיא דקתני בפ' ד' מיתות איש איש לרבות את העובדי כוכבים ומזלות ולא אורחיה דקרא למיכלל עובדי כוכבים ומזלות בהדיה ישראל בחד תיבה והכא דכלל הכתוב כהנים לוים וישראלים ועובדי כוכבים ומזלות ואפי' כהן גדול שאין מיוחס כמותו בחד תיבה דכולהו בכלל האדם נינהו לומר לך דכולן שקולין ושוין הן בעסק התורה שאפי' העובדי כוכבים ומזלות שהוא שפל ופסול שקול הוא בזה ככהן גדול שהוא חשוב ומיוחס שבישראל ועוסק בתורה וכי האי גונא דרשינן יקרה ה א מפנינים מכרן גדול הנכנס לפני ולפנים דממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ כלומר דתלמיד חכם אף על גב דממזר ופסול הוא עדיף מעם הארץ אפינו כשהוא כהן גדול המיוחס שבישראל:

מצוה קלה יש ני וסוכה שמה אף על גב דכמה מצות קלות איכא י"ל שה א יתברך רוצה ליתן להן מצוה חת ששקולה ככל המצות לפי שהן רוצים לקבל שכר על כל המצות כישראל שהרי אמרו תנה לנו מראש ונעשנה משמע כל התורה כולה ומצות סיכה שקולה ככל המצות כמו שיסד הפייס ביוצר דסוכות וה"ק מצוה קלה יש לי ששקולה ככל המצות וסוכה שמה כלומר אע"ג דכמה מצות יש לי ששקולות ככל המצות כגון שבת ומילה וציצית א א שהן חפור ת דשבת יש בה חסרין כיס כיון דיושב בטל ממלאכתו וכן ציצית לפי שתכלת דמים יקרים ויש בה טורח גד ל לחזור אחריה ומילה יש בה צער גדול אבל סוכה שקולה וקלה לכו ועשו אותה:

כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים וא"ת ח"כ למה הוא חוזר ויושב על כסא דין תחילה בכל יום הוה ליה לישב מיד על כסא רחמים וי"ל דמי שיכול להתקים בדין כגן צדיקים וחסידים גמורים המה נידונים במדת הדין

והייני מה שאמרו הקב"ה מדקדק כם הצדיקים כחוט השערה לפי שהן נידונים על פי שורת הדין ושורת הדין אינו מיותר אפי' כחוט השערה. והיינו נמי הא דאיתא במדרש בראשית ברא אלהים ולא נאמר ברא ה' שבתחילה עלה במחשבה לבראיתו במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים דלכאורה קשה מאי קמ"ל הכתוב דמחי דהוה הוה וצריך לומר כדפי' דמחשבתו ית' קיימת וכשהוא דן את הצדיקים במדת הדין לחוד הוא דן אותן אלא שבתחילה עלה במחשבתו לידון את עולם כולו במדת הדין כיון שראה שאינו מתקיים שתף מדת הרחמים למדת הדין:

עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק וכ' הטעם פשוט דעם בריתיו משחק לפי שהוא שמחה לפניו ית' על שברא בריות טובות בעולמו כמ"ש ישמח ה' במעשיו ועל בריותיו דהיינו על עבירה שעושין בריותיו אינו משחק לפי שהוא צער לפניו יתברך שעל ידי כן חייב כלייה והוא יתברך כביכול מצטער במפלתן של רשעים וכמו שאמרו חז"ל מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים לפני שירה ויאמרו נמי ה דו לה' כי לעולם חסדו מפני מה נא נאמר כי טוב בהודאה זו וכו':

איבעית אימא מעין ימא אף על גב דבלילא בשלישיות כולם ישנים ולאו זמן סעודה היא ולא שייך למימר דיושב וזן באותה שעה יש לומר דיושב וזן דקאמר היינו שהוא מכין מזון לכל בריותיו ואם כן בלילא הוא מכין מזון לסעודת שחרית ובימא הוא מכין מזון לסעודת ערבית וכן משמע דהא ביממא בשלישיות נמי לאו זמן סודה היא שכבר סעדו כל העולם כדאיתא בפרק קמא דשבת שעה ראשונה מאכל לודים וכו' עד שעה ששית מאכל ח"ח ול כא מאן דסעיד בתר הכי וצ"ל שאז הוא מכין לסעודת ערבית ונראה דלכך יסדו בברכ' המון לכל בריותיו וכו':

הקב"ה מושך עליו ח ט של חסד בעה"ב מפר' בהקדמת פרק חלק:

כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כיון שזרחה עליהם חמה לא קאמר אלא כיון שקדרה דהיינו בשעה שהיא זורחת בכח שנוקבת ומקדרת אז אפי' בשעה שהדגים במום אם אין המים עמוקים הרבה מיד מתים לכך בנ"א כיון שקדרה עליהן חמה שנוקבת וזורחת בכח מיד עתים:

כדרבי חנינא דצמר ר' חנינא וכו'. הא דמייתי מ מלתיה דרבי חנינא ולא מילתי קרא לחודא דכתיב צנים פחים בדרך עקש וגו' י"ל דפשטא דקרא לא בחמה וצנה איירי כדפירש רש"י ז"ל בספר משלי צנים ופחים כמו לצנינים בצדיכם ובאו עליך חוצץ לשון גדודים ולסטים צנים פחים הם טמונים בדרכי המעקש דרכיו כלומר יסורים מוכנים לו

שומר נפשו ירחק מהם שתיישר מעשיו נצל מהם ע"כ לכך מיירי הא דאמר הכל בידי שמים כו' דמשמע דבמאורעו' ותחלואים הבאים על האדם איירי:

שומר נפשו ירחק מהם כתבו התוס' והא דאמרינן בפרק המקבל והסיר ה' ממך כל ח לי זו צנה אלמא בידי שמים הוא י"ל דה"ק שיתן לך מלבושי' וכו' וזה נראה קצת דוחק ועוד דוהסיר ה' ממך משמע שיסיר ממך הצנה לאחר שתבא עליך. לכ"נ דודאי ביאת ח לי הצנה לאו בידי שמים הוא דאפשר לו לאדם להזהר ממנה שלא תבא עליו כגון שילביש עצמו כראוי וישב תמיד בבית כל החורף אלא לפי שאין רוב העולם ורובא דרובא יכולין להזהר בזה לכך הבטיח הכתוב להסירה ממנו דהסרת הצנה שלא תזיקנו ודאי בידי שמים הוא:

רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין ומתעדנין בה לפי שלעתיד לבא יודיע הקדוש ברוך הוא לכל בריותיו שהוא אלהינו אין עוד כמו שכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד ולכך באיזמל שהוא מוחץ בו לרשעים הוא רופא לצדיקים ששניהן יקבלו תשלומי מעשיהן על ידי החמה בחד זימנא לפי שבעולם הזה בזמן שהטובות והרעות באות מן השמים יש מקום לרשעים לתלות ולומר אולי מקרה היא או לפי טבע מנהג העולם הוא או מצד מערכת השמים הוא וכדומה לזה לכך לעתיד לבא כשיקבלו שניהם בבת אחת זה מכה וזה רפואה ועידון מדבר אחד יכירו ידעו הכל שהוא יתברך שמו אחד ואין הדבר תלוי אלא מצד המקבלי' ומעשיהם ונראה דלהכי כתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד רמז לאותו היום שכתוב במקרא זה ולהט אותם היום הבא דכיון שזה נלקה בו וזה נרפא בו יכירו וידעו הכל כי אחד הוא ית' כדפי' ונראה דגם במעשה בראשית יש קצת רמז לזה כמה שנאמר ולמשול ביום ובל לה להבדיל בין האור ובין החשך דקרא יתירא הוא דכבר כתיב ברישא וגו' להאיר על הארץ ויהי כן ועוד דברישא כתיב להבדיל בין היום ובין הלילה דקרא להבדיל בין היום ובין הלילה ובסיפא כתיב ולהבדיל בין האור ובין החשך לכך נראה דרמז הוא שימשיל לעולם הבא שהוא דומה ליום ובעה"ז שדומה ללילה ולהבדיל בין הצדיק שנמשל לאור ובין הרשע שנמשל לחשך שיהא זה נידון בו וזה יתעדן בו:

דף ד

והיינו דתנן רבי חנינא סגן הכהנים אומר וכו' פי' נראה דלכך נקט רבי חנינא בדבריו לישנא דאיש את רעהו חיים בלעו ולא קאמר איש את רעהו הרגו או לשון אחר אלא לפי שהכתוב המשיל את בני האדם לדגי הים והדגים בולעין זה את זה חיים לכך נקט הכי ונראה דלהכי נקט ש"ס לישנא דוהיינו דתנן ולא קאמר כדתנן משמע כדפירשתי.

ומה שהדגים בולעין זה את זה חיים הוא לפי שאין בהן קצין שוטר ומושל כדנקט סיפא דקרא כרמש לא מושל בו לכך נקט ש"ס נמי אלמלא מוראה של מלכות וכו':

עוד אשימנה כדפירש רש"י ז"ל לעי אשימנה לשון חורבה כמו שמו את ירושלים לעיים ולכך כתיב בהו בישראל אך לא בעי שלא ישימם חורבה שאין נפרע מהן אלא אחת אחת כפיד וכו':

אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט וכו' לכאורה משמע דה"ק דאע"ג דאין ישראל עושין מצות הרבה בבת אחת אלא מעט מעט הקב"ה מצרפן לחשבון גדול ותימה דא"כ צירוף חשבון גדול למה לי דאין הפרש בין העושה מצות הרבה בבת אחת לבין העושה מצות הרבה אחת אחת ועוד דא"כ אמאי נקט מצוה לשון יחיד הוה ליה למימר מצות. לכ"נ דמצוה דנקט הכא היינו צדקה דסתם מצוה היינו צדקה כדאיתא במ"ר פרשת בהר דביומוי דר' תנחומא היו צריכין ישראל למטרא גזר תעניתא קם ודריש אמר לון כל עמא יפלגון מצוה והיינו צדקה כדאיתא התם בהדיא ובפרק השותפין קרי ליה מצוה רבה לצדקה שנותנין לפדיון שבוים ואשמעינן דכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול כדאמר בפרק השותפין מאי דכתיב וילבש צדקה כשריון לומר לך מה שריון זה כל קליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול לפי שקשה הוא על האדם להוציא מכיס סך גדול לצדקה בבת אחת אבל כשמוציא הסך פרוטה ופרוטה אינו חושש וקמ"ל שהקב"ה מצטרף כל פרוטה לחשבון גדול כאלו נתן כל הפרוטות בבת אחת, ועוד נראה לפי שהוא יתברך זורע צדקות שהנותן מנה לצדקה מעלה עליו כאלו הוא עושה פירות בכל שנה ושנה ומשלם לאדם שכרו בעה"ב קרן ופירות ופירות פירותיהן לפי רוב השנים וטעמא דמלתא משום דהנותן מנה לצדקה אלו לא נתנה היה יכול להרויח ולהשתכר בה בפרקמטיא או בריבית ועשתה פירות בכל שנה ושנה לכך שורת הדין הוא שהוא ית' זורע ומשלם קרן ופירות. והך טעמא לא שייך אלא בנותן מנה או חצי מנה בבת אחת כדפירשתי דיכול אדם לעשות סחורה או הלואה במנה וכן בחצי מנה אבל בנותן פרוטה לא שייך האי טעמא דאין אדם משתכר בסחורה ובהלואה בפרוטה אחת והוה אמינא דאין הקדוש ברוך הוא זורעה ולא יקבל הנותן אלא שכר הקרן שנתן בלבד אשמעינן הכתוב שהוא יתברך מצרף הפרוטות להדדי וכשהן עולין לחשבון גדול זורען נמי מהאי טעמא דאלו בעי היה קובץ הפרוטות על יד והיה מרויח בהן:

אוהבו נפרע ממנו מעט מעט והיינו ע"כ אפקוד עליכם דלשון פקידה מעט מעט משמע כמו פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים וכמ"ש ברמב"ן ז"ל

בפ' שלח לך וכתיב נמי וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ואיתא בפרק חלק שאין לך פורעניות שאין בו א' מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל:

ולא והא כתיב והכרתי ממך אגופיה דקרא לא קשיא ליה דאיכא למימר דדוקא על סדום הוה קא מתפלל אברהם הכי שלא ימות צדיק עם רשע אבל השתא דדריש חולין הוא ל משמע דאפי' בעלמא נמי לכך פריך ולא והא כתיב וכו':

אלו בני אדם שקיימו את התורה מאלף ועד תיו מדכתיב בההוא קרא והתוית תיו על מצחת האנשים דריש הכי וא"ת היאך שייך למימר שקיימו את התורה מאלף ועד תיו וי"ל לפי שכל מצוה יש לה שורש באותיות של אלף בית דמצות אמונת השם שורש שלה היא האלף שנאמר אנכי ה' אלהיך הרי שהמצוה מתחלת באלף ומצות ציצית שורש שלה הגימל שנאמר גדילים תעשה לך ומצות כיבוד אב ואם שורש שלה הכף שנאמר כבד את אביך וכן כולן כדאיתא במדרש. איכה רבה שבאו האותיות להעיד על ישראל כיון שבאה האלף א"ל אברהם זכרי יום שנגלה הקב"ה על הר סיני ופתח בך אנכי ה' אלהיך ולא קבלוך אלא בני וכו' משמע דאות הראשון של המצוה הוא שורש המצוה:

בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס כי לה' המלוכה והממשלה ולו יתברך הכתר והכבוד כמ"ש הכתר והכבוד לחי עולמים והוא חולק מכבודו לב"ו וממליך מלכים עובדי כוכבים ומזלות לכך כשהן משתחוין בכתריהן לחמה וכיוצא בה כיון שמחזיקים טובותיהן לאלהים אחרים הוא יתברך כועס כי אל קנא הוא. ונראה דהיינו כשראה בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ורצה לכעוס הזכיר לפניו ית' מעשה העגל כמ"ש וישת אל המדבר פניו ומתרגמינן ושוי לקבל לעגלא דעבדו ישראל במדברא אפוהי כי אמר בלבו שע"י הזכרת מעשה העגל יעיר רוגזו ויחר אפו ית' כי גם ישראל עשו במעשה העגל כאשר עושין המלכים עכו"ם שמניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה ומעוררין בזה כעסו ית' לפי שישראל כשהיו בחורב והקדימו נעשה לנשמע זכו לשני כתרים כדאיתא במסכת שבת ובשעה שעשו את העגל שמו כתריהן בראשיהן והשתחוו לו ולהכי קפיד רחמנא בשעה שאמר לו למשה לך רד הזכיר לו ההשתחואה בראש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל ובשעת ספור המעשה לא הזכיר הכתוב ההשתחואה כלל כי אם האמירה והזביח' משום דעיקר קפידא היה לפניו יתברך בהשתחוא' כיון דכתרי כבודם היו בראשיהן המירו כבוד כתריהן באלהים תחרים ותדע שכן הוא דלהכי מיד אחר מעשה העגל גזר עליהם הוא ית' פורעניות זו שיורידו כתריהן מעליהם כמו שנא' ועתה הורד עדיך מעליך וכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב כי במה שחטאו לקו ומהאי טעמא אינהו גופייהו לא שתו

איש עדיו עליו כי היו מתאבלי' במה שחטאו אלא שעלה על דעתן להחזירן עליהן כאשר יתמו ימי אבלותן והוא ית' גזר עליהן להורידן לגמרי עולמית. ונראה דהיינו הא דכתיב בספר תילים ק"ו יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב לא הזכיר הכתוב אלא ההשתחואה לחודא לפי שהיא היתה עיקר קפידא כדפי' ולהכי הזכיר ברישא דקרא יעשו עגל בחורב ולא נקט יעשו עגל סתמא בחורב דייקא כי בחורב זכו ישראל לאותן שני כתרים כמ"ש את עדים מהר חורב ואמרו חז"ל בחורב טענו ובחורב פרקו ולכך קאמר יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה לומר לך שעיקר התרעומת היתה מה שהיו משתחוים למסכה וכתריהן שזכו להן בחורב היה אז בראשיהן והיו מזיקין טובתן לאלהים אחרים והיינו דכת"ב בסיפ' דקרא וימירו את כבודם בתבנית שור כבודם היינו כתרם כי הכתר הוא הכבוד כמ"ש הכתר והכבוד לחי עולמים ולהכי כתיב כבוד חכמים ינחלו רמז למה שאמרו צדיקים יושבים בעה"ב ועטרותיהן בראשיהן והיא כבודם וכיון שהיו משתחוים לעגל בכתריהן המירו את כבוד כתריהן בתבנית שור אכל עשב לכך חשב בלעם שע"י זכרון מעשה העגל יעורר אפו ית' כשם שהוא ית' מעורר אפו בשעה שרואה המלכים עכו"ם משתחוים לחמה בכתריהן. ושמא לכך יהיב סימנא לכעסו יתברך כי חיורא כרבלתא דתרנגולא משום דכרבלתיה היינו כתריה ותפארתו ולהכי קאמר לישתמיטתיה לכרבלתיה אי אית ליה וכו' כדאיתא בפרק בתרא דעירובין כלומר לישתמיטתיה לכתריה אי אית ליה והוא רמז על כעסו ית' שהוא בשביל הכתרים שמניחין המלכים בראשיהן ומשתחוין לחמה. ולכך נראה כמין לקוי בכתרא דתרנגולא: **לא** עשו ישראל את העגל וכו' פירש"י ז"ל שלא היה ראוי להתגבר יצרם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם כדי ליתן פתרון פה וכו' תימא והא כתיב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב שהבחירה נתונה ביד האדם להיות צדיק או רשע ולא שייך למימר שיגזור הוא ית' שישלוט יצרו באדם והא דכתיב ואני אקשה את לב פרעה וגבי סיחון כי הקשה ה' אלהיך את רוחו כבר פירשו בזה חז"ל כמה פירושים ונראה לפי שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו וכיון דכתיב צופה רשע לצדיק משמע קצת דלאו כל אדם זוכה שיהיה הוא יתברך בעזרו להצילו מיצרו אלא אם כן הוא צדיק ובא לטהר אז מסייעין אותו ולכך קאמר שלא היו ישראל ראויין לאותו מעשה כיון דכתיב בהו מי יתן והיה לבבם זה וגו' אלמא דצדיקים היה אם כן היו מן הראוי שיהיה הוא יתברך בעזרם להצילם מאותו מעתה וכן בדוד אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה הני חם הקב"ה על דרך מנהג העולם ולא היה בעזרתם ונראה

היינו הא דקתני לקמן שאמר להן משה לישראל כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה היה להם לומר תן אתה והלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אלא כלומר שהיה להן לומר היה עוזר לנו להתגבר על יצרנו אלא לפי שהיו כפויי טובה שלא היה נחשב בעיניהם עזרתו יתברך לכלום וא"ת כיון דישראל לא היו ראויין לאותו מעשה א"כ אמאי חזרו וחטאו במרגלים וי"ל דאחר שנתגבר עליהם יצרם במעשה העגל שוב לא היה היכולת בידם להתגבר נגדו כל כך שכך הוא דרכו של היצה"ר שכל השומע לו הוא הולך ומתגבר עליו:

אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שלא יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני קצת תימא והלא כל הנביאים כולן הזהירו על התשובה וכבר הבטיח' התורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו' א"כ אין לך פתחון פה גדול מזה והיאך מצי למימר שמא לא יקבלני:

דף ה

שהקים עולה של תשובה נראה מדלא כתיב הקים על אלא הוקם על משמע על ידי אחר רמז הוא להא דקאמר שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא דגזרת מלך היתה שישלוט בו יצרו כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה לכך נקט קרא הוקם על כלומר נאם הגבר שעל ידו הוקם עולה של תשובה:

כל העושה מצוה אחת בעה"ז וכו' נראה דבצדקה איירי דסתם מצוה היינו צדקה כדאיתא במדרש רבה כל עמא יפלגון מצוה כמו שפירשתי לעיל ואיתא נמי בב"ר דאמר לה ההיא גברא לאתתיה למה את לא מובלית לי לשכנתיה דרבי יוסי הגלילי דאנא שמע דהוא עביד מצוה והיינו צדקה כדמשמע ההם בהדיא ונקט מצוה אחת כלו' אפי' לא עשה צדקה אלא פעם אחת וכן משמע דקרא דוהלך לפניך צדקך בצדקה איירי דרישא דההוא קרא הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגו' ומדכתיב והלך לפניך לשון יחיד משמע אפי' מצוה אחת וכל העובר עבירה אחת היינו עריות דסתם עבירה דנקט ש"ס עריות היא כדאיתא בפ"ק דראש השנה פושעי עכו"ם בגופן אמר רב בעבירה וכתבו התוס' שם בעבירה בעריות שכן עובדי כוכבים מוזהר עליו וכן משמע דקרא דילפתו ארחות דרכם בדור המבול איירי שנענשו בשביל עריות בריש דקרא כתיב בעת:

להיות עמה לעוה"ב עוד נרראה שלא רצה אפילו ליחד להיות עמה בחדר אחד וכוונתה היתה לחבקו ולנשקו:

והא כתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות ואע"ג דבתר דחטאו אמרו מכל מקום התורה היתה קדומה אלפים שנים קודם שנברא העולם ומסיק דכל התורה כולה נמי על תנאי כתובה שהרי אם לא היו ישראל מקבלין את התורה היה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו נמצא שלא היה מקום לתורה ומצות וא"כ ע"כ על תנאי היתה כתובה:

מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי וכו' ה"א דהששי קא דריש ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן ונראה לפי שאמרו חז"ל דששת ימי בראשית הן נגד שית אלפי שנין הוה עלמא ויום שביעי הוא נגד עה"ב שכולו שבת ולכך הוסיף ה"א למלאות את השם הגדול דיום הששי ויכולו השמים ר"ת ידו"ד חצי השם דהיינו י"ה נרמז בגמר מעשה ששת ימי בראשית שהן נגד העה"ז שהוא שית אלפי שנין רמז הוא שבעה"ז לא יהיה שמו ית' שלם שנאמר כי יד על כס י"ה ולכך אסור להגות שם ידו"ד באותיותיו כי אם חצי השם דהיינו י"ה עד יום השביעי שהוא נגד עילם הבא אז יתמלא שמו ית' מיד בתחילת אלף השביעי ולכך נרמז ו"ה בויכולו השמים להשלים אותיות י"ה של יום הששי להודיע כי אז יהיה שמו ית' שלם במלואו. ונראה דמהאי טעמא נוהגין להתחיל יום הששי ויכולו השמים בשעת קדוש בשבת ואין מתחילין ויכולו השמים לפי שחייב אדם לזכור בשעת קדוש היום ביום שכולו שבת דהיינו בעוה"ב ולהכי מקדשין על היין רמז לשכר העוה"ב שהוא יין רוחני יין המשומר בענביו משמת ימי בראשית ולהכי אסור לקדש על היין מגולה אפי' בזמן הזה דליכא סכנתא לפי שיין המשומר טמיר וגניז הוא כמו שנאמר עין לא ראתה ואחז"ל זה יין המשומר ולכך מתחילין יום הששי ויכולו השמים שצריך האדם להעלות אז במחשבתו שבעוה"ב ביום שכולו שבת יהיה שמו הגדול שלם במלואו:

שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן בריש פירקין כתבו התוספות בשם רבינו תם ז"ל דדוקא במידי דתקרובת עכו"ם איירי ולא איירי כלל בלקנות אלא בלמכור ולשאת ולתת הכי פירושו לשאת מהן המעות ולתת להן מידי דתקרובת וכו' וזה דוחק דסתם משא ומתן בין במקח בין בממכר איירי גם מה שפירש דמשום הרווחה דנקט ש"ס לקמן היינו שיהיה לו בהמות רבות בריות לא משמע כן מדנקט ש"ס בתר הכי לישנא דהא קא מרווח ליה דומיא דלקמן גבי להשאילן ולהלוותן דנקט נמי האי לישנא משמע דחד מלתא נינהו ולקמן נמי גבי הא דקתני אבל לא לוקחין מהן כתבו התו' דלפי' ר"ת לוקחין היינו קבלת דורון דוחק גדול הוא ולא הוי דומיא דרישא דקתני מוכרין להם מיהו הרא"ש ז"ל כתב דאפשר דר"ת מודה בדבר שאין מתקיים דאין לוקחין מהן לכך נראה דלשאת ולתת בין במקח בין בממכר איירי ומה שהקשה דא"כ אמאי קאמר נפקא מינה דאית ליה בהמה

לדידיה ולא קאמר נפקא מינה למידי דלאו תקרובת ועוד דאי במקח נמי איירי היאך בעי למימר דטעמא משום ולפני עור דבמקח מאי לפני פור איכא י"ל דתקרובת עכו"ם שייך בכל דבר שבעולם אפי' במעות וכסות וכלים שמניחין אותן לפני העכו"ם והוי תקרובת כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עכו"ם שכתב המוצא כסות וכלים ומעות בראש עובדי כוכבים וכו' בד"א בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאן בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור וכתב שם בכ"מ ובב"י דס"ל דכל הנמצא לפנים מן הקלקין שהוא מקום עבודתה ודאי שלא הכניסוהו שם אלא לתקרובת או לתשמישם משמע דכל מידי חזיא לתקרובת ואפי' מעות וכן פירש"י ז"ל לקמן בפירקין דבמעות שייך תקרובת גבי הא דקאמר אביי ה"ג לא חשו להן חכמים משום דמי עכו"ם ולהכי מקח נמי אסור אפי' לטעמ' דלפני עור דחיישינן שמא דעתו לעשות תקרובת במעות עצמן והכי קמיבעיא להו משום הרווחה אסרו מקח וממכר בכל דבר שבעולם או דלמא משום רווחא ליתא במשא ומתן אלא משום לפני עור אסרו מקח וממכר בכל דבר שייך תקרובת ואית ביה משום לפני עור ונ"מ דאית ליה בהמה לדידיה אי מצי למכור לו בהמה אחריתי דמשום רווחא איתא ומשום לפני עור ליתא ונקט בהמה משום דעיקר תקרובת עכו"ם בהמה היא:

ערב יו"ט האחרון של חג פירש"י ז"ל מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דמה"ט יום שמחה הוא ומרבין בו בשחיטת חולין וכן י"ד ניסן יום שמחה הוא משום פסחים ומרבין בו בשחיטת חולין:

שואלין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום משמע דוקא לפני הפסח ומשום קרבן אי נמי משום דבפסח נפישי דיני טובא אבל לפני שבועות וסוכות לא ובפר"ק דמגילה קאמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום ופריך מאי איריא פורים אפילו יום סוב נמי דתניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג ומשני פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזר משום דרבה קמ"ל וכתבו החוספות נראה דהכי פריך מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמש"ה צריך לדרוש בו ביום אפי' בי"ט ddרשינן שלשים יום לפניו אפילו הכי דורשין בו ביום דתניא וכו' ודבריהם תמוהים דהא לאו מפסח לחודא פריך אלא מכולהו ימים טובי' אע"ג דבעצר' ובחג נמי אין דרשין בהן מקודם לכן שלשים יום לכך נראה דהכי פריך מאי איריא פורים שחל להיות בשבת דכיון דאסור לקרות את המגילה שכתוב בה ענינו של יום מדרבה פשוט הוא דצריך מיהא לדרוש בענינו של יום כדי לזכור את הנס מדכתיב והימים האלה

נזכרים ונעשים אפילו יום טוב שקורין בתורה ענינו של יום נמי דורשין בענינו של יום דתניא משה תיקן להם לישראל וכו' ותו מאי איריא פורים דכתיב ביה זכירה בהדיא והימים האלה נזכרים ופשיטא דבשבת כיון שאין קורין בו המגילה צריכין מיהא לדרוש בענינו של יום אפילו יום טוב דלא כתיב ביה נמי דתניא וכו':

האי מיבעי ליה למעוטי טריפה בסמוך כתבו התוס' דפריך הכי משום דמכל החי משמע טפי למעוטי טריפה דמשמע בריא ולא טרפה אבל מחוסר אבר בריא גמור הוא וקשה דאם כן למסקנא אמאי יליף מחוסר אבר מקרא דמכל החי וטרפה מאתך ולא יליף להו איפכא כיון דמסתבר טפי לכך נראה דהא דממעטינן טרפה מכל החי מריבויא בעלמא ממעטינן לה וכן פירש רש"י ז"ל בפרק רבי ישמעאל והא דפריך האי מיבעי ליה למעוטי טרפה היינו משום דטרפה מסתבר טפי למעוטי להקרבה ממחוסר אבר כיון דאשכחן גבי ישראל דטרפה אסורה להו אפילו להדיוט ומחוסר אבר שרי ליה להדיוט. ולפי זה צריך לומר דלהכי איצטריך למיכתב מכל החי למחוסר אבר ולא יליף ליה נתי מאתך משום דמסתבר טפי למעוטי טרפה מאתך כיון דאסירא אפי' להדיוט כדפירשתי:

דף ו

ודלמא נח גופיה טרפה הוה כתבו התוספית דעל כרחך לא הזהירו אלא מטרפות הגלוי וניכר דבטרפות שבסתר לא היה יכול להבחין ודבריהם תמוהים דא"כ למאן דאמר טרפה אינה יולדת ונפקא ליה טריפה מלהחיות זרע היאך אזהר רחמנא לנח שלא יטול מאותן שיולדות כדי לחי ת זרע על הארץ ולא טרפות הא אכתי איכא למיחש שמא יטול מן הטרפות שבסתר כיון שלא היה יכול להבחין ולא תקיים זרע על הארץ. לכך נראה דבדורות הראשונים ודאי היו יכולים להבחין בבהמה בחייה אם טרפה היא אם לאו דאפילו בדורות האחרונים יכולים היו להבחין כמ"ש בספר חסידים ובתשב"ץ שיש כמה סימנים ונסיונות שיכולין לידע בבהמה בחייה אם טרפה היא אם לאו וכ"ש נח שהיה נביא וחכם גדול ובקי בכל הנבראים אשר תחת השמים והא דאיצטריך למיכתב מן הבקר להוציא את הטרפה אע"ג דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור יש לומר כמ"ש התוספות לעילי דהוה אמינא דבני נח משתרו והכתוב בא לאסור לישראל וכו':

אי מאת' הוה אמינא לצוותא בעלמא וכו' תימה דמאי איצטריך למימר הכי הוה ליה לשנויי בקצרה דאיצטריך ליה להחיות זרע לאפוקי זקן וסריס דלא וי"ל דהשתא דנפקא ליה טרפה מאתך בדומין לך זקן וסריס שאין מולידין נמי איכא למישמע מיניה דנח ראוי להוליד הוה והיינו דפריך השתא דנפקא ליה מאתך להחיות זרע למה לי לזקן וסריס

דהא זקן וסריס נמי שמעינן מיניה דהי מנייהו מפקת ומשני דאי לאו להחיות זרע לא הוה דרשינן אתך בדומין לך אלא הוה דרשינן ליה להיות אתך לצוותא בעלמא ואפי' זקן וסריס ומיהו טריפה הוה ממעטינן מיניה שלא תמות ובטל הצוותא דאפי' למ"ד דאית ליה טריפה חיה מ"מ איכא למיחש בה דאינה מתקיים כל כך כדמשמע בפרק אלו טרפות דקאמר והלא הרבה מתקיימות שתים שלש שנים קמ"ל להחיות זרע מיהו מפירש"י ז"ל בפ' ר' ישמעאל לא משמע כן שכתב שם להחיות זרע למה לי הא אימעוט טריפה וכאשר פירשתי כן נראה עיקר:

ודלמא נח גופיה טרפה הוה אין לפרש דהכי פריך ודלמא נח גופיה טרפה הוה ואזהר ליה רחמנא דלייייל טרפה ומנא לן למעוטי טריפה דא"כ מאי פריך דלמא אין הכי נמי טריפה שריא אלא צ"ל דפריך ודלמא נח גופיה טרפה הוה הלכך לא נפקא ק מאתך למעוטי טריפה ואתי מכל החי למעוטי וכן פירש"י ז"ל בפרק ר' ישמעאל ותימא דא"כ צ"ל דבעי למימר דאתך אתיא לשום דרשה וא"כ מאי משני ליה אי ס"ד דנח טרפה הוה אמר ליה רחמנא כוותך עייל שלמין לא תעייל הא בעי למימר דאתך אתיא לדרשא אחריתא ולא ילפינן מיניה כוותך עייל:

איבעיא להו שלשה ימים הן ואידיהן תימא דמאי קמיבעיא להו אי ס"ד הן ואידיהן ליתני לפני אידיהן שני ימים וכי תימא דאכתי הוה מיבעיא לה אי הוה איירי בכלל פשיטא דלא כו' כמ"ש התוס' בסמוך. ועוד דבסמוך קאמר אליבא דר' ישמעאל לא קמיבעיא להו וכו' וקשה כיון דר' ישמעאל ורבנן פליגי בהדדי מסתמא הוו שלשה ימים דרבנן דומיא דשלשה ימים דר' ישמעאל הן בלא אידיהן דמהיכא תיתי לחלק בין הלשונות ונראה לפרש דאע"ג דפשטא דמתני' הן בלא אידיהן משמע אפ"ה קמיבעיא להו או הן ואידיהן קאמר משום דאי הן בלא אידיהן א"כ עיקר חסר מן הספר דהא דאסור לשאת ולתת ביום איד של עכו"ם גופיה לא כתיבא באורייתא אלא דרבנן הוא דאסרי ליה וא"כ אמאי לא קתני עיקר מלתא דהוה ליה למיתני דיום אידיהן ושלשה ימים לפניהן אסור לשאת וכו' לכך מספקא להו אי מתני' עיקר מילתא נמי קתני דהן ואידיהן קאמר אי לא והשתא אתי שפיר דלא בעי למיתני לפני אידיהן שני ימים משום דעיקר מילתא נמי קתני. ואתי נמי שפיר הא דקאמר אליבא דר' ישמעאל לא קמיבעיא להו משום דלר' ישמעאל לא קשיא כלל אמאי לא קתני עיקר מילתא דאיהו לא אתי אלא לאפלוגי את"ק דאמר לפני אידיהן אסור וקאמר איהו דשלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור אבל ת"ק דאתי לאשמעינן דינא דאידיהן דוחק הוא למימר דלא קתני עיקרא דדינא לכך מספקא להו אי הן ואידיהן קאמר. ולפי מה שפירשתי רב אשי דייק בסמוך מדלא קתני אידיהן של עכו"ם ג' ימים

לפניהם י"ל דהכי דייק אם איתא דעיקר מילתא נמי קתני אמאי פתח בלפני אידיהן ולא פתח בעיקרא דמלתא דהכי אורחא דש"ס אלא ודאי תנא אכל שכן סמוך:

ואפילו הדבר המתקיים נשא ונתן מותר כתבו התוס' דלפי' הקונטרס קשה וי"ל דמתני' לשאת ולתת סתמא קתני לכך בין מקח בין ממכר במשמע מיהו היכא דמוכח דאיירי בממכר לחודא שייך נמי שפיר למיתני נשא ונתן דאטו המוכר דבר לחבירו לא שייך למימר דנשא ונתן עמו:

אבל לשאול מהן דמעוטי קממעט להו לעכו"ם וכו' ואיידי דקתני לשאול מהן קתני נמי להשאילן וכן צ"ל בכולהו. ועוד נראה דאי קתני לשאת ולתת משום דקא חשיבא בין לטעמא דלפני עור בין לטעמא דרווחא דזימנין קא מרווח ממש במשא ומתן אבל להשאילן אימא לא ואי תני להשאילן משום דקא חשיבא דזימנין דקא מתקלקל קצת מחמת מלאכתו ולא קא מהדר ליה במה דאשאליה אבל להלוותן אימא לא ואי תני להלוותן משום דחשיבא דלית ליה גבי ישראל מידי וקא מלוה ליה משלו חנם אבל לפורען מימר אמר מאי קעביד לי שלי קא מהדר אימא לא קמ"ל:

דף ז

הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר טעמא נראה משום דספיקא דדינא הוא דמאי חזית דאזלת בתר הך זיל בתר אידך ואשמעינן דאע"ג דאותו חכם שטיהר גדול מאידך בחכמה ובמנין אפ"ה הוי ספקא דדינא דלא אמר רחמנא אחרי רבים להטות אלא היכא דשקלי וטרי בהדי הדדי אבל היכא דלא שקלי וטרי בהדדי לא דקיימא לן שלשה דיינים שאמרו שנים מהן זכאי או חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינין דכיון דלא אמר דעתיה כמאן דליתא דמי דאיכא למימר אלו הוה ידע דלמא היה מחזירן והכא נמי כיון דלא שקלי וטרי בהדדי לא אזלינן בתר רובא דאיכא למימר אלו הוה שקיל וטרי בהדיה דלמא הוה מודי ליה דטמא הוא. והרא"ש ז"ל כתב בשם ר"י דטעמא משום דכיון דכבר אסרו הראשון ושויה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירנו לו:

לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור כתבו התוס' כיון דהן בלא אידיהן קתני הא דשמואל אתי לאשמעי' דיום אליל חשיב יום איד לאסור כשאר יום אידם והא דאשמעי' הכי אליבא דר' ישמעאל דוקא ולא קאמר סתמא דיום אליל אסור כשאר יום אידם אליבא דכ"ע משום דלרבנן יום אליל לא הוי כשאר יום אידם דלקמן תנן בהדיא ואלו אידיהן של עכו"ם קלנדא וסטרניא וכו' ולא קחשיב יום אליל משמע דדוקא הנך דחשיבי להו ומקריבין בהו זבחים לכך ג' ימים לפניהם אסורים אבל יום אליל דלא מקריבין ביה לא אבל לדברי ר'

ישמעאל דייק שפיר דכיון דאוסר גם לאחריהן ע"כ ס"ל דטעמא לאו משום הקרבה הוא דלא היו מקריבים אלא ביום אידם ונהי דשלשה ימים לפניהם העכו"ם מחזיר אחריה מ"מ לאחריהם לא שייך טעמא דהקרבה כלל וצ"ל דאית ליה לר' ישמעאל דבכל יום איד אורחיה דעכו"ם הוא להיות שגור בפיו שם עכו"ם שלשה ימים לפני האיד ושלשה ימים לאחר האיד ולאו משום הקרבה הוא א"כ יום אליל נמי לדידיה אסור כשאר יום אידם אע"ג דאין מקריבין בו כיון דאורחיה כך הוא לזכור בעכו"ם ג' ימים לפני האיד וג' ימים לאחריו ועוד נראה דהיינו דנקט ר' ישמעאל סתמא שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור ולא קאמר שלשה לפני אידיהן ושלשה לאחר אידיהן אסור כדנקטי רבנן קמאי ורבנן בתראי אלא ודאי ר' ישמעאל לאו באידיהן דרבנן דוקא קאמר דאידיהן דרבנן היינו קלנדא וסטרניא וכו' ואיהו ביום אליל נמי איירי:

דכתיב ה' אלהים אתה החלות וגו' נראה דלכך יסדו לומר בתחילת סדר שבחו של מקום האל הגדול הגבור והנורא דומיא דמשה דאמר נמי הכי דאת גדלך היינו גדולה ואת ידך החזקה היינו גבורה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך היינו נורא כמ"ש מי כמוך נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא שלפי שאיך כמוהו באלים שיעשה נפלאות כמוהו לכך הוא נורא תהלות ושמא לכך השיב לו הקב"ה רב לך אל תוסף וגו' שלא יוסיף לספר בשבחו עוד דלא לימרו סיימתינהו לכולהי שבחא דמרך כההיא תלמידא דהוה אמר האל הגדול הגבור והנורא החזק והאמיץ והעיזוז וכו' אתר ליה סיימתינהו וכו' דאפי' הגדול הגבור והנורא אי לאו דמשה אמרן וכו':

דף ח

שאני משה דרב גובריה נראה דה"ק מידי הוא טעמא דמספרין שבחו של מקום תחילה לפי שהוא משל להדיוט שרוצה לבקש דבר ממלך ב"ו שמסדר שבחו תחילה כדי שיעשה בקשתו וזה לא שייך לפני מלך מלכי המלכים שיאמר אדם בדעתו שהוא ית' ימלא בקשתו לפי שסיפר בשבחו מחילה דומיא דהא דאמרי' המעיין בתפילתו בא לידי כאב לב דהיינו שחושב בלבו שהוא ית' יעשה בקשתו לפי שדקדק בתפילתו ומשה שאני דרב גובריה שפיר הוה מצי לתלות שאלתו במה שסידר שבחו ית' תחילה:

וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה וכו' פירש"י ז"ל משתעבדות לה ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן ודבריו תמוהים חדא דא"כ למאי דדייק רב אשי בסמוך דהא דקתני מתני' ואותו האיש בלבד אתי לאפוקי משעבדיו אמאי אשמעי' תנא דינא דמשועבדין בסיפא גבי הנך דיום תגלחת זקנו ויום שעלה בו מן הים וכו' והא בהנך

דקתני רישא קלנדא וסטרניא כו' נמי דינא הכי וא"כ הכי איבעי ליה למיתני בסיפא בד"א הן עצמן אבל משעבדיהן מותרין דהוה קאי אכולה מתני' וגם לישנא דאבל לא אתי שפיר כיון דבהנך דרישא נמי משעבדיהן מותרין מיהו יש ספרים דלא גרסי אבל. ועוד דא"כ מה ענין ברייתא דר' ישמעאל דאמר ישראל שבח"ל עכו"ם בטהרה הן וכו' בהך שמעתא ודוחק לומר משום דקתני הכא עכו ם שעשה משתה לבנו לחוד כיון דבעיקרא דמלתא אין ענין זה לזה. ועוד דאי משתעבדות לה היינו מה שמביאין להן כל צרכיהן א"כ מאי הוה מספקא ליה הא מילתא דפשיטא הוא דכל מה דזבני ממטו להו דכל כרכים ועיירות גדולות אין מסתפקות אלא מן הכפרים ועיירות קטנות הסמוכות להן. ועוד חימה דא"כ אמאי נקט רב מתנא ארם שעשתה קלנדא דוקא ולא נקט נמי שאר אידיהן ואי משום דקלנדא מיתני ברישא מ"מ אמאי לא בעי סתמא ארם שעשתה איד וכל העיירות הסמוכות כו' ורבי יהושע בן לוי נמי אמאי נקט קלנדא אסורה כו' ולא קאמר סתמא אסורה לכל היא כיון דעלה אי ואת"ל דריב"ל מלתא באפיה נפשיה אמר ולאו אדרב מתנא קאי מ"מ הוה יה למימר סתמא אידיהן אסורין לכל. וע"ק דרב חנן בר רבא קאמר לעיל קלנדא שמונה ימים אחר תקופה וכו' מאי קמ"ל בהכי וליכא למימר דאתי לאשמעי' זמן אידיהן של עכו"ם אימת כדי שיזהר אדם שלא ישא ויתן עמהן באותן הימים דא"כ סימנים למה לי דקאמר וסימניך אחור וקדם דאף אם יטעה אדם ויאמר דקלנדא לפני תקופה וסטרניא אחריה מה בכך דבין כך ובין כך לא ישא ויתן עמהן. ועוד דא"כ אמאי לא מפרש נמי זמן שאר אידיהן דנקט מתניתין. וע"ק כיון דסטרניא לפני התקופה וקלנדא אחריה אמאי נקט מתני' קלנדא ברישא שלא כסדרן. ופ"ק בברייתא דמייתי בסמוך דקתני אע"פ שאמרו ארם עשתה קלנדא וכו' מאי אע"פ דקאמר ודוחק לומר דאע"פ אסיפא קאי דקתני וכל עיירות הסמוכות לה וכו' דא"כ הוה ליה למיתני ארם שעשתה קלנדא אף ע"פ שכל עיירות הסמוכות לה וכו'. ע"כ נראה דהכי קמיבעיא ליה ארם שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משעבדות לה שגם הן שמחים בו ואוכלין ושותין עמהן ועושין ומשמרין אותו מפני כבוד השלטון אבל הן אין מודין בו אסורות או מותרות מי אמרינן כיון דשמחין עמהן אסורות או דלמא כיון דאין מודין בו מותר ת ולהכי נקט ארם שעשתה קלנדא דוקא לפי שהיתה חשובה בעיניהן יותר משאר כל אידיהן ולכך עיירות המשועבדות לה הוצרכו לשמוח בו ולעשות עמהן מיראת השלטון וגדולי העיר אבל בשאר כל אידיהן שאינן חשובות לא היו עושין עמהן שלא היו מקפידין עליהן ולהכי נקט מתני' קלנדא ברישא אע"ג שהיא לאחר התקופה לפי שהיא חשובה בעיניהן טפי מסטרציא וטעמייהו לפי שעיקר קביעת ימים טובים שקבע

אדם הראשון היו אותן שמונה ימים של אחר התקופה מרוב שמחה כשראה שלא ימות אבל אותן שמונה ימים שלפני התקופה לא היו אלא זכר לתעניותיו בעלמא ולכך אינהו נמי שקבעום לשם עכו"ם הוי חשיבא להו אותן שמנה ימים שלאחר התקופה טפי ולהכי יהיב בהו רב חנן בר רבא סימנא דלריב"ל נפקא מינה טובא דקלנדא אסורה לכל היא וסטרניא אינה אסורה אלא היא עצמה אבל משעבדיה מותרות. ואפי' לר' יוחנן איכא למימר דנפקא מינה דקלנדא כיון דחשובה היא בעיניהן יש ליזהר ולהחמיר בה טפי מבסטרניא. והשתא אתי שפיר דאשמעי' מתני' דין משועבדים בסיפא ולא ברישא משום דרישא לאו ביום אידיהן איירי בהדיא אלא בשלשה ימים שלפני אידיהן דקאי אמתני' דלעיל ובשלשה ימים שלפני אידיהן פשיטא דמשועבדין מותרין שאין שמחים עמהן אלא ביום אידם דלפני אידיהן ליכא שמחה אלא שמחזירין אחר בהמה ואינהו אין מחזירין אלא שמחין עמהן אבל סיפא דאיירי ביום איד עצמו יום תגלחת זקנו ויום שעלה בו וכו' לכר אשמעי' דהמשועבדין לאותו איש מותרין אע"ג דשמחין עמו בו ביום ואתי נמי שפיר הא דמייתי הכא ברייתא דר' ישמעאל לאשמעי' דישראל שבחוצה לארץ עושין נמי כמו אותן העיירות המשועבדות לארם דאע"ג דאין העיירות מודין באותו האיד כיון שאוכלין ושותין עמהן קרוב הדבר לומר דהוו להו כאלו פלחו ליה כך ישראל כשאוכלין ושותין עם העכו"ם בהלוליה ושמחין עמו הוו להו כאלו פלחו לעכו"ם ומקריבין עמו אע"ג שאוכלין משלהן וכו' ואין מטמאין עצמן במאכלם. ונראה דהיינו דנקט עובדי עבודת כוכבים בטהרה כיון שאוכלין משלהן. והשתא ניחא הא דקתני אף ע"פ שאמרו ארם עשתה קלנדא לכל עיירות וכו' דבכל הספרים גרסי' לכל וה"ק אע"פ שאמרו דארם עושה קלנדא לכל העיירות הסמוכות ומשעבדות לה שכך היה מנהג ארם לגזור על כל העיירות המשועבדות לה סביבותיה שיעשו קלנדא וישמחו עמה אפ"ה אין אסורה אלא לעובדיה בלבד ולכך לא קתני ארם שעשתה קלנדא אלא עשתה משמע כדפירשתי ונראה דגם בבעיא דרב מתנא גרסי' לכל העיירות בלמ"ד. וכאשר פי' הסוגיא כן משמע בהדיא בתוספתא דעכו"ם דקתני התם עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה עכו"ם אחת עושה ועכו"ם אחת אינה עושה משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה ע שה העושין אסורין שאין עושין מותרין קלנדס אע"פ שהכל עושין אין אסור אלא לפולחין בלבד משמע דדוק' קלנדא לחודא דחשיבא לגבייהו לכך הכל עושין ושמחין בה אע"ג שאין עובדין אותה מדקתני דאין אסור אלא לפילחין. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם אין יום החג אסור אלא לעובדין בו בלבד אבל אותן ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מפני כבוד השלטון ואין מודין בו הרי אלו מותרין:

אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה וכו' עיין בב"י טור א"ח סי' קי"ט שם האריך לפרש מאי איכא בין הא דרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת לבין הא דרבי חייא בר אשי:

עמד וישב שמונה ימים בתענית נראה שהיה מתענה בהן גם בלילות דאי לאו הכי תיקשי מהא דקתני בפרק עושין פסין אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה משמע שהיה מתענה מיום שנברא עד שנעשה בן מאה ושלשים שנה:

עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו ובסמוך נמי קאמר שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו משמע שהיה מתכוין להקריב דוקא שור שהיתה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו ותימה למה זה ומה היתה כוונתו בזה ונראה לפי שאדם הראשון בשעה שחטא כפר ביחודו של עולם דאיתא בב"ר והמה כאדם עברו ברית המה כאדם הראשון מה אדם הראשון הכנסתיו לגן עדן וכו' וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה איכה כתיב אף בניו כו' שנאמר איכה ישבה בדד ואיתא באיכה רבה לא גלו ישראל עד שכפרו ביחודו של עולם ובמילה שניתנה לעשרים דורות ובעשרת הדברות ובחמשת ספרי תורה כמנין איכה ונראה דהא דקאמר וקיננתי עליו איכה רמז לו נמי שכפר ביחודו של עולם ובמילה כו' דאי לאו הכי מאי קינה איכא במלת איכה בלבד ובפרק אחד דיני ממונות איתא אמר רב אדם הראשון מין היה רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה רב נחמן אמר כפר בעיקר היה לומר העלה במחשבתו שהוא ית' איננו עיקר היסוד חלילה אלא העולם קדמון ומן העץ אכל וברא את העולם כמ"ש הנחש וידוע כי קרבנו של אדם תמורת נפשו הוא בא נפש תחת נפש לפיכך אדם הראשון כשחזר בו והודה כל כפירתו ומחשבתו הרעה ובא להקריב קרבן הודאה בחר לו שור שהיתה לו קרן אחת במצחו ושהיתה קודמת לפרסותיו כי בזה תיקן את אשר חטא דנגד מה שכפר ביחודו של עולם הקריב שור שהיה לו קרן אחת במצחו עומד זקוף למעלה רמז לו ית' שהוא יחיד ויושב למעלה ברומו של עולם וכדאיתא בפרק הקומץ אמר רב אשי חזינא לספרי דווקני דבי רב דחטרי ליה לגגא דחי"ת כלומר חי ברומו של עולם ופירש"י ז"ל חטריה לגגא עושין למעלה כעין חוטר פי' מקל כלומר הקב"ה חי שוכן ברומו של עולם ולפי שכפירתו של אדם היתה במחשבתו הבאה מן המוח לכך קאמר שבחר לו בשור שיצא לו קרן אחת באמצע הראש ממצחו מקום משכן המוח אשר המחשבה באה משם לתקן בזה מחשבתו הרעה. והסופרים נהגו לעשות חטריה דחית נמי באמצע כמ"ש בב"י בטור א"ח סי' ל"ו. ונגד מה שחטא והאמין בקדמות יסוד

העולם חלילה לכך הקריב שור שהקרן היתה קודמת לפרסותיו כי הפרסות הן הן יסוד השור שעליהן השור עומד רומזות ליסוד עולם וקרן אחת שבמצחו רמז לו ית' שהוא יחיד ויושב ברומו של עולם כדפי' והודה בזה כי יחודו ית' קודם ליסוד עולם כי הוא ראשון וברא את העולם ויסדו וזה רמז מה שהקרן היתה קודמת לפרסותיו:

מאי לאו לאפוקי משעבדיו ש"מ וריב"ל נראה דס"ל דאתי לאפוקי בני משפחתו שאוכלין ושותין עמו מיהו אין משעבדין לו אבל משעבדיו לא דכיון דהן משעבדין לו כאיהו גופיה דמיין:

ושמעיה דאודי אלמא בתר תריסר ירחי שתא נמי עביד עכו"ם דאודי וא"כ בתר י"ב חדש אמאי שרי ניחוש דלמא אודי ומשני שאני רב יצחק דאדם חשוב הוה ושמח ממ מאוד סו' עכ והלכך אודי אבל באיניש דעלמא לא חיישינן דאודי בתר תריסר ירחי שתא:

אי מינן מלכי מנייכו אפרכו וכו' משום דאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אתנו הכי אי נמי משום דאי אפשר ליעקב ועשו שיהיו שוין בגדולה דכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל לכך אתנו הכי דה"ל נמי כשזה קם להיות מלך זה נופל שלא יהיה רק איפרכו' דלא חשיב כמלך כדאיתא בריש מסכת שבועות וכשזה קם להיות מלך אידך נופל להיות אפרכוס:

שלחו להו מרגלית ואבן טובה איזהו מהן יעשו בסיס לחבריה וכו' לכאורה קשה מאי שלחו להו ואזלי כולי האי לא הוה להו לשלוח אלא מילתא בתרייתא לחודא אינך וס"ת איזהו מהן יעשה בסיס וכו' ונראה דהכי שלחו להו נהי דאתון מלכותא תקיפא וחשיבא כמרגליות מ"מ אנן חשיבי טפי מדידכו דהא פשיטא דלית מידי בעלמא דחשיבא כס"ת ובתר ספר תורה ישראל שקבלוה והרי הן כאינך לגבי ס"ת ובתר ישראל ליכא דחשיבא כעמלק הוא ארם דיעקב ועשו אחים הוו ולהכי שתפינהו בהדייהו והא בהא תליא כמ"ש שני גוים בבטנך וגו' והרי אנחנו לגבי ישראל כאבן טוב לגבי אינך נמצא דאתון יוונאי לגבי דידן כמרגלית לגבי אבן טבא:

בטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים דהיינו סמוכים כדפי' רש"י ז"ל וטעם הענין דדיינים הסמוכים נקראים אלהים לפי שנמשך עליהן השפע ממנו ית' איש מפי איש עד משה רבינו מפי הקב"ה לפי שהוא ית' סמך את ידיו על משה שנא' ושכותי כפי עליך שע"י כן נאצל עליו קרני ההוד ומשה סמך ליהושע על כן היו פני יהושע כפני לבנה ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים דור אחר דור נמשך השפע ההוא זה אחר זה ע"י הסמיכה ולכך דיינים הסמוכים זה אחר זה מפיו ית' אלהים קרינן להו:

דכתיב ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא מלמד שהמקום גורם אע"ג דבפ' הנחנקין יליף לה מרישא דקרא דאיתא התם וקמת בב"ד ועלית מלמד שב"ה גבוה וכו' אל המקום מלמד שהמקום גורם תרוייהו צריכי רישא דקרא איצטריך להמראה לאפוקי מצאן בבית פאגי כדקתני בפ"ק דסנהדרין מצאן בבית פאגי והמרה עליהן יכול שתהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וסיפא דקרא איצטריך למימר דאין ממיתין אותו אא"כ ב"ד יושבין בלשכת הגזית:

ששת אלפים שנה הוי עלמא וכו' פירש"י ז"ל כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת נראה דהיינו הא דאיתא במדרש ב"ר פי"א למה ברכו ר' דוסתאי אומר שאין לו ק זוג חד בשבא תרי תלתא בשבא ארבעתא חמשתא בשבא ערובתא שבתא לית לה בן זוג תני רשב"י אמרה שבת רבש"ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג א"ל כנסת ישראל וכו' לכאורה קשה דמה ענין אחד בשבת לשני בשבת וכן שלישי לרביעי אלא לפי דהנך ששת אלפים כנגד ימי השבוע הן א"כ שני אלפים תהו הן נגד אחד בשבת ושני בשבת ושני אלפים תורה נגד שלישי ורביעי נמצא שע"י האלפים הימים מזווגים:

שני אלפים ימות הבן דוד נראה דהה"ד כי אני ה' בעתה אחישנה הבטיחנו שאם נזכה אז כשיגיע זמנו של בן דוד דהיינו בשני אלפים אחרונים ימהר לשלחו בתחילתן ולא בסופן:

דף ט

שני אלפים ימות הבן דוד והא דאיתא באגדת חלק דא"ל אליהו לרב יהודה דאין העולם פחות משמנים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא דהיינו לאחר ארבעת אלפים ומאתים י"ל דאליהו לאו היינו תנא דבי אליהו וכן משמע בסוף פרק כיצד הרגל דאיתא התם מנה"מ אמר חזקיה שו תנא דבי חזקיה אמר קרא וכו' ובפ"ק דשבועות נמי איתא תנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב"פ אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וכתבו התו' שם תימה דר' ישמעאל תני בי"ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי הך דשני כללות הסמוכות כו' וצ"ל נמי דתנא דבי ר' ישמעאל לאו היינו ר' ישמעאל וקצת קשה אהא דאיתא בפ"ק דשבת תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וכו' ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו וכו' פעם אחת נתארחתי אצלה אמרתי לה בתי בימי נדותיך וכו' מדנקט פ"א נתארחתי וכו' משמע קצת דתנא דבי אליהו היינו אליהו:

שני אלפים ימות הבן דוד וא"ת א"כ מאי קאמר באגדת חלק מפני מה מים דלמרבה המשרה סתומה בקש הקב"ה לעשות חזקיה בן דוד וסנחריב גוג ומגוג והלא חזקיה בזמן בית ראשון הוה וזמן ביאת הבן דוד לא הוי עד קע"ב שנים לאחר חורבן בית שני דהיינו ד'

אלפים מבריאת העולם וי"ל דזכות חזקיה וזכות דורו היה כל כך גדול עד שרצה הקב"ה לעשותו בן דוד לפני זמנו כדאיתא התם שנועץ חזקיה חרב בבית המדרש וכו' בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ וכו' דלא נקבע זמן אלפים שנה אלא לדור בינוני:

אי נימא ממתן תורה עד השתא כו' והא דלא פריך הכי מרישא דקתני שני אלפים תוהו והא תרי אלפי ופרטא דהאי אלפא היא משום דאיכא למימר דלא חשיב אלא כללי דהיינו האלפים ולא חש למיתני פרטי דהיינו ארבע מאות ומ"ח:

ואי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה קתני ולעיל נקט נשייליה לתנא כמה חשיב משום דתנא דלעיל חשבון שני שטר חוב וחשבון סדר חכמים וחייהם כולן מזמן החורבן קא חשיב להו אבל האי תנא לא חשיב מידי אלא בשעה ששונה הך ברייתא ונקט בעונותינו שרבו יצאו מהן כך וכך כל אחד נקט ליה לפי זמנו שהוא עומד בו ולהכי נקט תנא בברייתא סתמא יצאו מהן מה שיצאו מהן ולא נקט בהדיא כמה שנים הוו שיצאו מהן בזמנו משמע דכל חד לפי זמנו נקיט ליה

וסימנך כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ לפי' רש"י ז"ל קשה אמאי נקט האי קרא' ולא מייתי קרא דויהי מקץ שנתים ימים דכתיב ברישא אי נמי קרא דשנתים ימים אחר המבול לכן צ"ל כגירסת רבינו חננאל ז"ל שכתבו התו' וא"ת דלעיל יהיב סימנא ספרא בצירא תנא תוספת שלא יטעה התנא ויפחות מהן ולא יטעה הסופר ויוסיף עליהן והכא דליכא סימנא איכא למיטעי שמא ישכח ויפחות ממנינא חמש שנים ויוסיף עליהן שתי שנים וי"ל דהך קרא ויופיה סימנא הוא דכי זה שנתים הרעב פי' עברו משני הרעב משמע שיעבור מהן שנתים ועוד חמש שנים משמע שיוסיף עליהן עוד חמש שנים:

דף י

ספרא דוקנא כתביה כתבו התוס' מכאן יש להכשיר שטר שדלג בו הסופר לבריא' עולם וכו' שהרי בימיה' היו כותבין לשלטון יונים והסופר דלגו וכו' אין דבריהם מובנים דמנא להו שהיו כותבין בימיהם בפירוש לשלטון יונים והא אדרבא מדפריך ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים מנינן משמע שלא היו כותבין בשטרות לשלטון יונים דאי הוו כתבי ליה מאי פריך ולבדוק בשטרות וליחזי אי כתיב בהו לשלטון יוונים או ליציאת מצרים משמע שהיו כותבין בשטרות סתמא למנין כך וכך ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל:

ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא ליציאת מצרים לא מצי פריך מנא לך למיתלי בספרא דוקנא ולאפוקי ממונא מספקא דלמא ספרא דלאו דוקנא כתביה משום דלאו סברא היא

למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך שימחול שעבודו כדפירש"י ז"ל לכך פריך ממאי דלשלטון יוונים מנינן כו' דלמא ליכא מאן דמני לשלטון יונים דלאו סברא היא כלל לומר דישראל מונין למלכי עכו"ם וניחא טפי למימר דמאוחר הוא אע"ג דלאו סברא הוא ממאי דנימא ולשלטון יונים מנינן דמה להם לישראל למלכי העכו"ם והוא הדין דהוה מצי למיפרך ממאי דלשלטון יונים מנינן דלמא לשום איזה מלך ממלכי ישראל שמלך קודם החורבן ש"פ שנה מנינן כיון דלאו סברא היא כלל למימר דישראל מונין למלכי העכו"ם דאע"ג דישראל משועבדים לשלטון יון הוו באותה שעה מ"מ כ"ז הבית לא בטלה מלכות מישראל אלא דעדיפא פריך דכיון דמיציאת מצרים ועד החורבן אלף וש"פ שנים הוה איכא למימר דשבקיה לאלפא קמא וכו' ועוד דבכמה מקומות אשכחן שמנה הכתוב ליציאת מצרים לכך מסתבר למימר דמיציאת מצרים מנינן. והשתא אתי שפיר הא דקאמר רבינא בסמוך מתני' נמי דיקא וכו' דלכאורה קשה מאי איצטריך לאתויי מתני' ואוקימתא דרב חסדא ולא דייק בפשיטות כדמסיק דכיון דאנן מתשרי מנינן ש"ט דשלטון יונים מנינן דאין לך מלכות מתחלת ש"פ שנים קודם החורבן אלא שלטון יון ואי ס"ד מיציאת מצרים מנינן מניסן בעינן למימני אלא משום דאכתי הוה קשיא דלמא לשום איזה מלך ממלכי ישראל שמלך קודם החורבן ש"פ שנה מנינן כיון דלאו סברא הוא שימנו ישראל למלכי עכו"ם לכך מייתי מתני' ואוקימתא דרב חסדא דלמלכי ישראל מניסן מנינן וכיון דאנן השתא מתשרי מנינן ש"מ דלאו למלכי ישראל מנינן ומ"מ אכתי איכא למימר דליציאת מצרים מנינן דאע"ג דאשכחן מתני' דזימנין ישראל מונין למלכי העכו"ם מ"מ היכא דמספקא לן מסתבר טפי למיתלי המנין בישראל דהיינו ליציאת. מצרים ממאי דנתלה בעכו"ם ועוד כיון דאשכחן בכמה דוכתי שמנה הכתוב ליציאת מצרים לכך איצטריך נמי למימר ואי ס"ד ליציאת מצרים מנינן מניסן בעינן לסימני וכו':

והתניא יום גינוסיא ויום הלידה והא דלא פריך לה ממתני' כבר תירצו התוספות והרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות עובדי כוכבים כתב יום שמתכנסין בו עובדי כוכבים להעמיד להן מלך ומקריבין ומקלסין לעובדי כוכבים קרי הוא כשאר חגיהם אבל עובדי כוכבים שעושה חג לעצמו ומודה לכוכב שלו ומקלסו ביום שנולד בו ויום תגלחת זקנו או בלוריתו ויום שעלה בו מן הים ושיצא מבית האסורין וכו' אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד וכן יום שימות להן בו מת ויעשוהו חג אותן העושים אסורין בו ביום משמע מדבריו שהוא מפרש מתני' דה"ק ואלו אידיהן של עובדי כוכבים שאסורין לפניהם ג' ימים קלנדא וסטרניא ויום גנוסיא של שלטון והדר קתני אותן אידיהן ש ין אסורין אלא אותו היום בלבד וקחשיב יום הלידה ויום המיתה פי' של כל אדם ויום

תגלחת זקנו וכו' ולא גרסי' אבל יום תגלחת וגם הרי"ף והרא"ש ז"ל לא גרסי אבל. ולפי זה אתי שפיר דלא מצי פריך ממתני' דיום גנוסיא אלידת שלטון קאי דאסור שלשה ימים לפניהם ויום הלידה אכל אדם קאי ואינו אסור אלא אותו היום אבל קשה לפירושו דא"כ אמאי לא קא חשיב מתני' נמי יום לידת השלטון ויום לידת בנו דאסורין שלשה ימים לפניהן כי היכי דחשיב להו ברייתא דע"כ הא דקתני ברייתא יום הלידה שלו ויום הלידה של בנו היינו דאסורין שלשה ימים לפניהם קאמר מדקתני להו גבי יום גנוסיא שלו ויום גנוסיא של בנו שהרי לקמן פריך ש"ס ותנא דידן מ"ט לא קחשיב לה להאי

כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר מדברי הזוהר משמע דעוף השמים ובעל כנפים הן הן שדים ומלאכי חבלה שומעין את הדבור אפילו בלחש ומוליכין ומגלין אותו לאחרים וכן משמע קצת מדברי הרמב"ן ז"ל בפ' אחרי מות

כל יומא הוה מייתי תרי עבדי וא"ת תרתי למה ליה בחדא הוה סגי וליכא למימר דשני נעריו אתו בעינן דומיא דאברהם דהא בחזירתו לביתו הוה סגי ליה בחדא ועוד אמאי הוה קטיל חדא אבבא דבי רבי ולא קטיל תרוייהו אבבא דביתיה ואי חושש היה שמא יעמדו כנגדו א"כ אבבא דבי רבי נמי אמאי לא הוה חייש להכי ונראה דבכל זימנא הוה שלח ליה אנטונינוס לרבי חד מנייהו תחילה דרך המערה להודיעו שהוא בא אליו כדי שיוציא כל איש מעליו וישב לבדו והשליח ישב שם לפני רבי עד שחזר והלך עם אנטונינוס לביתו ואידך הלך עם אנטונינוס לבדו וכי מטא אבבא דבי רבי קטליה ונראה דהשליח לא הוה ידע מאומה דקטליה וכשחזר שמא לא ראה אותו מת ואפי' ראהו הוה סבר דמזיקין קטלוהו. ואי קשיא אכתי בחדא הוה סגי ליה שישלחנו לפני רבי להודיעו וימתין ין עליו אנטונינוס בביתו עד שילך ויחזור אליו ויוליכנו עמו יש לומר דלאו אורח ארעא שישב השלטון לבדו בלא שום אדם זמן ארוך כל כך עד שילך ויחזור השליח אליו דשלטון צריך שימור ולפני בני ביתו לא הוה מצי למימר ליה שלא ירגישו בו:

מאכיל ליה ומשקי ליה נראה דהיינו הא דכתיב ורב יעבוד צעיר פשטא דקרא משמע דבמלך איירי מדכתיב ברישא ולאום מלאום יאמץ ועליה קאי ורב יעבוד צעיר ולא שכחן בשום מקום שנתקיימה נבואה זו שהיה מלך עשו עבד ליעקב אם לא בהך עובדא וכן משמע דהא רישא דקרא דשני גוים בבטנך נמי נדרש על רבי ואנטונינוס כדאמר בסמוך. ונראה דמהאי טעמא קבל מיניה רב שישמשנו ולא חש לזלזולא דשלטון:

מאכיל ליה ומשקי ליה עשה כן כדי שיזכה ע"י זה לעלמא דאתי לישב נמי במחיצתו של רבי ולשמש לפניו כדאיתא בפרק הנושא דקאמר רב יוסף חפני ושמעון אפרתי המה שמשוני בחיי והפה ישמשוני במותי. והיינו דכי א"ל ר' שלא יזלזל עצמו כולי האי השיב

לו מי ישימני מצע תחתיך לעוה"ב דכל עצמו נתכווין שיזכה ע"י תשמיש זה לשמשנו ג"כ לעלמא דאתי ולהיות במחיצתו אפי' אם לא יהיה שמה רק מצע תחתיו ולכך לא היה חושש בזלזולו. ועוד נראה דהוה ידע אנטונינוס דסעודת לויתן לא יזכו בה אלא ת"ח כדאיתא בפ' הספינה וכן יין המשומר לא יהנו ממנו אלא ת"ח כדאיתא בפ' חלק והסוחרים המסייעין בעה"ז לת"ח לא יאכלו אלא משיורי לויתן מה שישתיירו ת"ח כדפי' שם והיינו דא"ל אנטונינוס לרבי את מאכילני מן לויתן מדנקט את משמע כדפי' שאמר ליה מי תאכילני את מן המותר שלך בשכר מה שאני מסייעך ולהכי זלזל בעצמו שהיה מאכיל ליה ומשקי ליה כדי שיזכה בזה לשמש לפניו בסעודת לויתן ויאכילנו וישקנו מן המותר שלו:

כל נשיאיה ולא כל שריה קצת תימה מנא ליה למידק הכי והא איצטריך קרא לגופיה לאשמעינן דכל נשיאיה שמה וי"ל דלגופא לא איצטריך דהוה מצי למיכתב שמה ארם ותו לא דומיא דשם אשור וכל קהלה שם עילם וכל המונה שם משך תובל וכל המונה דכתיבי התם ולא נקט בהו קרא מלכיהם ונשיאיהם מדנקט להו הכא ש"מ לדרשא אתיא מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מיהו קשה לכתוב קרא שמה ארם מלכיה ושריה ולא לכתוב כל נשיאיה ושמא משום דנשיאים חשיבי טפי ודומיא דמלכים נינהו נקט להו בהדי מלכים וי ליה לאילפא דאזל' בלא מכסא דכי היכי דאילפא דאזלא בלא מכסא כל הסחורה שבה נתפסת בשביל העברת המכס כך הוא בדינה של גיהנם כל גופו של אדם נתפס בה בשביל ערלתו שבו דכל מי שהוא נימול אברהם מצילו מן הגיהנם וגם בג"ע אין מניחין מי שלא נימול לכך המשילו דבר זה להעברת המכס:

דף יא

אל תיקרי גוים אלא גיים קצת קשה דהא קרי וכתיב הוא גיים כתיב וגוים קרינן ליה:

עיקור שיש בה טריפה אסור פירש"י אסור לעשותן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל סוף הלכות אבל שכתב מלך שמת עוקרין סוס שהיה רוכב עליו ועגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו מנשר פרסותי' מן הארכובה ולמטה מקום שאין עושה אותה טרפה ואע"ג דבתוספתא קתני אסור באכילה ברייתא דהכא אחריתי היא וטעמא דאסור משום בל תשחית הוא וכ"כ בכסף משנה שם ומה שהקשו התוספות דא"כ היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית לאו קושיא היא דע"כ בטהורה איירי דאי בטמאה כיון דלא חזיא לאכילה אלא למלאכה לא שייך לחלק בה בין עיקור שיש בה טריפה לעיקור שאין בה טריפה דכי מנשר פרסותיה מן

הארכובה ולמטה נמי לא חזיא תו למלאכה אלא ודאי בכשרה איירי דכי מנשר פרסותיה למטה מן הארכובה אכתי חזיא לאכילה. ולהכי מחלק הרמב"ם ז"ל דבסוס שרוכב עליו כתב סתמא דעוקרין משמע אפי' למעלה מן הארכובה ובעגלה המושכת בקרון כתב דמנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה דוקא וצ"ל כדפי' דבבהמה טמאה לא שייך לחלק בהכי דבין כך ובין כך לא חזיא למלאכה והא דאיתא בפ"ק דחולין גבי כודנייתא דבי רבי דא"ל עקרנא להו איכא צער בעלי חיים קטילנא להו איכא בל תשחית ומדלא קאמר ליה מעיקרא איכא בל תשחית משמע דכי מיעקר להו ליכא בל תשחית דאכתי חזיא למלאכה וכן פירש"י ז"ל שם בהדיא עקרנא להו שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שיהא ראויות לדישה י"ל דלא כפירש"י ז"ל דמעיקרא נמי הוה מצי למימר ליה דאיכא בל תשחית אלא דעדיפא קא"ל דאפי' צער בעלי חיים איכא דאסור מדאורייתא כדאיתא בפ' אלו מציאות אבל בבל תשחית אינו עובר מדאורייתא אלא באילנות בלבד ושאר כל דבר ליכא אלא איסורא דרבנן כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מלכים ופירש"י ז"ל נראה דוחק דאין סברא שיהיו ראויות לדישה אחר שנשרו פרסותיהן ועוד דא"כ אכתי איכא מיהא בל תשחית כיון שאין ראויין למלאכה כמות שהיו מעיקרא אבל קשה למאי דמסיק דאיירי בעגלה המושכת בקרון אמאי אסור למיעבד בה עיקור שיש בה טריפה משום בל תשחית מאי שנא מכלי תשמישו שמותר לשורפן אפי' בשבעים מנה צורי אע"ג דקעביד השחתה טובא דהא בכלי תשמישו נמי מצי למיעבד השחתה זוטי לקלקלן ולשברן עד שלא יהיו ראויין למלאכתן הראשונה ואפ"ה שרינן לשורפן ולקלקלן לגמרי וי"ל דעגלה המושכת שאני דבתר דשחיט לה כיון דיצתה נשמתו פנים חדשות בא לכאן ושם בעליה אזלה לה אבל כלי תשמיש אע"ג דמשבר להו לחתיכות אכתי שם בעליהן עליהן אבל חתיכה כיון דלא נשתנה מכמות שהיה לכך צריך לשורפן:

אחת לשבעים שנה מביאין וכו' לפי שבגלות בבל נגאלו ישראל לסוף שבעים שנה לכך בגלות ארם כל שבעים שנה הראשונים חששו בני ארם שמא יחזור הקב"ה ויגאלנו לסוף שבעים וכיון שהגיע סוף שבעים ולא גאל אותנו שמחו ועשו האיד ההוא ועושין כן בכל שבעים שנה לזכר האיד הראשון:

דף יב

דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עכו"ם נבלה בקדירה לישנא דדלמא דנקט אשדי עכו"ם נבלה קאי כאלו אמר דלמא כי מהדר אפיה ישראל לאחוריה שדי עכו"ם נבלה בקדירה ובהגהת אשירי כתב דמשמע מהאי לישנא דהיכא דמהדר ישראל אפיה

חיישינן וכתב דמכאן פסק רבינו פטר בשם ר"ת שאם היו קדרות על גבי כירה אחת של ישראל ואחת של עכו"ם ואהדר ישראל אפיה חיישינן דלמא שדי עכו"ם נבילה בקדירת ישראל ואסורה ולפי מה שפי' אין מכאן ראיה. וכ"כ בטור י"ד סי' קי"ח ובש"ע שם:

אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת פירש"י ז"ל משום חשד דאמרי איהו נמי למפלח וכ"כ בפי' המשנה וכתב עוד בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום שאין דרך יציאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת וכו' ותימה כיון דטעמא דשרי בזמן שאין הדרך מיוחדת משום דהרואה אומר למקום אחר הולך א"כ בזמן שהדרך מיוחדת נמי יהא מותר מהאי טעמא שהרואה אומר לספר עם אחד מבני העיר הלך שם או לצורך אחר דלא עדיף האי מהאי דכל היכא דמצינו למיתלי במלתא אחריתי ולמימר דלא אזיל למיפלח תלינן. ועוד תימה דהא דקתני ברייתא אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת לא אתי שפיר דכיון דקתני דאסור ליכנס לתוכה מפני החשד אע"ג שאין הדרך מיוחדת מאי איצטריך תו למיתני ולא מתוכה לעיר אחרת פשיטא שהרי אין הרואים יודעים שהוא הולך משם לעיר אחרת ואכתי איכא חשד וליכא למימר נמי דלא זו אף זו קתני לא זו כשהדרך מיוחדת דאסור ליכנס לתוכה אלא אפי' כשאין הדרך מיוחדת אסור לילך מתוכה לעיר אחרת דאכתי קשה למה ליה למימר ולא מתוכה לעיר אחרת הוה ליה למימר אסור ליכנס לתוכה אפי' כשאין הדרך מיוחדת ע"כ נראה דטעמא דמתני' לאו משום חשד הוא אלא טעמא הוי משום דאסור ליהנות שום צד הנאה בעולם מן העיר שיש בה עכו"ם כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה עיר שיש בה עכו"ם אסור ליכנס לה כ"ש לדור בה וכ"ש לסחור בה ואפי' לעבור דרך עליה למקום אחר אסור כדי להרחיק מן העכו"ם שלא ליהנות ממנה שום צד הנאה והכי פי' דמתני' מהו לילך שם פי' אם רוצה לילך ממקום למקום מהו לילך לשם כדי שילך משם לאותו מקום וכן פי' הרמב"ם ז"ל בהדיא בפי' המשנה וקאמר דבזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום דרך העיר ההוא ואין שם דרך אחרת אסור שהרי הוא נראה כנהנה מאותה העיר שיש בה עכו"ם שאלמלא היא לא היה יכול לילך למחוז חפצו אבל כשיש דרך אחרת לא מיחזי כנהנה מאותה העיר שהרי יש דרך אחרת. והשת' ניחא ברייתא דה"ק עיר שיש בה עכו"ם לא זו דאסור ליכנס לתוכה לצורך שום עסק שיש לו שם דהוה ליה נהנה מן העיר שיש בה עכו"ם אלא אפי' רק לעבור דרך עליה למקום אחר נמי אסור דנראה כנהנה מאותה העיר והיינו דקאמר ולא מתוכה לעיר אחרת וחכ"א כ"ז שהדרך מיוחדת אמתוכה לעיר. אחרת פליגי דכל שיש דרך אחרת לעבור משם לאותו מקום לא מיחזי כנהנה כדפי' במתניתין וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"פ מהל' עכו"ם עיר שיש בה עכו"ם מותר להלך חוצה לה ואסור להכנס בתוכה

היה חוצה לה עכו"ם מותר להלך בתוכה ההולך ממקום למקום אסור לו לעבור בעיר שיש בה עכו"ם בד"א בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אבל אם יש שם דרך אחרת ונקרה והלך בזו מותר משמע כדפי' וכן פי' שם בכסף משנה את דבריו ובש"ע סור י"ד סימן קמ"ט כתב בדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל עיר שעושין בה יריד ביום אידם כו' והולכין שם לכבד עכו"ם מותר לילך חוצה לה ואסור ליכנס בתוכה היתה חוצה לה מותר ליכנס בתוכה ההולך ממקום למקום אסור לעבור בהאם הדרך מיוחד לה ופשוט הוא דמה שכתב ההולך ממקום למקום לאו למקום שיש שם עכו"ם קאמר אלא ממקום המותר למקום המותר קאמר ואשמעי' דאסור לעבור ממקום למקום דרך העיר שיש שם עכו"ם אם הדרך מיוחד לה שאין שם דרך אחרת כדפי' ולהכי נקט אסור לעבור בה ולא נקט אסור ליכנס בה או לילך בה כדנקט ברישא ואע"ג דפשוט הוא כתבתי לפי שכתב שם בהג"ה אם היריד מיוחד לה דהיינו שאין עוברין מאותה עיר לעיר אחרת ולא דק כלל כי לא זו הדרך ולא זו העיר דאדרבא איירי שעוברין מאותה עיר לעיר אחרת שהרי הוא הולך ממקום למקום דרך עליה כדפי' והוא הרכיב פירש"י ז"ל לפי' הרמב"ם ז"ל ואין ענין זה לזה מיהו הטור כתב דבירושלמי משמע וטעמא דאסור משום חשדא מדלא אסר אלא באכסנאי אבל בן עיר וכן שיירא מותר שכן דרך שיירא לילך בכל מקום ולאו ראיה היא דיש לדחוק ולפרש הירושלמי כדעת הרמב"ם ז"ל ואין להאריך:

ה"ג פרצופות המקלחות מים בפני עכו"ם לא יניח פיו וכו' וכן גריס הרי"ף והרמב"ם ז"ל והשתא ניחא הא דפריך בסמוך פרצופות למה לי דאע"ג דפרצופים גופייהו לאו עכו"ם נינהו מ"מ כיון דמקלחות מים בפני עכו"ם נראה כמנשק לעכו"ם

לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות וכו' הרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות רוצח כתב ולא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה משמע דגרסינן לא ישתה אדם מים בלילה מן הנהרות וכו' וכ"כ בש"ע סי' קי"ו והא דקתני ולא בידו אחת משמע דבשתי ידיו שרי אע"ג דלילה הוא אפ"ה אפשר לו לעיין כשמסתכל בהן יפה:

דף יג

ישראל שנמצאו שם וכו' לכך נקט שנמצא שם דלכתחילה ודאי אסור לו לישראל ללכת שם לישא וליתן כיון דמה נפשך קעביד איסורא אלא שאם כבר נמצא שם קאמר מה יעשה כלומר מה היה יכול לעשות שלא יהיה לא נהנה ולא מהנה וכיון דלא סגי בלאו הכי לכך אמרו הנושא ונותן בשוק של עכו"ם כו':

ללמוד תורה ולישא אשה כתבו התוס' דבשאלתות דרב אחאי מפרש הנך דקולי וכ"ש וכו' והא דאיתא בפ' בתרא ד מגילה אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה משמע דהנך חמירי ספי י"ל דלדוגמא בעלמא נקט להו וה"ק אין מוכרין ס"ת אלא לדבר מצוה כגון ללמוד תורה ולישא אשה וכ"ש לשאר מצות מיהו קשה מהא דתניא אלו דברים שהאדם אוכל מפירותיהן בעה"ז וכו' כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' ותלמוד תורה כנגד כלם משמע דתלמוד תורה חשיב טפי משאר כל המצות וליכא למימר דהא דקתני ותלמוד תורה כנגד כלם לאגמורי לאחריני איירי דבשאלתות דרב אחאי שהביאו התוס' סוף פ"ק דב"ק משמע דלמיגמר נפשיה עדיף ומ"ש התו' דדוקא בהנך מצות שהן חשובות כתלמוד תורה שגדול ת"ת שמביא לידי מעשה וכו' קשה דהא אפי' לדבר הרשות כדי לדון ולערער עמהן כהן מטמא בח"ל מפני שהוא כמציל מידם כ"ש לדבר מצוה דיכול לטמא עצמו בח"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אבל משמע דללמוד תורה ולישא אשה לאו דוקא נקט שכתב מותר לכהן להטמא בבית הפרס וכו' לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה וכו' משמע דלכל דבר מצוה שרי מדכתב כגון לישא אשה ולא כתב ודוקא לישא אשה אע"ג דס"ל נמי דהנך חשיבי משאר מצות שהרי כתב בפ"י מהלכות ס"ת דלעולם אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברים שילמוד תורה בדמיו או שישא אשה בדמיו. וכן משמע מדברי הטור סימן שע"ב דלכל דבר מצוה שרי אבל בש"ע שם לא משמע כן:

בהמה תיעקר פירות כסות וכלים כו' פי' בהמה סגי לה בעיקור דכיון דמיעקר לה מינכרא מילתא ותו לא אתיא בה לידי תקלה וכ"ש דאי בעי למישחטיה או לשוויה גיסטרא דשפיר טפי פירות כסות וכלים ירקבו וסגי להו בהכי ולא חיישינן דלמא אתי בהו לידי תקלה וליבעו שריפה וכיוצא בזה דכיון דמניחן במקום שאין אדם יכול לבא שם אלא בדוחק ליכא למיחש כמ"ש התו' מיהו בירושלמי קתני כסות תשרף וטעמא נראה משום דלא דמיא לפירות לפי שהן מרקיבין בזמן קצר ולכך ליכא למיחש בהו שיבא לידי תקלה מעות וכלי מתכות כיון דלא שייך בהו רקבון לכך צריך שיוליכם לים המלח וקתני סיפא ואיזהו עיקור כו' מן הארכובה ולמטה פי' דאפי' בהכי סגי ולא חיישינן דלמא אתי לידי תקלה דמינכרא והשתא פריך שפיר ורמינהו אין מקדישין וכיון דבמנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה סגי לה דלא חיישינן תו לתקלה אמאי קתני ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה משמע דלא סגי לה במנשר פרסותיה אלא במיתה ומשני דודאי סגי לה בהכי ושאני קדשים משום בזיון דכי מנשר לה פרסותיה אינה מתה מהרה אלא כשיגיע זמנה ונראה בזיונה זמן מרובה וצ"ל כדפי' רש"י ז"ל דכי מנשר לה אכתי היא אסורה

בהנאה והתוס' כתבו דיכול להיות שמותרת בהנאה ותימה דא"כ מאי פריך דלמא שאני הכא דמותרת בהנאה וליכא למיחש לתקלה ולא מעקרינן לה אלא משום קנסא ולכך סגי ליה בהכי אבל גבי הקדש. דאסורה בהנאה לכך לא סגי ליה בעקירת פרסותיה מארכובה ולמטה דלא ליתי לידי תקלה אלא במיתה וליכא למימר דפריך למה לי מיתה ליעקר פרסותיה מן הארכובה ולמטה דכי נמי מיעקר לה מן הארכובה ולמעלה אכתי איכא למיחש לתקלה דגיזה ועבודה כדאי' בפ"ו דיומא וכמ"ש הרא"ש ז"ל דלהכי לא פריך בלא ברייתא דהכא אגופה דברייתא דהתם דלמה לי מיתה ולא סגי ליה בעקירת פרסותיה מן הארכובה ולמעלה אלא משום דאיכא למימר דאכתי איכא למיחש לתקלה ולפי מה שפי' ניחא כי פריך בסמוך ונשחטיה ולישויה גיסטרא דלא פריך הכי אהך ברייתא דקתני בהמה תיעקר דסגי לה בעיקור קאמר וכ"ש כי הרבה לגמרי דשפיר טפי: **ונישחטיה** מישחט וכו' ולישויה גיסטרא משמע דאהא דמשני משום בזיון קדשים פריך וא"ת אמאי פריך הכי אגופא דברייתא וי"ל דאי לאו הך שינויא איכא למימר דהא דקתני איזהו עיקור נועל דלת בפניה לא אתי אלא לאפוקי מינשר פרסותיה דדוקא מיתה בעינן דלא ליתי לידי תקלה וה"ה לשאר מיתות אבל השתא דמשני דכי מינשר פרסותיה הוי סגי לה ולא בעינן נעילת דלת אלא משום בזיון קדשים לכך פריך ונשחטיה ולישויה גיסטרא כי היכי שתמות מיד השתא דמתה בערב אינה מתה אלא אחר כמה ימים ואיכא בזיון קדשים אי נמי אגופא דברייתא לא פריך דאיכא למימר דאסור להרוג בהמה בידים ואפי' לעשות בה מום בידים אסור אבל השתא דקתני איזהו עיקור מנשר פרסותיה בידים לכך פריך גבי הקדש נמי ליעקר פרסותיה וכי משני משום בזיון קדשים פריך דאכתי לישחטיה או ליעבד גיסטרא דליכא בזיון כיון דבידים נמי שרי וא"ת ואמאי לא קאמר ש"ס אלא אמר אביי אמר קרא ונתצתם את מזבחותם וגו' דהא השתא תו לא איצטריך לשינויא קמא דבזיון קדשים וי"ל דאכתי איצטריך לשינויא דבזיון קדשים דלא שייך למימר לא תעשון כן לה' אלהיכם אלא היכא דהורגה לגמרי דשחטה מישחט או שויה גיסטרא אבל כי מינשר פרסותיה לית ביה משום לא תעשון כן לה' אלהיכם אע"ג דהנותן אפילו אבן אחת מן המזבח דרך השחתה לוקה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ק מהל' בית הבחירה הכא במקדיש בזמן הזה לא מחמרינן כולי האי וכן משמע מדברי רבינו נסים ז"ל שכתב נועל דלת ואע"ג דלעיל אמרי' דעיקור היינו מנשר פרסותיה הכא משום בזיון קדשים לא שרי למיעבד הכי וכן אינו רשאי לשוחטה כדי שלא יבא לידי תקלה וכן אינו רשאי להורגה בידים דכתיב ונתצתם את מזבחותם וגו' משמע דאשינויא קמא קאי:

אא משום מיעוטייהו הכא נמי דממעטי שרי משמע דאי לאו משום מיעוטייהו לא שרי ליה אע"ג דלריש לקיש מהנה שרי וכ"ש לר' יוחנן דמוקי לה בבעל בית דלא שקלי מיניה מיכס' וכן משמע מדקתני לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים ולא קתני סתמא דלוקחין מהן כל דבר משמע דדוקא הנך משום דבהנך מילי ממעטינן להו וכן כל כיוצא בהן אבל שאר מילי לא:

דף יד

עכו"ם שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר פירש"י ז"ל מותר דלסעודתו קבעי ליה משום נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה ופירושו תמוה דתרנגול לבן לצורך סעודה למה ליה והלא לאו בנוצתו מעלין אותו על השלחן וכיון שכבר נמרטו הנוצות אין הפרש בין אם היה לבן או שחור וחולה נמי מה לו לתרנגול לבן ודוחק לומר דדוקא תרנגול לבן בעינן לרפואות החולי ההיא דמלתא דלא שכיחא הוא ובריית סתמא קתני או שהיה לו חולה בתו ביתו משמע דבכל חולה איירי ועוד דהא דמשני רב נחמן כגון דאמר זה וזה על כרחין צ"ל דמיירי כגון שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים וקאמר זה וזה מדקאמר אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן משמע דקמי' קאי כמ"ש התוס' וא"כ תימה ל"ל ל וקמי בכה"ג דוקא דקמיה קאי ואמר זה וזה לוקמא דאמר בהדיא לבן ושחור ואדום אע"ג דלאו קמיה קאי וכדפירש"י ז"ל ע"כ נראה לפרש דהיכא דאדכר לבן בהדי' אע"ג דאמר לבן ושחור ואדום ושקיל להו לכולה אסור אפי' לר' יהודה דכיון דהזכיר לבן בהדיא ודאי לעכו"ם קבעי והאי דאדכר נמי שחור ואדום איערומי קא מערים וכן אפי' לא הזכיר לבן ושחור כגון דקאי קמיה שיש ביד הישראל הרבה תרנגולים לבנים ושחורים ואמר תרנגול זה ומראה ב צבע אלבן נמי ליכא מאן דפליג דאסור אע"ג דאיכא למימר דלא קאמר זה לפי שהוא לבן אלא לפי שהוא טוב ושמן וכיוצא בו אפ"ה אסור דכיון דאיכא למימר הכי והכי מספיקא אסור אבל אם אמר זה וזה מתיר ר' יהודה דאתי ודאי ומוציא מידי ספק דכיון דזה דשחור ע"כ לפי שהו שמן קאמר מסתמא זה דלבן נמי לפי שהוא שמן קאמר ות"ק אוסר אפי' בכה"ג והא דנקט ר' יהודה אימתי בזמן שאמר תרנגול זה ל נראה דעכו"ם לא קאמר אלא תרנגול זה לחוד והתנא מפרש לן דלבן הוא וכן משמע קצת מדקתני סיפא ואפילו אמר תרנגול זה ולא נקט תרנגול זה לבן. והשתא ניחא הא דקתני ואפילו אמר תרנגול זה עכו"ם שעשה משתה וכו' דכיון דאורחא דמלתא הוא לקנות תרנגולים לצורך המשתה מסתמא לאו לעכו"ם קא בעי ליה וזה דקאמר לפי שהוא טוב ושמן וכן כשיש לו חולה

בביתו כיון דדרך החולים לאכול תרנגולים מסתמא לאו לעכו"ם זבין ליה וזה דקאמר לפי שהוא טוב ושמן ועוד י"ל דאפילו כשאמר תרנגול זה לבן איכא לספוקי אי זה דוקא נקט ומשום דשמן שפיר ולבן דנקט קושטא דמלתא קאמר ולא משום דלעכו"ם קבעי ליה דאי הוה שחור נמי הוה שקל ליה אי לבן דוקא נקט דלעכו"ם קבעי ליה וזה דנקט משום דקמיה קאי וקאמר ר"י אימתי בזמן שאמר תרנגול זה לבן דכיון דאיכא לספוקי אי זה דוקא נקט אי לבן דוקא נקט מספיקא אסור למכור לו אבל אם אמר זה וזה פירוש תרנגול זה לבן ותרנגול זה שחור מותר דאתי ודאי ומוציא מידי ספק דכיון דתרנגול זה שחור ע"כ זה דוקא נקט ומשום דשמן הוא ושחור דנקט קושטא דמלתא קאמר תרנגול זה לבן נמי זה דוקא נקט ולבן קושטא דמלתא קאמר וקתני ואפילו אמר תרנגול זה לבן עכו"ם שעשה משתה לבנו וכו' דכיון דאורחא דמילתא לקנות תרנגולים לצורך סעודה או לצורך חולה לאכול אמרי' מסתמא דזה דוקא נקט ומשום דשמן הוא ולבן דנקט קושטא דמלתא הוא. והא דבעי רב אשי בסמוך תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל ליה כו' אע"ג דהיכא דאדכר לבן בהדיא אפילו אדכר נמי אדום ושחור בהדיא אסור דמיערומי קא מערים כדפי' יש לומר דע"כ לא אמרינן אלא היכא דבעי לבן ושחור ואדום ולא יהיב דמי עד דשקיל לכולהו דאז יש לחוש דדעתיה אלבן וקונה שחור מפני הלבן שעמו אבל היכא דיהבי ליה שחור ופרע ליה ושקיל ליה ואזיל איכא למימר דלא מערים כיון דיהיב דמי ושכתי לא הוה ידע שיתנו לו לבן כמו שכתב התוס' ולעיל דנקט רבי זירא תרנגול לבן למי אסור דה"נ אי אמר תרנגול לבן ושחור ואדום למי נמי אסור כדפי' ואיידי דנקט ברישא תרנגול למי נקט נמי בסיפא תרנגול לבן למי ובלאו הכי נמי צריך לומר דסיפא איידי רישא נקט דסיפא מילתא דלא צריכא היא דמתניתין קתני לה:

מאי דקל טב פירות דקל טב כלו' אע"ג דתלושין הן אסור למוכרן לעכו"ם משום דהך מינא מסתמא לעכו"ם קא בעי להו דהא דתנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע בפירות נמי איירי שכ"ז שהן מחוברין באילן אסור למוכרן לעכו"ם כדקתני לקמן קמה על מנת לקצור וקוצר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות עכו"ם ואין מוכרין להן פירות ותבואה וכיוצא בהן במחובר לקרקע וא"כ צ"ל דפירות דקל טב בתלושין קאמר

חצב קשבא פירש"י ז"ל מין תמרים וכן נראה דהשתא הוי דומיא דדקל טב דאיירי נמי בפירות ודומיא דנקלס דהיינו קורייטי שהוא מין פירות כדפי' רש"י ז"ל ומה שהקשו התוס' דא"כ אמאי נקט דקל טב כיון דדקלי כולהי אסירי לאו קושיא היא דהא רש"י ז"ל כתב בהדיא קשבא מין תמרים ולא כתב קשבא תמרים משמע דס"ל דסתם תמרים מותרין למכור לעכו"ם ולא אסריה אלא ההוא מינא דקשבא ומינא דדקל טב לפי שה

מיוחדין לעכו"ם והשתא ניחא דמוקי לה בפירות דקל טב ולא מוקי לה בדקל גופא ובתלוש אלא משום דניחא ליה לאוקמי בפירות דומיא דחצב ונקלס דהוו מיני פירות

דף טו

גזרה משום נסיוני בירושלמי מפרש זימנין שמוסרה לו לנסיון והוא מחזירה אחר ג' ימים ונמצא עובד עבודתו בבהמתו של ישראל:

ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה מי לא קתני ברישא אף ע"פ שמזונותיה עליו כדקתני סיפא משמע דדוקא באין מזונותיה עליו איירי אבל במזונותיה עליו לא וקשה דלמאי דמסיק דשכירות לא קניא כי מזונותיה עליו אמאי לא יאכילנה הא קנין כספו דכהן היא וליכא למימר משום גזלה דמשמע דבאסור תרומה לזרים איירי דומיא דסיפא. ועוד דזימנין לאו גזלן הוי כגון שנפלו לו מבית אבי אמו כהן ואמאי לא יאכילנה כיון דשכירות לא קניא לכך נראה דברישא נמי אפי' במזונותיה עליו שרי והא דלא קתני נמי אע"פ שמזונותיה עליו י"ל דאי מזונותיה על הישראל לא שייך שפיר למיתני שיאכילנה כרשיני תרומה דמנא ליה כרשיני תרועה לישראל אטו ברשיעי עסקי' שלא יתן תרומתו לכהן ומלתא דלא שכיחא הוא שיפלו לו מבית אבי אמו כהן לכך לא קתני לה בהדיא דאורחא דמלתא נקט וכיון דבסיפא קתני לה בהדיא לכך ניחא טפי למידק מסיפא הא דשכירות לא קניא. וכ"כ התו' בהדיא ביבמות בפרק אלמנה לכ"ג דרישא נמי איירי במזונותיה עליו וז"ל שם ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה אע"פ שמזונותיה עליו אומר ר"י היינו משום דבהמה האוכלת קנין כספו של כהן וישראל אין נהנה אלא הדמים והרי הוא כמוכר תרומה לכהן והדמים שלו אבל כהן ששכר פרה מישראל וכו' לכאורה משמע שם דגרסי בהדיא ברישא נמי אע"פ שמזונותיה עליו:

אילימא משום דחשידי ארביעה וכדאמר רב לעיל קודם חזרה דבהמה דקה לעכו"ם תליא במנהגא היכא דחשידי עכו"ם ארביעה וכו' ובהמה גסה אסורה לעולם משום איסור שבת ומי חשידי והתניא וכו' פירש"י ז"ל אלמא לא חשידי כותים ארביעה ואפ"ה קתני בברייתא קמייתא דבהמה דקה תליא במנהגא הא בהמה גסה אסור לזבוני להו אלמא משום דהדר ומזבין ליה לעכו"ם חיישינן פירוש וקעבר ישראל אלפני עור דכותים גרים ק ומחזיקין במצות אסור להכשילן דגרי אריות נינהו וכישראל חשוד דמו ואיכא למיחש שמא הדר ומזבין ליה לעכו"ם וקעבר כותי אנסיוני שאלה ושכירות וישראל דזבין ליה קעבר אלפני עור וא"ת כיון דמדיוקא דבהמה גסה פריך א"כ מאי פריך נהי דכותי לא

חשיד ארביעה דלמא חשוד הוא על איסור שבת ולהכי אסור למכור לו גסה שמא יעשה בה כותי גופיה מלאכה בשבת וקעביד ישראל אלפני עור וטעמא לאו משום דחיישי' דאתי לזבוני לעכו"ם וי"ל דס"ל דכיון דלא חשד כותי ארביעה וש"ד לא חשיד נמי אשבת דשבת נמי איסור חמור הוא אי נמי כיון דבהמה דקה במקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין להן טעמא משום דחיישינן שמא ימכרנה לעכו"ם ממילא כי דייקינן הא גסה אסורה בכל מקום מסתמא טעמא נמי משום דאתי לזבוני לעכו"ם מיהו לעיל כתבו התו' דהא דקתני ברייתא מקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה לכותים טעמא לאו משום רביעה הוא

דף טז

אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת הרמב"ם ז"ל בפירש המשנה כתב דטעמא דרבנן בשבורה משום דגם היא משמש לטחון ברחים ובפרק מקום שנהגו איתא נמי להך מתני' וכתב שם נמי בפי' המשנה וז"ל והתיר ר' יהודה למכור שבורת יד או רגל לפי שאינה ראויה למשא וזה אינו אפת כי אפשר לקשרה ולמשוך ברחים והקרנות להניעם ע"כ ואין להקשות לדבריו מהא דאמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת כו' משמע דטעמא לאו משום דחזיא למלאכה הוא דאיכא למימר דרבנן לדבריו דר' יהודה קאמרי ליה הכי כדמשמע בריש פרק קמא דבכורות מיהו קשה דהתם משמע בהדיא דטעמייהו דרבנן משום דאתי לאיחלופי הוא דאיתא התם איבעיא להו מכר בהמה לעובריה מהו תיבעי לרבנן תיבעי לר' יהודה וכו' ופריך וטעמא דרבנן משום איחלופי הוא והתניא אמרו לו לר' יהודה והלא מרביעין עליה ויולדת אלמא משום עובריה הוא ומשני ה"ק ליה טעמא דידן משום דאתי לאיחלופי אלא את מ"ט שרית משום דאין יכולה להפרפאות כמאן דזבנה לשחיטה דמי והלא מרביעין עליה ויולדת וכיון דמרביעין עליה ויולדת משהא ליה ואמר להו לכשתלד דלא מקבלת זכר אלמא טעמייהו משום אחלופי הוא. וצריך לומר דהא דקאמר הכא וכיון דמרביעין עליה ויולדת אתי לשהויה לאו מלישנא דברייתא הוא אלא סתמא דש"ס מפרש לן דטעמא הוי משום דאתי לשהויי כמסקנא דהתם לאפוקי ממאי דס"ד דטעמא משום עובריה הוא דאי לישנא דברייתא היא א"כ מאי פריך התם וכי לא ראה סיפא דברייתא' ונר' דלהכי איצטריך ש"ס לפרושי הכא והתם בבכורות דהא דאמר להו ר"י לכשתלד דהיינו דלא מקבלת זכר דלכאורה לא תליא הך מילתא בסוגיא דהתם כלל אלא משום דלמאי דס"ד התם דטעמא משום עוברין איכא למימר דהא דאמר להן לכשתלד היינו דלא חייש ר"י שתלד משום דאית ליה דטרפה

אינה יולדת אבל השתא דטעמא משום דאתי לשהויה א"כ כי אית ליה דאינה יולדת מאי הוי הא אכתי איכא למיחש שמא יסבור העכו"ם דטרפה יולדת ואתי לשהויי וירביענה לכך קאמר דלא מקבלת זכר:

אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי כתבו התוס' לאו דוקא נקט האי דהא בסת' שוורים גופייהו וכו' וזה דוחק ועוד מדנקט עד כאן לא קאסרי אלא התם דסתמיה לאו לשחיטה קאי משמע דאיירי במידי דשייך ביה שחיטה אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי ולא כבהמה טמאה. גם מ"ש התוס' לעיל בשם ר"ת ז"ל דשור של פטם לאו מפוטם עדיין הוא לא משמע כן דבפ' גיד הנשה איתא ההוא טבחא דא"ל לחבריה אי הוות פייסת מנאי מי לא ספיי לך משור של פטם דעבדי אתמול והתם כבר מפוטם הוה. לכך נראה דשור של פטם כיון דשמן הוא סתמא לשחיטה קאי וסתם שוורים לאו לשחיטה קאי אלא לדידיה כדאיתא בכמה דוכתי וכ"כ התוס' אבל פרה כיון דאין כחה גדול ככח השור זימנין דזבני לה לרדיא וזימנין דזבני לה לשחיטה והיינו טעמא דרב הונא דאמר אימר לשחיטה זבנה וכ"כ התוס' לעיל וטפי נראה לפרש דאין לחלק כלל בין פרה לשור דאדרבא פרה עדיפא לחרישה כמ"ש ר"ת ז"ל ורב הונא דזבן ההיא פרה לעכו"ם ס"ל דבית הלל דמתירין למכור פרה החורשת בשביעית מפני שיכול לשוחטה פליגי אמתני' דהכא דקתני אין מוכרין להם בהמה גסה ואיהו כבית הילל ס"ל והך בעיא דשור של פטם אליבא דמתני' קאי דלא אמרינן שמא לסחיטה זבנה והשתא אתי שפיר לקמן דפליגי רבי יהודה ורבי מאיר במוכר בהמת עכו"ם ע"מ לשחוט ואי אפי' בסתם בהמה אמרינן שמא לשחיטה זבנה על מנת למה לי ורבי מאיר אמאי פליג ואושר אלא צ"ל דבית הלל פליגי אמתני' ורב הונא כב"ה ס"ל ור' יהודה ור"מ אמתניתין קאי:

דף יז

וכמה אמר רב חסדא ד"א דמייתורא דקרא נפקא ליה דהוה מצי למיכתב ואל תקרב אל ביתה מדנקט פתח ביתה משמע ד"א דכל פתח צריך שיהיה לפניו ד"א פנוי לצורך הבית לפרק משאו מעל חמורו וכיוצא בו כדאיתא סוף פ"ק דבבא בתרא דאין חולקין את החצר אלא א"כ יהא ד"א לכל א' חוץ מאותן ד"א שנותנין לכל פתח ופתח משמע דאותן ארבע אמות שייכים לפתח ובכלל פתח נינהו:

אבי ידייהו ואמרי לה אבי חדייהו מדלא נקט ש"פ אידייהו ואחדייהו משמע דלא הוה מנשק להו על היד ועל החזה גופייהו אלא על בית היד ובתי החזה דהיינו על המלבוש שמכניסין בו היד והחזה והיינו דנקט ע לא קריבה בעלמא אסור דאפי' בכה"ג דעביד

הרחקה קצת אסור והא דמייתי ראיה מהא דאמרי אינשי אמרי' לך לך לנזיר' סחור סחור לכרמ' לא תקרב לאו דאמרי ליה שלא יקרב אל תוך הכרם וילך סחור סחור סב בו מבחוץ דא"כ לכרמא לא תקרב לא א"ש דהל"ל לתוך כרמא לא תלך א"נ בכרמא לא תלך ועוד דא"כ לך לך סחור סחור תרתי למה לי אלא משום דכל היכא דכתיב סביב מתרגמינן סחור סחור לפי שהוא מן התיבות הכפולות כמו ירקרק אדמדם ואמרינן ליה לנזיר שילך לו מן הכרם וירחיק עצמו ממנו בתכלית הריחוק דאפי' סחור סחור לכרמא דהיינו סביב הכרם לא יקרב דאפי' קריבה בעלמא אסור. ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשתה אפי' אינו אוחז בידה ממש אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגין מקצת ת"ח שבדור הזה אפ"ה לאו שפיר עבדי כדמשמע הכא דשום קריבה בעלמא אסור ואין לחלק בין כלה לאחרת דליכא האידנא מאן דמצי למימר דדמיא עליה ככשורא ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה ולא עם הכלה וכה"ג פסק ש"ס ברפ"ב דכתובות דאסור להסתכל בפני כלה כל שבעה כמו שאסור להסתכל באשה אחרת ואותן בני בליעל ההולכין במחול עם נשים דעלמא עליהן אומר הכתוב יד ליד לא ינקה רע מעונשה של גיהנם וראוי לגעור בהן וכל מי שיש בידו למחות וכו':

וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו דקס"ד דלא ישיגו אורחות חיים בעה"ב קאמר לכך פריך פשיטא מאחר שלא שבו היכן ישיגו וכיון דמשני דאם ישובו לא שיגו קאמר לכך פריך למימרא דכל הפורש ממינות מיית דהשתא ליכא למימר דלא ישיגו לעוה"ב קאמר דאין להדבר עומד בפני התשובה ויש לו עה"ב:

רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העה"ב וכה"ג נקט בכפה דוכתי ומדלה קאמר יש נו חלק לעולם הבא משמע דעולם הנשמות לאו היינו עה"ב דעה"ב היינו תחיית המתים כמו שפירשתי בריש אגדת חלק:

כדבעי ליה לא עבד והא דא"נ רבי יוסי אהך עובדא אם כן מחלקך יהי חלקי וכו' עה"ב שאני כי שם מקבל אדם שכר מצותיו אבל בעולם הזה כיון דשכר מציה בהאי עלמא ליכא אינה מגנה על האדם אא"כ מדקדק בה הרבה לעשות כתקנה דאז אוכל מפירותיה בעה"ז

אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא אף ע"ג דקיימא לן דאסור לו לאדם לכפור ולומר שהוא עובדי כוכבים ומזלות כדי שלא יהרגוהו כמ"ש הפור סי' קנ"ז שאני התם דהוה ליה ככופר בעיקר דכיון דרוצים להרגו אם לא יהפוך לדתם ויהיה עובדי כוכבים ומזלות כמותם נמצא כשאומר עובדי כוכבים ומזלות הוא הודה לדתם וקבל עליו עובדי כוכבים ומזלות שלהן אבל הכא במאי דכפר ר' אלעזר בן פרטא ואמר שלא שנה ושלא נסמך אין

זה כופר בעיקר דהרבה יהודים יש שלא למדו ושלא נסמכו כ"כ הרא"ש ז"ל בר"פ אין מעמידין מיהו קשה אמאי נקט לישנא דאי סייפא לא ספרא וכו' הוה ליה להשיב בלשון ששאלוהו אי תנא לא גנב ואי גנב לא תנא ע"כ נראה לפרש דכי היכי דר' אליעזר דלעיל השיב לאותו שלטון נאמן עלי הדיין כסבורים היו שעליו הוא אומר והוא לא נתכוין אלא לאביו שבשמים הכי נמי ר' אלעזר בן פרטא למילתא אחריתי נתכוין אלא שהם טעו בדבריו דאיתא במדרש רבה פ' בחקותי תני בשם ר"א הסיי' והספ' נתנו מכורכין מן השמים אמר להן הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולין מן הסייף ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם וכו' והיינו דאמר להן אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא כלומר איני חושש ואינני מתיירא מכם דכיון דהסייף והספר נתנו מכורכין והא בהא תליא דכל מי שאינו מקיים מה שכתוב בספר נהרג בסייף וכו' ומדהא ליתא כי יודע אני בעצמי שקיימתי את התורה הא נמי ליתא ואיני חושש נסייף שלכם ואינהו הוא דטעו כסבורים היו שכופר ואומר שלא עסק בתורה וכה"ג ודאי שרי וכמ"ש בש"ע סי' קנ"ז דאע"ג דאסור לומר שהוא עובד כוכבים ומזלות מ"מ יוכל לומר להן לשון דמשתמע לתרי אפי וכבר שמעתי על גדול אחד מן הקדמונים ששאלוהו בשעת הגזרה אם יהודי הוא והשיב להן כן יו"ד כסבורים דיו שמשיב להן בל"א שאינו יהודי וניצול ומ"ט קרו לך ר' לפי שגזרו שכל הנסמך יהרג כדאמרי' לעיל וענין הסמיכה היינו בשמ' דקרו ליה ר' כדאיתא בפ"ק דסנהדרין לכך א"ל מ"ט קרו לך ר' והשיב רבן של תרסיים אני כוונתו היה שהוא רבן של ת"ח שנקראין בעלי תריסין כדאמרי' המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לב"ה ואינהו טעו כסבורים היו שאומר שהוא רבן של גרדיים. אחר שכתבתי זאת מצאתי לי קצת ראיה בס' הערוך בערך סייף. ומדרש זה הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא דאיתא תו התם תני בשם רשב"י הכי' והמקל נתנו מכורכין ן השמים אמר להם אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות וכו' ונראה דפליגי ר"א סבר דשכר מצות ליכא בהאי עלמא כלל כדאיתא בסוף פ' שלוח הקן ולכ"ק דהספר והסייף נתנו מכורכין מן השמים על הארץ דעונשן של עונות לחוד איתנהו בהאי עלמא שכל העובר על הספר נהרג בסייף וכל שאינו ע בר עליו ניצול ממנו מיהו אינו מקבל שום שכר בהאי עלמא ורשב"י סבר דאע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מ"מ אדם אוכל מפירותיהן בעה"ז ולכ"ק דככר ומקל נתנו מכורכין מן השמים על הארץ:

ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות נראה שגזרו על כך לפי שרצו למעט ולבטל את המצוה מישראל ועבד היוצא לחירות מתחייב בכל המצות:

דף יח

מאי ביניהו א"ר חנינא וכו' כתבו התוספות דהכי פריך במקום שמזבלין מאי בינייהו דהא ודאי א במקום שמזבלין פליגי מדהזכירו חכמים בדבריהם מקום שמזבלין דאי לא פליגי וכו' ולפי זה כי משני נשא ונתן איכא בינייהו צ"נ דלרבנן כיון דליכא אלא משום חשד עובדי כוכבים ומזלות נשא ונתן מותר אבל לר' מאיר אסור ודבריהם תמוהים דכיון דמזבלין שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים ומזלות בידו מה לי טעמא דחשד ומה לי טעמ' אחרינא כי הלך שם ונשא ונתן אמאי אוסר ר' מ מאיר וחכמים מתירין במאי קמיפלגי. ועוד אי אית ליה לר' מאיר טעמא דחשד א"כ אמאי אית ליה דאין הולכין שם ואי משום דאסור ללכת במקום שעובדין עובדי כוכבים ומזלות א"כ רבנן נמי אמאי לית להו האי טעמא ע"כ נראה דטעמא דר' מאיר נמי הא דאין הולכין שם מפני חשד עובדי כוכבים ומזלות הוא אלא דאיהו מפני שמזבלין סתמא קאמר דסבר דודאי מזבלין שם לעובדי כוכבים ומזלות ואיכא חשד בכל מקום וחכמים סבירא להו דדוקא במקום שאוכלין שם בודאי אסור מפני חשד עובדי כוכבים ומזלות אבל במקום שאין מזבלין שם אינו אסור אלא מפני מושב לצים ולכך בעי מאי בינייהו כיון דבין ר"מ בין לרבנן אסור בכל מקום מה לי מפני חשד עובד כוכבים ומזלות מה לי מפני מושב לצים וקאמר נשא ונתן איכא בינייהו דלר' מאיר דאית ליה דמסתמא בכל מקום מזבלין נשא ונתן אסור דאיכא למיחש לדמי עובדי כוכבים ומזלות בידו ולרבנן במקום שאין מזבלין נשא ונתן מותר דליכא למיחש שם לדמי עובדי כוכבים בידו וכן פירש"י ז"ל. וכן משמע בתוס' דמכילתין פ"ב דבמקום שמזבלין ר' מאיר וחכמים חד טעמא אית להו דקתני התם העולה לטרטיאות של עובדי כוכבים ומזלות אסור משום עבודת כוכבי' ומזלות דברי ר"ט וחכמי' אומרים בזמן שמזבלין אסור משום עבודת כוכבי' ומזלות ואם אינו מזבלו אסור משום מושב לצים מדנקט ר"מ משום עבודת כוכבי' ומזלות ורבנן נמי משום עבודת כוכבים ומזלות משמע דחד טעמא אית להו במקום שמזבלין ולא פליגי אלא במקום דאין מזבלין והא דלא קתני וחכמים אומרי' אף במקום שאין מזבלין אסור לאו קושיא היא כלל דהכי אורחא דש"ס בכמה דוכתי היכי דפליגי תנאי או אמוראי כי ההיא דר"פ כל עובדי כוכבים ומזלות דקתני רשב"ג אומר שעל המכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין אע"ג דת"ק נמי אית ליה דעל המכובדין אסורין וא"כ לא ה"ל לר"ש בן גמליאל למימר אלא שעל המבוזין מותרין ותו לא:

כל המתייהר נופל בגיהנם מדה במדה לפי שמגיס דעתו ומגביה עצמו למעלה לכך ענשו לירד למטה בבאר שפת בגיהנם כמו שאמרו בעירובין גי שעמוקה כגיהנם וכ'. והיינו

הא דכתיב בישעיה גבי נבוכדנצר שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון השיבו בת קול ואמרה אך אל שאול תורד אל ירכתי בור

דף יט

שלא הלך בעצת דור הפלגה שנטלו עצה זה מזה שנאמר ויאמרו איש אל רעהו הבה וגו' לכך נקט קרא אשר לא הלך בעצת רשעים. שלא עמד במדת סדום שכילו את הדרך מארצם כדאיתא באגדת חלק אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באין אלא לחסרונו באו ונשכח תורת רגל מארצנו לכך נקט קרא לשון דרך ובדרך חטאים. שלא ישב במושב אנשי פלשתים שכן דרך הלצים מתאספים ויושבים אוכלים ושותים ובטוב לבם מתלוצצים שנאמר ויהי בטוב לבם וגומר ולכך גרס קרא ובמושב לצים:

כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה וכו' נראה דהיינו הא דאיתא בפ"ק דבתרא והם תכו לרגליך תני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתין רגליהן מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ישא מדברותיך לישא וליתן בדברותיו של מקום פי' דבשביל משא ומתן של תורה דהיינו פלפול חריפות וחידות הלב צריכין לכת' רגליהן מעיר לעיר מרב לרב דסברא לא סגי ללמוד מרב אחד

אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול תלמיד חכם המורה הוראה או מלמד תורה לאחרים זהו פריו וקאמר שאם נותן פריו בזמנו עלהו לא יבול ואם לאו יבול. ונראה דהיינו הא דאיתא בפ' בן זומא הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות דהיינו קודם זמן בישולן והלומד מן הזקנים למה הוא ד מה לאוכל ענבים בשולות. והדר קאמר על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר לא כן הרשעים וגו' לפי שאותן תלמידים קטנים הקופצים להורות ולישב בראש להתגדל בפני עמי הארץ דרכם לשכור להן תלמידים מפני הכבוד ומפזרי להן ממון לכך הרי הן בכלל הרשעים שאין כוונתן לש"ש אלא בשביל עושר וכבוד

דף כ

אחד גר כותי ואחד עכו"ם בין בנתינה בין במכירה כתבו התוס' דקרא איירי שאינו מחייהו באותו מתנה שאם לא יתן לו לא ימות וצ"ל דגר כותי נמי בכה"ג מי רי שיש לו מעט ולא ימות אם לא יתן לו מיהו לאו בגר עשיר מיירי דלא עדיף גר עשיר מישראל עשיר שאין מצווין ליתן לו ונראה דלהכי כתיב גביה ואכלה לאשמעינן דלאו עשיר ה"א

אלא הוא צריך לה לאוכלה ומדנקט קרא לגר אשר בשעריך תתננה דמשמע דוקא בא"י שאין עכו"ם מצויין שם ואינה שוה אלא דבר מועט כמ"ש התוס' אבל היכא דעכו"ם מצויין לא משמע דלאו בגר שאין לו כלום לגמרי איירי דאי אין לו כלום והוא מחייהו בכך א"כ מאי איריא בא"י אפי' בחוצה לארץ שהעכו"ם מצויין שם נמי כיון דאתה מצווה להחיותו אלא ודאי בגר עני שיש לו מעט משלו איירי:

מיתיבי מעשה ברשב"ג וכו' מדרשב"ג לחודא פריך אבל מדר"ע לא קשיא מידי דלא הוה מספר בשבחה ולהכי לא משני מיניה מידי וכן משמע בירושלמי דלא פריך אלא מדרשב"ג דלא מייתי התם מלתא דר"ע כלל. והא דקאמר ואף ר"ע ראה וכו' סיומא דברייתא הוא דמייתי לה ש"ס דהכי אורחא דש"ס דכולהו דוכתי דמייתי ברייתא כולה אע"ג דלא איצטריך ליה לאתויי אלא רישא לח דא:

ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל וכו' מדסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה דריש הכי א"נ משום דהמוציא שכבת זרע לבטלה איקרי רע שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' כמ"ש הזוהר:

רק שהיתה באה מטיפה סרוחה פי' והרוק דומה לאותה טיפה סרוחה כמ"ש בהגה' מיימוני טעם החליצה וז"ל אמר הקב"ה למשה אמור אל היבם שאינו רוצה ליבם רשע בגופך היית יכיל לקיים מצות יבום ומאנת לפיכך תחליץ מנעליך כאבל ומנודה שדרכן להיות יחפים וגם מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיך זרע לכך ירקה בפניך טיפה סרוחה וכו' וכתב בשבילי אמונה נתיב רביעי כי הזרע הוא דמיון הקצף שנעשה בפיות הסוסים הרצים:

וטיפה של מרה פי' טיפה של ארס כדתנן במסכת תרומות פ"ח שיעור מים המגולים כדי שתאבד בהן המרה ופירשו שם דהיינו ארס של נחש ושמא הוא רמז לארס נחש הקדמוני אשר גרם המיתה לעולם כי מלאך המות הוא סמאל אשר רכב על הנחש:

איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט תהו כתב הרא"ש ז"ל דנראה מדבעי סתמא דש"ס בבהמה אליבא דר' יהודה אלמא הלכתא כוותיה והא דקתני מתני' מלתא דר"מ בלשון סתמא דקתני אבל מוכר הוא משיקוץ לאו סתמא הוא כר"מ אלא ר' יהודה ור"מ פליגי בדברי ת"ק דר' יהודה מפרש דבריו אבל מותר הוא משיתמה עמו לקוץ דנא משמע ליה כו' ר"ח פי' בברייתא משיקוץ ממש ע"כ ולפירושו ניחא מה שהקשה הר"ר אלחנן לישמעינן שחת דידע שבחא וקמה דפסדא וכ"ש אילן דאילן איצטריך למיתני דעיקרא דמלתא הוא כיון דאינהו פירושא קא מפרשי ליה למלתא דת"ק דמתני' ות"ק באילן איירי מדקתני משיקצץ ולא שייך לישנא דקציצה אלא באילן והדר פליגי נמי בשחת לרבותא

דר' יהודה ובקמה לרבותא דר"מ. מיהו פשטא דמתני' לא משמע כן ועוד מדקתני אין מוכרין להן במחובר לקרקע בבית ולא קתני מחובר לקרקע משמע דאשמעי' דאפי' התנה עמו ע"מ לקיץ אפ"ה בזמן שהוא מחובר לקרקע אין מוכרין להם דהכי משמע לישנא דמחובר והיינו כר"פ:

דף כא

אבל שדהו לעובדי כוכבים ומזלות מאי שרי תימה אדדייק הך מילתא מדרבי שב"ג תיקשי ליה מתני' דקתני בהדיא שמשכירין שדות מאי שנא שדות ממרחץ דקתני ובכל מקום לא ישכר לו את המרחץ וליכא למימר דה"א דטעמא דמתני' גבי מרחץ דאסור משום עובדי כוכבים ומזלות הוא שמעחידין על הכיפה כדתנן לעיל דמדקתני טעמא מפני שהוא נקרא על שמו ע"כ טעמא משום איסור שבת הוא. וי"ל דמלתא דרשב"ג ומלתא דרשב"א דבסמוך גבי הדדי מיתנו בתוספתא פרק שני וחד ברייתא הוא אלא דש"ס פסקינהו לתרתי לפרושי מעיקרא מלהא דרשב"ג דקתני ברישא והדר מפרש סיפא דברייתא דהיינו מלתא דר"ש ב"א והשתא אתי שפיר דמתני' לא קשיא ליה דאיכא למימר דדוקא מרחץ נקרא על שמו ולכך אסור אבל שדה אין נקרא על שמו ולהכי שרי אבל מדרשב"ג פריך שפיר דאסיפא דברייתא סמיך דקתני בהדיא לא ישכור אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שפו ופשיטא דרשב"ג ורשב"א לא פליגי בהכי אם נקראת על שמו אם לאו והשתא א ניחא הא דדייק לעיל אבל לכותי מאי שרי כותי נמי עביד מלאכה כו' דמנא ליה למידק הכי דלמא לכותי נמי אית ליה דאסור ונקט עובדי כוכבים ומזלות דומיא דמתניתין כמו שכתבו התוס' ומתניתין דאיירי בעובדי כוכבים ומזלות משום דכולהו פירקא בהכי איירי אלא צ"ל דאסיפא סמיך דכיון דהא דרשב"ג והא דרשב"א גבי הדדי מיתנו וחד ברייתא היא הוה ליה לרשב"ג נמי למינקט כותי כי היכי דנקט ליה רשב"א. ומ"ש התוס' בשם הר"ר אלחנן ז"ל דהא דדייק אבל שדהו לעובדי כוכבים שרי לאו אמילת ה דייק דאיכא למימר דדוקא נקט מרחץ אבל שדהו אפי' לכותי אסור לאו קושיא היא דא"כ ליהני סתמא לא ישכור אדם לעכו"ם דבר שנקרא על שמו דהשתא ליכא למידק אבל לכותי שרי אפי' שדהו דאיכא למימר דנקט עכו"ם לאשמעינן דאפילו מרחץ אסור להשכיר לעבודת כוכבים ומזלות:

דף כב

תא שמע אם התנו מתחילה מותר הא סתמא אסור כתבו התו' וא"ת ולידוק מרישא אלא משום דבעי למיתני סיפא וכו' ועוד נראה דמרישא לא מצי דייק דאיכא למימר דרב תא נקט דלא מיבעיא אם קבלו ועשאו וחלקו הכל בסתם דאסור דנמצא דישראל נהנה ממלאכת שבת ועובדי כוכבים ומזלות שלוחו הוה אלא אפילו אם קבלו סתם וברר הכי רוצה ישראל לעשות חלוקה עם העכו"ם שיעשה עובדי כוכבים ומזלות בשבת וכנגדו יעשה ישראל יום אחר בחול נמצא שאין ישראל נהנה ממלאכת עכו"ם דשבת אפ"ה אסור כיון דמעיקרא קבל ישראל עליו עבודה דשבת:

אין מעמידין פרק שני

אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבין ליה אע"ג דתנן בפרק רבי ישמעאל מכרה העובד כוכבים ומזלות או משכנה ר' אומר ביטל משמע דעובדי כוכבים ומזלות מזבין לעבודת כוכבים ומזלות שלו אע"ג דפלחה יש לומר דנהי שאם מכרה עובדי כוכבים ומזלות אים ליה לרבי דבטלה מ"מ מילתא דלא שכיחא הוא שימכור עובדי כוכבים ומזלות עבודת כוכבים ומזלות בתר דפלחה וה"ק בשלמא מוקצה ונעבד מסתמא לא חיישינן להו כל כמה דלא חזינן לה בהדיא דאם איתא דפלחיה מסתמא לא הוה מזבין ליה והראב"ן ז"ל תירץ דבהמה שאני משום דאיתנהו בהמות טובא ומסתמא כי מזבין לא מזבין בהמה דפלח לה אלא איתה דלא פלח:

אי הכי זכרים מנקבות לא ניזבון לישנא דאי הכי לכאורה לא אתי שפיר דהל"ל ואכתי זכרים מנקבות לא ניזבון כיון דלאו אמאי דמשני ליה פריך ונראה דהך שקלא וטריא וכן הא דפריך לעיל אלא הא דתניא וכו' סתמא דש"ס הוא דפריך הכי אשינויא דרב ורב כהנא ולכך נקט לישנא דאי הכי כלומר לאפוקי אליבא דרבינא דבסמוך ניחא דבדיעבד שרי וכן אליבא דר' פדת אתי שפיר דברייתא כרבנן ואתי נמי שפיר דלא רמי ליה ברייתא דקתני לוקחין בהמה מרועה שלהן אברייתא דקתני אין מוסרין בהמה לרועה שלהן משום דאיכא לשנויי הא לכתחילה הא דיעבד אי נמי הא רבי אליעזר הא רבנן:

דף כג

תדע דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה. כתבו התוספות תימא מה קאמר תדע דלמא שאני ע"י נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו כו' לדעת הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות אסורי ביאה לאו קושיא היא שכתב שם האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים ומזלות ע"י ממון מותרת ע"י נפשות אסורה לכהונה משמע דס"ל דאפי' נחבשה

ע"י נפשות לא חיישינן שמא נתרצית. וכתב הר"ן שכך פירשו ר"ח והגאון וגם המגי"ד כתב פירשוה כל הגאונים דוקא אם היה הבעל כהן אבל לישראל ודאי לא חיישינן שמא נתרצית וכן הכריחו כל האחרונים וטעמא דנחבשה ע"י נפשות דאסורה משום דכיון דליכא הפסד מתון חיישינן שמא נאנסה לכך אסורה לכהן דדוקא הפסד ממון בעינן והא דנקט ע"י נפשות אסורה ולא קתני שלא פ"י ממון אסורה י"ל דאורחא דמלתא נקט סתם חבישה ע"י ממון או ע"י נפשות הוא כמ"ש הרא"ש ז"ל

והכא היינו טעמא דר' אליעזר כדרב יהודה אמר רב כו' הא דלא קאמר דטעמא משום דחייש שמא העלה עליה עול גמור דלהכי ודאי ליכא למיחש דמירתת עובדי כוכבים שמא יראה ישראל ויפסיד אבל עודה של שקין דלעיל עראי הוא קסבר עכו"ם שלא יראה ישראל:

ואי ס"ד כדקתני שילא וכו' תימא א"כ מאי קס"ד דשילא דתני הכי כיון דסיפא דמתני' לא משמע הכי וי"ל כדמסיק לקמן דר' אליעזר אית ליה תרתי אית ליה טעמא דקיחה וחייש נמי לרביעה ודייק שילא דע"כ אית ליה נמי טעמ' דקיח' דאי לית ליה אלא דטעמא דרביעה לחודא ליערבינהו וליתנינהו פרת חטאת וכן כל הקרבנות כולן רבי אליעזר אומר אין ניקחין מן העובדי כוכבים ומזלות מדקא פסקינהו לתרתי משמע ליה דפרה אית ליה טעמא אחריתי ונפקא מינה היכא דליכא למיחש לרביעה כדאמרי' לקמן. וה"ק לא ס"ד דקתני סיפא וכן היה רבי אליעזר פוסל וכו' ואי ס"ד כדקתני שילא פי' דליכא אלא טעמא דקתני שילא לחודא בשלמא פרה וכו':

דף כד

וניחוש דלמא רבעי לאימא כתבו התוספות הא דלא פריך דלמא עלה עול על אמה והיא ואמה נשאו עול לא ידענא מאי קושי' דלמאי דמשני אתי שפיר דאיכא למימר נמי שהיו משמרין אותה לאימא שלא תעל' עליה עול וניחא ליה טפי לאקשויי מרביעה חדא דרבא בהדיא נקט דהיא וולדה נרבעו ור"א נמי מרביעה איירי:

ותני עלה ור"א אוסר לאו בכל הפסולים קאי שהרי בעלת מום פסולה למזבח ולדותיה מותרין וכ"כ התוספות

אמר רב כהנא במוחזקת קצת תימה דא"כ מאי איצטריך ליה לרב כהנא למימר שהיו מעבירין לפניה כוס אדום הל"ל דמין פרות היו לו לדמא בן נתינא שהיו מוחזקות לילד וולדות אדומין בלא כוס ומה שדמיה יקרין לפי ששתי שערות פוסלות בה דהא השתא

נמי צ"ל דפרותיו של דמא היו משונות משאר פרות דעלמא דשאר פרות לא היו מולידין ולדות אדומין בהעברת כוס אדום ושלו היו מולידין:

שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו לעולה פירש"י ז"ל טלה חלב רחל מניקה את בנה משמע מפי' דס"ל דשמואל לקח את הרחל והעלה אותה לעולה ומהכא יליף דעולת נקבה כשרה בבמת יחיד ופירושו תמוה חדא דא"כ טלה חלב אחד מיבעי ליה למימר ועוד דלשון טלה לא שייך למימר ברחל שכבר ילדה ומניקה את בנה ועוד דפריך ויעלהו זכר משמע דאמלתא דרב אדא בר אהבה פריך ואמאי לא פריך הכי אגופא דקרא ועוד כיון דכתיב ויעלה אמאי קרינן ליה ויעלהו. על כן נראה דטלה רך כ"ז שהוא יונק סלה חלב קרינן ליה ולקח שמואל טלה יונק והעלהו לעולה ורב אדא בר אהבה דאמר נקבה כשרה לעולה בבמת יחיד מדלא כתיב ויעלהו או ויעל וכתיב ויעלה יליף דויעלה משמע דא תו טלה נקבה הוה והא דכתיב אחד אע"ג דנקבה הוה משום דטלה לשון זכר הוא כדאיתא בפ"ק דבכורות דקתני נותן טלה א' לכהן מפריש טלה א ד לעצמו וטובא אשכחן התם כה"ג ולהכי אע"ג דכתיב ויעלה קרינן ליה ויעלהו כיון דאטלה קאי שהוא לשון זכר כי היכי דכתב לן אחד לשון זכר. ולהכי פריך ויעלהו זכר משמע וא"כ מנ"ל לרב אדא דנקבה כשרה ומשני ויעלה כתיב והשתא הוי דומיא להא דפריך בפ"ק מקרין תרתי משמע ומשני מקרן כתיב. ורש"י ז"ל בפירושו לספר שמואל כתב נמי ויעלהו כתיב נקבה היתה מכאן למדו רבותינו עולה נקבה כשרה בבמת יחיד משמע בהדיא כדפירשתי:

אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא וקרא דכל צאן קדר יקבצו לך דאותיבו ליה מיניה חברוהי לר' אליעזר צ"ל דרבנן מוקי ליה בפחותים משלש שנים וכל לאו דוקא נקט קרא:

אז ישיר משה ובני ישראל כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ועוד דכתיב ביה חיל אחז יושבי פלשת:

דף כה

אתיא תת תת משום דהאי גזרה שוה עדיפא דביום תת ה' את אמורי בגופיה דקרא דשמש בגבעון דום הוא דכתיב:

רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה כתב הרא"ש דהלכתא כרב אידי דתניא כוותיה וכתב בב"י סי' קנ"ג דהרי"ף השמיט כל זה ונראה שהוא מפרש כפירש"י ז"ל דלרב אידי כל אשה אסורה להתייחד עם אנשים משום ערוה ולפיכך כתב המשנה כצורתה דמשמע דכל נשים שבעולם אסורות להתייחד עם העובדי כוכבים ומזלות וכן נראה דעת הרמב"ם

ז"ל שגם הוא סתם לאסור ע"כ. ונראה דמ"מ איכא נפקותא דלכל הפירושים בין לרבי ירמיה בין לרב אידי יש ללמוד מכאן דאיש מותר להתייחד עם העובדי כוכבים ומזלות אם הוא חשוב וקרוב לשלטון דאז ליכא למיחש למידי ופשוט הוא:

הכי גרסינן בתוספתא וכי היכן מצינו וכו' אלא ימול לשם הר גריזים עד שתצא נפשו ר' יוסי מקללו על שהוא מל לשם הר גריזים ומכל מקום ס"ל דמותר למול את ישראל:

דף כז

ורבי יוחנן אמר המול ימול משמע דס"ל לר' יוחנן דמילה בעובדי כוכבים ומזלות פסולה ותימא דקאמר לעיל דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר ודוחק לומר דאמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן מדלא מפרש לה ש"ס הכי ושמא י"ל דרב ור' יוחנן תרוייהו מצי סברי דמילה בעובדי כוכבים ומזלות כשרה ובטעמא דר' יהודה הנשיא פליגי דקתני ברייתא שהיא פסולה מדכתיב ואתה את בריתי תשמור רב סבר דמהך קרא גופא יליף לה ור' יוחנן סבר דרישא דקרא נקט ואסיפא סמיך דבסיפא כתיב המול ימול אחר כך מצאתי שכ"כ בכ"מ הלכות מילה ועוד נראה דהא דאמר ר' יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר לאו אהך מילתא דמילה בעובדי כוכבים ומזלות קא אמר לה אלא אהא דקתני לקמן שאין מתרפאין מהן משום דחשידי אשפיכות דמים קאמר שאם הוא מומחה לרבים מותר להתרפאות מהן דלא מרעי נפשיה כדאמר לקמן דר' יוחנן רופא מומחה הוה וש"ס מייתי לה אהך מלתא דמילה דחד טעמא הוא כמאן דס"ל מילה בעובדי כוכבים ומזלות כשרה:

אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מנייהו נראה דהיינו הא דאיתא בפרק חלק מאי אשר אין בהם כל מום א"ר רמא בר חנינא אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו שכל כך היו נקיים מכל מום שלא היה נמצא בגופן אפי' מכה קטנה כריבדא דכוסילתא ורש"י ז"ל פי' שם שלא היו צריכין להקזה ולא משמע כן מדנקט כריבדא דכוסילתא ולא קאמר ריבדא דכוסילתא:

ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר וא"ת למאי דס"ד דטעמא שלא הניחו ר' ישמעאל משום דעובדי כוכבים ומזלות חשידי על שפיכות דמים מאי הל"ל לבן דמא מנ"ל דמותר מן התורה וי"ל דבעי לאתויי ליה ראיה מקרא דלעיל דכתיב אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ורבי ישמעאל שלא רצה להניחו סבר דשאני התם דהוה ספיקא כמו שאמרו אם יחינו נחיה ואם ימיתנו ומתנו לכך לא הוו חיישי לחיי שעה אבל להתרפאות מהן קרוב לודאי הוא שימיתנו כדפי' רש"י לכך איכא למיחש אפי' לחיי שעה:

איהו נמי חיויא טרקיה וכו' נראה דהכי פי' איהו נמי חיויא טרקיה וא"כ מאי רבותיה דקאמר עליה רבי ישמעאל אשריך בן דמא שלא עברת על דברי חביריך ולא נענשת בנשיכת נחש כיון דסוף סוף נענש בנשיכת נחש מאי אולמיה דהאי נחש מהאי נחש ומשני דה"ק אשריך שלא נענשת בחיויא דרבנן דלית ליה אסותא לפי שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה דנשיכת נחש זו כיון דהיתה לה רפואה לית בה צד חיוב מיתה ומוטב שמת זכאי בלא חיוב מיתה ממה שימות על ידי יום מיתה:

דף כח

חוששׁ הוא דלא כאיב טובא שפיר דמי משמע דלישנא דחששׁ לא כאב גמור הוא והשתא אתי שפיר הא דאיתא בפ' כיצד מעברין חש בראשו יעסוק בתורה וכו' חש בכל גופו יעסוק בתורה דלכאורה קשה כיון דחש בראשו ובמעיו וכ"ש בכל גופו היאך מצי לעסוק בתורה וצ"ל דאכתי לא מרגיש כאב גמור אלא חששא בעלמא ולהכי נקט לישנא דחש משמע מיחוש בעלמא:

ה"ג בפ"ב דיומא משחא דגדפא דאווזא ופי' רש"י ז"ל שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין בניי"ל סכה על צדעיו:

מאי דציית ליהוד' מחיל שבי משום דהוה סבר דליכא אלא סכנת אבר דהיינו עוורון לחודא ולכך שלח ליה רב יהודה וכי מדידי וכו' דשורייני דעינא בלבא תליא וא"כ הוה ליה סכנת נפשות:

דף כט

שני לדג דם שני לדם דג פי' יכול לאכול דג ואינו סכנה מיהו רפוא' נמי לא הוי לאפוקי ביום ראשון סכנתא וכן כתבו בפיסקי תוס' רמז לדבר שמעתי מדכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך האד"ם באד"ם נוטריקון וה"ק שופך דם היום אכילת דג מחר ביום אכילת דג מחר דמו ישפך:

ה"ג בפ' הרואה האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי והשתא ניחא דהוו להו י':

אבל לא בינו לבינו כתבו התוספות כי ההיא דרב חנא בשבילי דנהרדעא דביחוד ממש לא איצטריך דבלא מסתפר נמי תיפוק ליה משום שפיכת דמים ורב חנא נראה דס"ל דשבילי נהרדעא כיון דשכיחי בהו רבים טובא כרשות הרבים דמיא ומתניתין לא אתי למעוטי אלא שבילי עיירות דלא שכיחי בהו רבים כולי האי. ועוד נראה לפרש דאיצטריך למיתני אבל בינו לבינו לאשמעינן דאע"ג דגבור ובריא הוא דליכא למיחש להפיכת דמים

אפ"ה מסתפר אסו' דיכול לחתוך צוארו בתער ולהמיתו אע"ג דגבור הוא וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה דאתי לאשמעינן אע"ג דבריאה היא דליכא למיחש לשפיכות דמים דידה כמ"ש התוס' לעיל גבי הא דמשני ש"ס באשה חשובה:

איכא בינייהו שפחות בפרק אין צדין ובכתובות כתבו התו' דה"פ שפחות ושכנגדה פירוש האמצעית דהיינו אפר מקלה א"נ הכי פי' מתני' ומתני' דוקא רב מלכי' אבל שמעתתא יש מהן רב מלכיו ולעולם רב מלכי' אמרה שמעתתא דאפר מקלה ולכך אינו נותן סי' אלא למתני' ע"כ. ועוד נראה דדוקא שפוד וגומות שמעתתא נינהו דלא איירי בה מידי במתני' דהתם אבל אפר מקלה דמכות אמתני' דהתם קאי דקתני מתני' דאינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם וקאמר עלה דאפר מקלה על מכתו נמי אסור משוה דנראה ככתיבת קעקע ואע"ג דלא כתב מידי אסור משום מראית העין והא דלא קאמר לה אגופא דקרא משום דקרא איכא למימר דלא איירי ברושם בצבע כלל אלא כותב על בשרו בדבר המשרט לחודא חייב ולפי זה ליכא בינייהו אלא שפרות לחודא וכ"כ בהדיא בערוך ערך שפוד וז"ל וסימנך מחניתא מלכתא שפחות בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלפי' שאלו ד' מתניתא הן ושפוד וגומות שמועות של רב מלכיו עכ"ל:

דף ל

הרי אמרו אימת ישן עליהן והא דאמר לעיל דמסר נפשיה היינו דוקא איין דמעלי אבל משום מיא לא מסר נפשיה כך כתב רש"י ז"ל וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל שיש לחלק בין מים ליין. מיהו הרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות רוצח והטור בסימן קי"ו כתבו כל המשקין האסורין משום גילוי שנתגלו בין ביום בין בלילה אסורין ואפי' היה בצידן אדם ישן אימת ישן על הזוחלין משמע דס"ל דאם יש בצידן אדם שהוא ער מותרין דאימת פר עליהן ובכל משקין האסורין משום גילוי איירי אפי' ביין מדכתב ברישא כל המשקין האסורין וכו' וקשה מהא דאמרי' לעיל דמסר נפשיה וכו'. ועוד דמדברי הר"ן משמע קצת דגרסי' ההוא קסתא דחמרא וכן משמע קצת דהא שיעור קסתא היינו לוג כדאי' בפ' ערבי פסחים ואין סברא דאתי למישאל ולהכניס עצמו בספק סכנתא משום לוגא דמיא וא"כ משמע דס"ל דביין נמי לא מסר נפשיה. לכך נראה דאין נחש מסר נפשיה אלא מספק כגון שהרואים עומדין קצת רחוק מן היין ואין עומדין בצידו ממש דסבר שיכול לברוח ולא יהרגוהו ובהכי איירי עובדא דרבה בר רב הונא ודר' ינאי דלעיל אבל בעובדא דהכא דהוה ניים גבה דהיינו בצד היין ממש הלכך אי לאו דישן הוא הוה אשרי' אימת ער עליהן דכולי האי לא מסר נפשיה דלאו שטיא הוא שימסור עצמו בשביל כך להריגה

ודאי כדמשמע בסמוך דקאמר מי טיף טיף אין בו משום גילוי וביין איירי כדפירש"י ז"ל אלמא מתיירא הנחש ולא מסר נפשיה כולי האי. ושמא משום הכי דקדק הרמב"ם ז"ל וכתב ואפי' היה בצידו אדם ישן ולא כתב ואפי' היה שם אדם ישן:

פי תאינה אין בו משום גילוי טעמא כדמסיק משום שנא' שומר פתאים ה' וא"ת מאי שנא תאנים וענבים שהקב"ה שומר את האדם שלא יאכל ממנו נחש משאר כל הדברים האסורין משום גילוי דלא אמרינן הכי וי"ל דכי היכי שהוא ית' שומר פתאים דוקא ולא החכמים לפי שהחכמים יכולין לשמור את עצמן שלא יבאו לידי מכשול מה שאין כן שוטים דלא אפשר להו לשמור עצמן הכי נמי משקין דשייך בהו גילו כגון יין ומים וחלב שמשימין אותן בכלים תמיד ואפשר לו לאדם לשומרן ולכסותן יפה מפני הנחשים לכך אין שמירתו ית' עליהם אבל תאנים וענבי' מלתא דלא אפשר הוא שצריך לייבשן בחמה לעשות מהן גרוגרות וצימוקין ואין דרכן להיות בכלים תמיד לכך שמירתו ית' עליהן מפני תיקון עולפו ואבטיח דבסמוך כיון דנתגלתה היה לו לש מרה ולכסותה וכה"ג איתא בס"פ מפנין גבי הקזה דפריך ש"ס מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזוזי ומשני כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' פי' כיון דרבים הורגלו בו מפני דוחקן שיהו קרובין סעודת שבת כמילתא דלא אפשר דמי ולכך שמירתו יתברך עליהן מפני תיקון העולם כדפי' ושמא מהאי טעמא איתא בפ' ערבי פסחים גבי זוגות דמאן דקפיד קפדינן בהדיה ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה דדבר קשה הוא על האדם לשמור עצמו תמיד שלא יאכל תרי ולא ישתה תרי וכמעט מלתא דלא אפשר הוא לכך שמירתו ית' עליו ולכך מאן דקפיד ושומר א"ע אין שמירתו עליו:

לא ישפכם בר"ה וכו' לא זו אף זו קתני לא זו לר"ה דאסור שלא יזיק בהן את הרבים אלא אפילו להרביץ בהן ביתו אסור שלא יזיק לבני ביתו ואפילו לגבל בהן את הטיט אסור אע"ג דלא יזיק אלא לעצמו ואפי' להשקותו לבהמתו ובהמת חברו אסור אע"ג דליכא סכנת נפשות אלא ממון והא דקתני ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו אחי לאשמעי' דאפי' גב היד וגב הרגל ורומני דאפי אסור כדמסיק אבל קשה כיון דקתני שלא ישקה מהן את בהמתו כל שכן בהמת חברו וא"כ ה"ל למיתני איפכא ולא ישקה מהן לא בהמת חברו ולא בהמתו כמ"ש התו' וי"ל דאיצטריך למיתני ולא בהמת חברו לאשמעינן דאפי' שונרא של חברו אסור להשקות מהן אע"ג דשונרא דידיה מותר להשקות מהן של חברו שאני דזימנין דבעי לזבוני ומפסיד ליה מניה כדמסיק. והוה מצי למיפרך השתא בהמתו אסור בהמת חברו לא כ"ש אלא דעדיפא פריך אחרים היינו ת"ת ורבינו נסים ז"ל פי' ולא ישקה מהן בהמתו בראויה לאכילה לפי שהאוכל ממנה ניזוק ולא בהמת חברו אפי' כשאינה

ראויה לאכילה משום דמכחש לה וקשה דא"כ אמאי מוקי לברייתא דבסמוך דקתני אבל משקהו לבהמת עצמו בשונרא לוקמה בבהמה שאינה ראויה לאכילה דהשתא דמוקי לה בשונרא דחיק נפשיה דהא בהמה קתני ושונרא חיה היא כדאיתא בבכורות:

דף לא

אמר רב הלכה כר' אליעזר כתבו התו' ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן חבי"ת אסור בחותם אחד ותירצו דיש לחלק בין שולח לחברו ואינו חוזר ורואה חותמו לבין היכא שמניחו ביד עובדי כוכבים ומזלות ועתיד לראות חותמו. ועוד נראה דשאני הכא דאיירי שהישראל לקח או שכר בית בחצרו של עובדי כוכבים ומזלות לצורך יינו כדקתני בהדיא אחד הלוקח או השוכר וכו' דבכה"ג העובדי כוכבים ומזלות מירתת דכיון שהחדר שהיין בתוכי הוא של ישראל נתפס העובד כוכבים ומזלות עליו כגנב אם יכנס לתוכו לכך אית ליה לרבי אליעזר דבמפתח או בחותם אחד סגי ובכה"ג איירי נמי ברייתא דר' תנחום דקתני המפקיד יינו אצל עובדי כוכבים ומזלות מותר בשתיה וכן מלתא דרבי יהודה בן בתירא דאמר המפקיד יינו אצל עובדי כוכבים ומזלות אסור בשתיה ומותר בהנאה איירי נמי הכי דהא מוקי להו כגון שייחד לו קרן זויות דכל שייחד לו העובדי כוכבים ומזלות לכנס שם ולכך במפתח או חותם אחד שרי לר"א אפילו בשתיה ולרבנן בהנאה והוה מצי לאוקמי תרוייהו אליבא דר"א והא דייחד לו קרן זויות והא דלא ייחד לו אלא כיון דתרוייהו חד לישנא נקטי המפקיד יינו אצל עכו"ם משמע דבחד גוונא איירי אבל הא דא"ר חבית אסור בחותם אחד איירי שהפקידו יינו ברשות העכו"ם דכיון דלא נתפס עליו כגנב בכניסתו לכך צריך שני חותמות:

דף לב

וליטעמיך קנקנים של עובדי כוכבים ומזלות ליתסרו למיזבן ובסמוך נמי פריך ולמ"ד רוצה בקיומי פ"י ד"א אסור מ"ש הנקנים דשרי וא"ת מנא ליה דקנקנים שרי וליכא למימר דממילתא דרבנן דמתני' פריך דקתני וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה חדא דפלוגתייהו דרבי מאיר ורבנן דמתני' לא קאי אקנקנים אלא איין הכנוס בהן כמ"ש התוס' מעיקרא. ועוד דא"כ נודות נמי אית להו לרבנן דשרי ואמאי פריך מאי שנא קנקנים ולא פריך מנודות דמיתני ברישא. ועוד מדפריך סתמא משמע דאפי' לר"מ פריך. ונראה דמהך ברייתא גופא דקתני נודות של עכו"ם אסור לעשות מהן שטיחין ולא קתני נמי דינא דקנקנים דאסורין למיזבן דבתוספתא קתני בסיפא דהך ברייתא דינא דנודות וקנקנים

דקתני התם נודות העכו"ם גרודין מותרין חדשים זפותין אסורין כו' קנקנים של עכו"ם חדשים וכו' כדמייתי להו ש"ס לקמן ואם כן ברישא נמי אמאי לא קתני דקנקנים אסורין מדלא קתני הכי משמע דקנקנים שרי:

עור לבוב לבוב הוא לשון לב לפי שקורעין אותו כנגד הלב ולהכי קרי לה עור לבוב:

הלכה מקלל דפליגי נראה דבתמיה קאמר ליה דע"ב לא פליגי מדקתני ברייתא וקדו' כמין ארובה ובריייתא לפרושי מלתא דת"ק קאי אלמא דנת"ק נמי עגול בעינן:

דף לג

ולהכי בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט לכאורה משמע דביין של איסור דהיינו ביינו של עובדי כוכבים ומזלות איירי ואפ"ה שרי כיון דהולך לאיבוד ולהכי התיר ר"ת ז"ל המלח שמשימין עליו דם בשעת רתיחה כמ"ש התוס' ותימא דא"כ מאי איצטריך למימר והכא בעידנא דקאי שרי ליה הוה ליה למימר והכא נעשה כזורק מים לטיט ותו לא למה ליה להזכיר שעת זריקת היין ועוד דא"כ ישראל עומד על גביו למה לי ודוחק לומר דבעינן ישראל עומד על גביו שיראה שלא ישתמש בו עובדי כוכבים ומזלות ביין אחר הזפיתה דמשמעות הלשון דבעינן ישראל עומד על גביו כשעוסק במלאכתו בשעת זפיתה. לכ"נ דביין היתר של ישראל איירי אלא דקיימא לן כחו של עובדי כוכבים ומזלות כגון שמערה מכלי אל כלי יין היוצא אסור כדאמרינן בפ' השוכר את הפועל המערה מחבית לבור קלוח היורד אסור ומוקי לה רב ששת בעובדי כוכבים ומזלות המערה דאתי מכחו ואשמעי' רב זביד דלא אסרינן כחו של עובדי כוכבים ומזלות אלא כשמערה אותו למקום שאינו הולך לאיבוד אבל כשמערה אותו למקום שהולך לאיבוד אין דרך ניסוך בכך ושרי והיינו דנקט דהכא בעידנ' דקא שדי ליה ויוצא מכחו נעשה כזורק מים לטיט והשתא ניחא דבעינן ישראל עומד על גביו בשעת מלאכה כדי שלא יגע עובדי כוכבים ומזלות את היין בידו לנסך, וכן הא דאמר רכ פפי האי עובדי כוכבים ומזלות דשדא חמרא לבי מילחי דישראל שרי ביין היתר של ישראל איירי ולהכי נקט לבי מילחי דישראל דכיון דהמנח של ישראל הוא מסתמא גם היין דידיה הוא אלא שהעכו"ם עוסק במלאכתו של ישראל הוא וצ"ל שהיו רגילין לזרוק מעט יין במלח בשעת עשייתו ללבנו וכמ"ש בש"ע בטור י"ד ס"ס קל"ד בהג"ה ולעיל נמי כי קתני עכו"ם ריבבן ועיבדן כו' בנודות דישראל איירי אלא שהעובד כוכבים ומזלות אומן הוא ועוסק במלאכתו דישראל ולפ"ז אין מכאן ראיה להתיר את המלח שמשימין עליו דם בשעת רתיחה דשאני הכי דאין דרך ניסוך בכך ולהכי שרי כיון דיין דישראל ה א ולא נאסר זויות כמאן דלקח או

שכר ממנו אותו המקו' דמי דמירתת מעולם ומ"מ יש להתירו מטעם אחר לפי שהדם נותן טעם לפגם הוא במלח וכמ"ש בש"ע שם וגם הראב"ד ז"ל פירש מייתא א זביד כי האי גונא כמ"ש רבינו נסים ז"ל:

הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפיסחא אין לפרש דקמיבעיא להו מי אמרינן דבלעי ואסירי אפי' בהגעלה כדאמר בסמוך התורה העידה על כלי חרש וכו' או דלמא לא בלעי כלל ושרי לאשתמושי בהו אפי' בלא הגעל' דומיא דכלי זכוכית שאין צריכין שום הכשר כמו שפסק בב"י סי' תנ"א. דא"כ כי משני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן צריך לומר דכל שתשמישו בצונן אפי' הגעלה לא בעי בין ביין בין נסך בחמץ בפסח ואמאי כתב הטור בסי' תנ"א בשכר של שעורים שנותנין בחביות של חרס דהתיר רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרי' כלי חרס א נו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקה כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה משמע דהגעלה מיהא בעי לכך נראה דקמיבעיא להו מי אמרינן דבלעי טובא ואסירי בהגעלה א"ד לא בלעי סובא אלא קצת ושרי לאשתמושי בהו ע"י הגעלה דלא העידה התורה על כלי חרס אלא היכא דבלע סובא כדכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר דע"י בישול בלע סובא וכן משמע מפי' רש"י ז"ל שכתב זה תשמישו בחמין לענין חמץ נשתמשו בו כל ימות השנה חמין ובלעי טובא משמע דס"ל דע"י צונן נמי בלעי אלא דלא בלעי טובא והשתא אתי שפיר דלא תיקשי כי תשמישו בצונן מאי הוי אכתי אסור כיון דאיסור לח הוא והוה ליה ככבוש וכל כבוש כמבושל דמי וכמ"ש בב"י בי"ד ריש סי' ק"ה דאיסור לח ששה' בכלי של היתר ג' ימים אסרו וצ"ל דודאי הכלי נאסר כשנתנו בו איסור לח צונן יום שלם מיהו בהגעלה שריא אפי' בכלי חרס דלא מהניא ליה הגעלה הני מילי כשנשתמש בו חמין דבלע טובא אבל כשנשתמש בו צונן לא בלע אלא פורתא אע"ג דכבוש הוא ומהניא ליה הגעלה וכ"כ בש"ע דחביות של חרס שנתנו בהן שכר שעורים דמותרים בהגעלה. ונראה דאף על גב דמדינא שרי מ"פ יש להחמיר שאותן חביות שנותנין בהן שכר שעורין כל השנה שאין להגעילן לצורך פסח אפילו בחביות של עץ דעינינו רואות דאע"ג דרוחצין ומדיחין אותן היטב בחמין ומגעילין אותן יפה עדיין ריח השכר נרגש בו ויוצא מפי המגופה וחמץ בפסח במשהו וגריעי טפי מבית שאור ובית חרוסת והמחמיר תע"ב:

דף לד

ה"**ב** שאינו יוצא מידי דופיו לעולם והוא מלשון שמץ ודופי כלומר הזוהמא שבו אינו יוצא ממנו לעולם:

הלכתא מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית כר היא גירסת הספרים ולפי גירסא זו יש לפרש דתרתי קאמר הלכתא מתענין לשעות שאם קבל עליו תענית עד חצי היום ודעתו לאכול אח"כ או שאכל עד חצי היום ומקבל עליו תענית משם ואילך הוו תענית לענין שצריך להשלים נדרו מיהו אינו מתפלל תפלת תענית כיון דבכי האי גונא לאו מעונה הוא והדר קאמר ואם השלים שהתענה לשעות והשלים כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי יום וכשהגיע לחצי יום נמלך וגמרו או איפכא מתפלל תפלת תענית כיון דמעונה הוא אבל בפ"ק דתענית גרסי' הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת ענינו משמע דחד מלתא הוא וכ"כ התוס' בשמעתין:

האי דורדריא דחמרא דארמאי וכו' כתבו התוספות שהעיסה שנתחמצה בהם קודם תמודם או תוך י"ב חדש אסורה ואפי' באלף לא בטיל כיון דלטעמא עביד וכ"כ בטור וש"ע סי' קכ"ג ונראה דדוקא בכה"ג שהשמרים שנותנין בעיסה לטעמא עבידי שהן מחמיצין את העיסה ולהכי לא בטלי אפי' באלף אבל שמרים שנותנין בשכר ומי דבש כדי שיהיו תופסין מהם אותן השמרים אם הן של יין של עובדי כוכבים ומזלות בטלו במשקה בששים דלאו לטעמא עבידי אלא יהא תוסס מהר. מיהו אם נתנו בהן אותן שמרים כדי שיתנו טעם במשקה ודאי לא בטלו באלף. וכ"כ בש"ע סי' קי"ד וז"ל צריך ליזהר ולבדוק ולחקור בשכר ומשקה של דבש שעושין העובדי כוכבים ומזלות אם נותנין בהן שמרים של יין ואם דרכן ליתן בו שמרים אסור לקנות מהן אם אין במשקה ששים מן השמרים והוא דלא עבידי לטעמא דלטעמא אפי' באלף לא בטיל ולפי זה היה נראה לומר דמי דבש שנתנו בו שמרים של שכר שעורים כדי שיהא תוסס מהר אין צריך לבערו ומותר לקיימו בפסח כיון דלאו לטעמא עבידי ויש במי דבש כנגדן ששים כמה פעמים בטלי וכ"כ הראב"ן מעשה היה בוורמש"א ביהודי אחד שבשל דבש והחמיצו בשמרי דבש שבשל כל השנה ודבש הראשון היה מחומץ בשמרים של שכר וזה שבישל עתה היה רביעי לו או חמישי לו והתיר לו רבינו יעקב בן רבינו יצחק להניחו עד לאחר פסח ולמכרו ונחלקו עליו חכמי דורו וטעמא הוה משום דלא קניס רבי שמעון היכא דליתא בעיניה והוא ז"ל כתב עליו דתמוה בעיניו דהא דבר המעמיד כמאן דאיתיה בעיניה דמי כדאמרינן לקמן גבי קיבה דכיון דקא מוקים כמאן דאיתיה בעיניה דמי וא"כ שמרים נמי כיון שהחמיץ בהן כמאן דאיתנהו בעין דמי ע"כ ולפי מה שפירשתי אין לתמוה כלל דאותן שמרים של שכר שנותנין במי דבש לאו לטעמיה עבידי ואין נותנין אותן לתוכו אלא כדי שיהיה תוסס ויעמוד מהר כמ"ש התו' לעיל גבי הא דקאמר האי חלא דשיכרא דארמאי אסור וכו' לכך לא חשיבי כמאן דהוו בעין ובטלי בששים מיהו מי דבש שנתנו

בו שמרים של שכר עצמן נראה דצריך לבערו ולא מטעמיה אלא משום דשמרים יורדים למטה בשולי החבית ואין מתערבין בתוך מי הדבש ולכך חשיבי שמרים כמאן דאיתנהו בעין ולא בטלי ואע"ג דמתערבי למטה בתוך השמרים דהך ע"י דבש גופיה ומ"מ אין בהך שמרים ששים לבטלן ומ"מ מי דבש שנתנו בו שמרי מי דבש אחר ומי דבש הראשון נתנו בו שמרים של שכר כעובדא דלעיל נראה דלאו אסור הוא לקיימו ולמכרו אחר פסח משום דאף על גב דשמרים יורדין למטה ועומדין בפני עצמו מכל מקום כיון דלית בהו אלא מעט משמרי שכר שנתנו במי דבש הראשון אותו מיעוט בפי בששים בין שאר השמרים שבחביות דמסתמא אית בהו ששים כנגד אותן פעם שמרי שכר שבהן:

הני פורצני דארמאי בתר תריסר ירחי שתא שרי אין לפרש דלא אתי אלא לפרושי מתניתין לומר דיבשין היינו בתר תריסר ירחא שתא דא"כ הוה ליה לש"ס לסדר דבריו לעיל בתר מילתא דרב יהודה אמר שמואל ולמימר וכן אמר רב אחא בריה דרב איקא לכך צ"ל דאשמעינן נמי דהלכה כחכמים דמדשמואל לא שמעינן אלא פירושא דיבשים ואע"ג דפשוט הוא דיחיד ורבים הלכה כרבים שוא טעמיה דרבי מאיר מסתבר הוא אי נמי דלמא ידע דמאן חכמים יחידאה ולהכי איצטריך למיפסק הלכתא וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתבו התו' דפורצני נמי דשרי לאחר י"ב חדש היינו דוקא לאחר שנתמדו. וא"ת בפרק כל הבשר גבי רמי בר תמרי דהוה אכל כחלי חוץ לתחום דסורא דא"ל רב חסדא במאי טויתנהו א"ל בפורצני ודלמא מיין נסך הויא א"ל לאחר שנים עשר חדש הוה אכתי תיקשי ליה דלמא לא ניתמדו וי"ל כיון שהיו מונחין על פני השדה דרך הפקר ודאי ניתמדו תחילה שאין אדם מפקירן קודם שמתמדן. ועוד כיון שירדו עליהן גשמים הוי להו כאילו ניתמדו. וכתב הראב"ן דכיון דחרצנים של עכו"ם לאחר י"ב חדש מותרין אפי' באכילה לכך מי שהוא משולשל מותר לו ליקח מהן לאחר י"ב חדש ולדוקם לאפר ולאכול באפר ויעצר

המורייס וגבינות בית אונייקי נראה דלכך קתני להו גבי הדדי בחד בבא משום דתרוייהו אין איסורן מחמת עצמן אלא מחמת תערובת איסור

דף לה

ומי אמר שמואל הכי והתנן וכו' ואמר שמואל וכו' תימה מאי קמ"ל מתניתין דקבת שחיטת עכו"ם נבלה הוו והא בהדיא תנן בפ"ק דחולין שחיטת עכו"ם נבלה ולא הוה ליה למיתני אלא קבת עכו"ם אסורה וכן הקשו הת' בפרק כל הבשר ועוד אמאי פריך מדאמר שמואל חדא קתני תקשי בפשיטות בלא מילתא דשמואל ממתני' דחולין

אמילתא דשמואל דהכא כמ"ש התו' ועוד תימה אמאי לא פריך ממתני' דלעיל דמסיק דקבת נבלה מדאורייתא שריא דפירשא בעלמא היא אמתניתין דחולין דקתני קבת נבלה אסורה ונראה לפרש דלא אסרו חכמים גבינות של עכו"ם מספק אלא היכא דאיכא למיחש לספק איסור דאורייתא אבל לספק איסור דרבנן לא חששו ולהכי נקט שמואל מפני שמעמידין אותה פעור קבת נבלה ולא נקט שחיטה ומשום איסור בשר בחלב דלא הוי מדרבנן כמ"ש התו' הכא ובפרק כל הבשר לפי זה צ"ל דמעיקרא הוה סבר ר' יהושע דמתניתין דהכא דקבת נבלה אסורה מדאורייתא כנבלה גופא דכגופא דמי ובתר הכי חזר בו וס"ל דמדאורייתא שריא ורבנן הוא דגזרו בה משום מראית עין וכיוצא בו וכן משמע בהדיא מפי' רש"י ז"ל במתני' דהכא. והשתא ניחא דלא מצי פריך ממתני' דהתם אמסקנא דמתני' דהכא ואדשמואל דהכא דאיכא למימר מתני' דהתם דקתני קבת נבלה אסורה מדרבנן קאמר ומתני' דהכא לפי המסקנא וכן שמואל דהכא מודו דמדרבנן מיהא אסורה אלא דלא גזרו רבנן מספיקא כל היכא דליכא ספקא דאיסורא דאורייתא ולהכי פריך מדשמואל דמפרש מתניתין דחדא קתני קבת שחיטת עכו"ם נבלה הוי ואסורה משמע לדידיה דמתני' אתי לאשמעי' דחלב הקבה נבלה הוי ואסורה דאורייתא בבשרה דכגופה הוי וכמ"ש רש"י ז"ל בפרק על הבשר דאי לאו הכי מאי קמ"ל דשחיטת עכו"ם נבלה הוי הא בהדיא קתני לה בפרק קמא דחולין וכיון דחלב הקבה אסור מדאורייתא א"כ אמאי נקט שמואל עור הוא קבת נבלה הא קבה גופא נמי אסירא מדאורייתא בעין וא"ת כיון דלא גזרו אגבינות אלא היכא דאיכא ספיקא דאורייתא אמאי קאמר רב חסדא מפני שמעמידין אותה בחומץ והא סתם יינם מדאורייתא שרייא ורבנן הוא דגזרו עליו וי"ל כמ"ש התוספות לעיל דהחמירו רבנן בסתם יינם ועבדוהו כיין נסך גמור שנתנסך לפני עכו"ם שאסור מן התורה

קשיא מיהא תיובתא לא הוי דאיכא למימר דכיון דליתא לאיסורא בעיני' לא החמירו לאוסרה בהנאה ואע"ג דלעיל קאמר דכיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה פרש של עכו"ם שאני דאסור מדאורייתא וגוף האיסור הוא אבל חומץ של סתם יינם מדרבנן הוא דאסור ושרף פגין לאו גוף פרי נינהו לכך לא החמירו בה רבנן כולי האי לאוסרה בהנאה:

ולא עוד אלא שדברים המכוסין ממנו מתגלין לו פירש"י ז"ל מעצמן בלי טורח דכיון שמלמד מתורתו לאחרים ותלמידיו מחסרין אותו לכך חכמתו ותורתו נובעת בקרבו והולך ומתגבר תמיד לידע תעלומות חכמה יותר מתלמידיו כבאר מים חיים שכל זמן שדולין ממנו תמיד הולך ומתגבר ומתמלא מעצמו מנביעתו:

דף לו

קסבר נותן טעם לפגם מותר כתבו התו' דשמואל סבר דב"ש וב"ה כי גזרו על השמן משום תרי טעמי גזרו משום חתנות ומשום זליפתן של כלים וה"ק בשלמא לדידי ניחא מה שהתיר ר' יהודה הנשיא משום דלא פשט איסורו והטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך וכו' ולדבריהם עיקר חסר דאמאי לא נקט ש"ס נמי דלית ליה טעמא דחתנות כי היכי דנקט דלית ליה טעמא דזליפתן משום דקסבר נותן טעם לפגם מותר. לכ"נ לפרש דתנא דמתני' שפיר אית ליה דנטל"פ אסור ומה שהקשו התוס' מהא דאמר לקמן גבי דבש למאי נחוש אי משום גיעולי עכו"ם נטל"פ היא לאו קושיא היא דדבש שאני דפוגם אפילו בעין אבל שמן כשהוא בעין הוה ליה שבת וכ"כ התוס' בהדיא לקמן והא דאמרינן שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ כו' אייריי דוקא בגזרתן ותקנתן שכל גזרה ותקנה שגזרו ותקנו הראשונים אין ביד האחרונים לבטלה אלא א"כ הם גדולים מן הראשונים אבל לחלוק בדין איסור והיתר סומאה וטהרה וכיוצא בהן ודאי הרשות נתונה לאחרים לחלוק על הראשונים אע"ג דלא עדיפי מנייהו מר דריש הכי ומר דריש הכי כפי מה שנראה להן דקרא בהדיא כתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ממרים והשתא ניחא דקאמר רב דניאל גזר עליו פי' דאיסור שמן דנקט מתני' גזירת דניאל הוה משום חתנות אבל מדינא הוה שריא ושמואל סבר דדניאל לא גזר מידי ותלמידי הלל ושמאי אע"ג דגזרו על השמן כדאמר בסמוך פיתן ושמנן כולן משמנה עשר דבר הן וכולהו מילי די"ח דבר גזירות ותקנות נינהו מ"מ גזירות שמן לא נתפשטה ברוב ישראל ומתני' דהכא דאסרה שמן לאו גזרת דניאל היא דהא לא גזר מידי ולאו משום גזרת ב"ש וב"ה הוא דהא לא פשטה אלא תנא דמתני' מדינא קאמר שהשמן אסור דזליפת איסור של כלי עכו"ם אוסרתו מן הדין דס"ל נטל"פ אסור ולכ"ק בשלמא לדידי הייינו דהתיר ר' יהודה ובית דינו דפליג אמתני' דאיהו סבר נטל"פ מותר דבפ' בתרא פליגי תנאי בהכי אלא לדידך דאמרת דניאל גזר וכו'. והייינו דנקט ש"ס בסמוך ור' יהודה הנשיא היכי מצי למישרי תקנתא דתלמידי שמאי והילל ולא ק זמר הכי למישרי איסורי דתלמידי שמאי והלל אלא משום דמילי די"ח דבר גזירות ותקנות הוו ולא דיני וטעמא דשמן משום גזרה דחתנות הוה:

ושמן דניאל גזר עליו הכי נמי הוה מצי למיפרך איין אלא משום דאשמן קאי כמ"ש התו' ועוד י"ל דאיין לא מצי למימר מאי אסהדותא דרב וא"כ איכא למימר דאתא דניאל גזר ולא קבלו וכו' מיהו קשה דגזירת דניאל כיון דכתובה בתורה פשיטא דקבלי' ישראל כמ"ש התו' לעיל דלהכי פשיטא ליה דפשטה כו':

וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג וכו' איצטריך למימר הכי דלא תקשי דאדרבא הוי ליה למנו' ולאסו' דבכמה דוכתי אשכחן דר שונים גזרו ולא קבלו מנייהו ובתראי גזרו וקבלו מנייהו לכ"ק דלא רצה להמנות ולאסור משום דחזא דאין רוב צבור יכולין לעמוד בו וכ"כ התוס' בפרק השולח:

חייב משום נשנ"א פירש רש"י ז"ל דישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדותה אתי למיבעל וכו' משמע דלא גזרו משום נשג"א אלא בישראל הרגיל בכך אבל באקראי לא ובספרים אחרים גרסי' בהדיא בסמוך דמשני התם דמייחד לה אבל הכא אקראי בעלמא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' אסורי ביאה והטור בסימן י"ו שאם ייחדה לו לזנות חייב משום נשג"ז ואם לא ייחדה לו אינו חייב אלא משום אשת עכו"ם ורש"י ז"ל כתב בסמוך דאורייתא דמייחד בהדיה כו' לא גרסינן ולפי מה שפירשתי אתי שפיר ולגירסת ס"א צ"ל דגרסינן וא"א כי גזרו ב"ד של חשמונאי ביאה וכו'

דף לז

והיה ליה כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי מתניתין היא בפרק מי שאחזו מהיום אם מתי מעכשיו אם מתי הרי זה גט ולכאורה משמע דתרי גווני נינהו שאם אמר מעכשיו אם מתי הוי גט לאלתר ואם אמר מהיום לא הוי גט לאלתר דשמא אין דעתו שיהיה גט אלא מסוף היום ואילך וכ"כ התוס' בפ' מי שאחזו דר"ת ז"ל כתב שאם אמר מהיום אם מתי אם מת בו ביום לא ידענא מה אדון בה וכתבו שם שיש להחמיר וקשה דא"כ כשאמר לה בלילה אם תצא אמאי הוי גט לר' יהודה הנשיא נהי דסבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו מ"מ הא לא כתבינן שעות בגיטין אלא ימים וכי הוה ליה כמהיום אם מתי מאי הוה הא אכתי איכא למימר דמסוף היום ואילך קבעי דליהוי גט וכבר הוא מת ואין גט לאחר מיתה לכ"נ דמהיום הוי כמו מעכשיו דדעתו נמי שיהא גט לאלתר וכיון דכותבין זמן בגיטין דעתו שאם תצא חמה יהיה גט בו ביום מיד כשהגיע הגט לידה וכ"כ התוספות שם בשם הר"ר אלחנן וכן משמע לישנא דכמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי דתרוייהו כי הדדי נינהו:

לא תתלו ביה בוקי סריקי וא"ת אמאי קרי לה בוקי סריקי נהי דרב נחמן לא אמרה מ"מ מתוקמא שפיר בהכי וליכא למימר משום דרבא אית ליה דטומאה בחבורין מדאורייתא אינו טמא אלא טומאת ערב כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' טומאות מת וקרא דוכל אשר יגע בו הטמא יטמא טומאת ערב קאמר וכמ"ש הר"י קורקוס דהא מ"מ מתוקמא שפיר דאיכא למימר דאורייתא דיקרב טמא שבעה דיקרב בדיקרב טומאת ערב ואתו

אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב טומאת שבעה ואתא איהו ואוקמא אדאורייתא דדוקא על דיקרב למיתה מסאב טומאת שבעה ונראה דלהכי קרי ליה בוקי סריקי משום דלהך אוקימתא עיקר חסר דה"ל ליוסי בן יועזר למימר ועל דיקרב למיתה מסאב שבעה אבל אליבא דרב נחמן ניחא דועל דיקרב ודאי נגע משמע לאפוקי ספק נגע ספק לא נגע דלא:

מנא ה"מ א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא בעי למימר דאסור מדאורייתא מהאי קרא אלא אסמכתא א בעלמא יליף כדמסיק וסתמא דש"ס מפרש לן מילתא דר' יוחנן דלא תימא דס"ל דאסור מדאורייתא ולהכי קאמר אלא מעתה חטין וכו' אלא מדרבנן וכו' והוה מצי למיפרך אלא מעתה פת נמי ליתסר מדאורייתא דלא גרע ולא נפיק פת מכלל שלקות אלא דניחא ליה למימר משלקות גופייהו ולפ"ז נראה דשלקות לאו גזרת קדמונים הוה כדמשמע מתני' דנקט להו בתר פח אלא מעיקרא גזרו על הפת דשייך ביה חתנות טפי משאר כל מאכלים דעל הלחם יחיה האדם ואין סעודה בל א לחה ולהכי נקראת על שם הלחם כחו עבד לחם רב ובתר הכי גזרו נמי על השלקות משום חתנות אע"ג דלא שייך בהו חתנות כולי האי. ונראה דיש סמך מהאי קרא לאסור פת של עכו"ם מדנקט קרא אוכל בכסף תשבירני ומתרגמינן עיבור' ולא כתיב לחם בכסף תשבירני ואכלתי ומים וגו' דבכל מקום מזכיר הכתוב לחם בהדי מים כמו וברך את לחמך ואת מימיך משמע דלחם של עכו"ם אסור:

אמר קרא אוכל בכסף תשבירני קצת קשה אמאי לא מייתי קרא דאכל תשברו מאתם בכסף ואכלת וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם דכתיב קודם להך קרא ובירושלמי מייתי קרא דאכל תשברו מאתם וגו':

דף לח

כל שאינו נאכל על שלחן מלכים ללפת את הפת דוקא נקט ללפת את הפת דכיון דמלכים מלפתין בו את הפת חשיב הוא ושייך ביה חתנות אבל דבר שע לה על שלחן מלכים ואין מלפתין בו את הפת אע"ג דאינו נאכל כמות שהוא חי אכילת עראי הוא ולא שייך ביה חתנות. ונראה דמהאי טעמא נוהגין לאכול מרקחת של עכו"ם מעשה רקח אע"ג דעולה על שלחן מלכים ואין נאכלין כמות שהן חיין כגון מיני עיקרין וקליפי פירות מרוקחין לפי שאין מלפתין בהן את הפת ואין אוכלין מהן קבע אלא אכילת עראי והטור כתב ללפת בו את הפת או לפרפרת וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל וצ"ל נמי דדבר העולה לפרפרת חשוב הוא:

דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עכו"ם כתבו התו' דמדקאמר מלוחים צ"ל דמיירי בגדולים קצת שעולין לפעמים על שלחן מלכים וקשה דא"כ מאי קמ"ל רב יוסף דישראל סומך עליהן משום עירובי תבשילין כיון דעול על שלחן מלכים וי"ל דאין סומכין משום עירובי תבשילין אלא בדבר המבושל אבל בדבר המלוח אע"ג שנאכל מחמת מלחו לא ואשמעי' רב יוסף דדגים קטנים המלוחים ונאכלין מחמת מלחן אע"ג שאין בהן משום בישולי עכו"ם שאם בשלן עכו"ם אחר מליחתן מותרין דלאו בישול הוא כיון דנאכלין מחמת מליחתן אפ"ה לענין עירובי תבשילין הוי בישול וסומנין עליהן ובישולי עכו"ם שאני דהתם משום אקרובי דעתא הוא וכל שנאכל [כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבישולו. וכן משמע בהדיא מדברי טור ה"ח סי' תקכ"ז מיהו בב"י ובש"ע שם משמע בהדיא דסומכין על דבר מלוח אע"ג שאינו מבישל דאפי' אכבוש ומעושן סומכין וא"כ צ"ל דרב יוסף אשמעי' דסומכין עליהן אע"ג שהן קטנים וכיון דעולין על שלחן מלכים פשיטא דחשיבי ועוד כיון דדגים קטנים סתמא נקט משמע שהן קטנים מאוד דומיא דדגים קטנים דנקט לעיל מיניה דאירי שאין עולין על שלחן מלכים לכ"נ דהא דרב אסי אמר רב כלישנא קמא דרב שמואל בר רב יצחק אמר רב ס"ל דכל שאינו נאכל כמות שהוא חי יש בו משום בישולי עכו"ם אע"ג דאינו עולה על שלחן מלכים ולהכי נקט דגים קטנים מלוחים:

הניח ישראל בשר על גבי גחלים וכו' נראה דלאו דוקא נקם הניח ל' דיעבד דאפי' לכתחילה נמי מותר דהא בברייתא דמייתי בסמוך קתני מניח ישראל בשר על גבי גחלים וכו' ואינו חושש שופת' אשה קדירה ע"ג כירה וכו' ואינה חוששת משמע דאפי' לכתחילה נמי שפיר דמי והא דנקט ברייתא תרתי מילי אתי לאשמעי' דבין דרך צלי בין דרך בישול מותר בכי האי גונא:

דג מליח פירש"י ז"ל שמלחו עכו"ם ובמליחתו הוא נאכל חזקיה שרי דלאו בישול הוא ור' יוחנן אסר דזהו בישולו כן נראה עיקר ויש מפרשים דהכא בדג גדול מליח שצלאו עכו"ם פליגי דחזקיה שרי כיון דנאכל ע"י הדחק כמות שהוא מלוח ורבי יוחנן אסר דקסבר אכילה ע"י הדחק בכי הא לא שמה אכילה כמ"ש הר"ן והראב"ן ז"ל ולא משמע כן מדלא נקט דג מלוח מבושל כדנקט ביצה צלויה ולא נקט ביצה סתמא משמע דטעמא דדג משום דמלחו עכו"ם הוא ולא משום דצלאו אח"כ ובסמוך נמי נקט האי משחא שליקא הני אהיני שליקי ועוד דא"כ צ"ל דהא דחזקיה דשרי פליג אדרב דאמר לעיל דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עכו"ם דמשמע הא דגים גדולים מלוחים יש בהן משום בישולי עכו"ם ופליג נמי אהא דלוי דאסר בסמוך אהיני שליקי מציעאי אע"ג

דנאכלין חיין ע"י הדחק וזה דוחק. וקצת קשה לפירש"י ז"ל אמאי נקט דג מליח וביצה צלויה גבי הדדי מה ענין זה לזה אבל לפירוש הר"ן והראב"ן ז"ל ניחא דתרוייהו נאכלין חיין ע"י הדחק כמ"ש הראב"ן בהדיא דיש בני אדם אוכלין דג חי מליח וגומעין ביצה חיה ושמא דיש לומר דטעמא דביצה צלויה לאו כדפירש"י ז"ל אלא משום דבישול קל הוא שאין צריכין לבשלה אלא כל דהו ומתני' שלקות קתני משמע בישול יפה וכן דג מליח לאו בכלל שלקות הוא אע"ג דנאכל על ידו להכי נקט להו גבי הדדי:

ורבי יוחנן אמר אפילו בידוע נמי מותר והא דנקט מתניתין שדרכן לתת בתוכן יין ולא קתני שנתנו בתוכן יין לאשמעינן דאף ע"ג דלאו ידוע אפ"ה אסורין באכילה

דף לט

יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים ילפינן לה מדכתיב כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים מה ת"ל במים שיכול אין לי אלא המעלה סימני טהרה שלו ליבשה השירו במים מנין ת"ל במים כדאי' בספרי:

וסימניך טמא טהור טהור טמא אע"ג דבפרק הספינה גבי אימיה דאברהם ואימיה דהמן הוי סימנא טמא טמא טהור טהור משום דהתם בדבר היוצא מדבר איירי וקיימא לן היוצא מטמא טמא מטהור טהור אבל הכא ים ויבשה שני הפכים הן לכך הוי סימנא טמא טהור טהור טמא וכתבו התו' דלא יהיב סימנין אשאר מינין מדרבא מלח שיבוטא והוא עז של ים כדאמר בפ' הפרה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי לא ידענא מנא להו דשיבוטא היינו עז של ים דאדרבא התם משמע דשיבוטא לאו היינו עיזא אלא מין אחר וקמיבעי ליה מי הוי כלאים בכה"ג מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה לאו כלום עביד או לא כדאיתא התם וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מה' כלאים דשיבוטא לאו מין בהמה הוא אלא מין חיה שבים היא:

הפיא בדיקולא פי' רש"י ז"ל כסהו בסל ופרכס בתוכו וטפי נראה לפרש שהיה משפשף ומתכ' את הדג בסל וחזא ביה קלפי כדאמרי' מי שאחזו כי נקט ליה ואתו מטו דיקלא חף ביה שדייה וכמו אשה חופפת וטובלת נזיר חופף ומפספס וכן י"ל בסמוך גבי חפיי' במשיכלי חיורי:

ה"נ כולן צריכין לקבל דברי חברות בתחילה ומפרש בתוספתא דדמאי שלא יתן תרומה ומעשר לעם הארץ ושלא יעשה טהרות אצל ע"ה ושיאכל חולין בטהרה ושיעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח וזה צריך לקבל בפני שלשה חברים:

חבית אסור ברותם אחד כתבו התו' בשם הר"ר אפרים דטעמא משום דהנך איתיה לאיסורא בעיניה אבל חמפ"ג אינו אלא תערובות וכן משמע בירושלמי דפירקין דקאמר רבי יודן טעמא דרב כל שאיסור מגופו אסור בחותם אחד ע"י תערובת מותר בחותם אחר ולפי טעם זה יש ליישב גירסת הספרים דגרסי בסמוך פת למאי ניחוש לה וכו' אמילתא דרב דדוקא אפת קשיא ליה משום דפת נמי איסורה מגופיה הוא ולא ע"י תערובת אבל אחילתית ואמורייס וגבינה לא קשיא ליה מידי דכיון דאיסורייהו ע"י תערובת הקילו בהו רבנן והר"ן ז"ל כתב על הירושלמי וא"ת א"כ פת ליבעי שתי חותמות וי"ל דכל שאיסורו מדבריהם אע"פ שאיסורו מגופו הוא מותר בחותם אחד ע"כ ועוד נראה דאיסור של פת נמי לאו מגופיה הוא דמחרת גופו אין בו איסור אלא דחיישינן דלא ליתי לידי חתנות על ידו והוה ליה כדבר הנאסר ע"י תערובת דלית ביה איסור מחמת עצמו אלא מחמת ד"א:

איו לוקחין ימ"ח שח"ג בסוריא היא ארם צובה שכבשה דוד ולאו ארץ ישראל ממש היא ולכך אין לוקחין שם אלא מן המומחה דהיינו מישראל שהוחזק בכשרות דדוקא בא"י בזמן שהיתה כולה או רובה ישראל היה מותר ליקח שם מכל אדם אפילו לא היה מוחזק בכשרות דליכא למיחש שמא לקחו מן העכו"ם ולא חייש בלפני עור דאזלינן בתר רובא ומסתמא מישראל לקחן אבל בסוריא דרוב עכו"ם נינהו וכ"ש בח"ל דאיכא רוב עכו"ם אין לוקחין אלא מישראל שהוחזק בכשרות וכן בא"י בזמן הזה דאיכא רוב עכו"ם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ובפי"א מה"מ אסורות וכ"כ בהגהת ש"ע סי' קי"ט וכן נוהגין שלא לקנות לא יין ולא גבינות ודגים יבשים אלא מישראל שהוחזק בהכשרות וממנין אנשים כשרי' לעסוק במלאכת היין וגבינות וכיוצא בהן:

תנינא להא דת"ר מדלא רמי ש"ס מברייתא דקתני יושב ישראל בצד עדרו אפי' אין רואהו אמתני' דקתני וישראל רואהו ומשני דרואהו דמתני' היינו יכול לראותו משמע דפשיטא ליה דמתני' בהכי איירי ולהכי נקט תנינא להא דת"ר וא"ת מנא ליה דמתני' בהכי איירי ואי משום דאי בריאתו ממש פשיטא דשרי הא איכא למימר דאיידי קתני רישא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו דאסור תני נמי סיפא איפכא ונראה דמתניתין ע"כ בהכי איירי מדקתני רישא חלב שחלבו עכו"ם ואין ישר ל רואהו ולא קתני סתמא אלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה החלב והפת והשמן כו' משמע דאשמעי' דאע"ג דישראל יושב בצד עדרן כשחולב אלא שאין יכול לראותו אפ"ה אסורה באכילה א"כ סיפא נמי דקתני וישראל רואהו ביכול לראותו איירי דומיא דרישא ולכך קאמר תנינא להא דתנו רבנן:

והדבדניות פירש"י ז"ל אשכולות של ענבים משמע דאתי לאשמעי' דאע"ג דמנטפות ביד עכו"ם הואיל ומנטפות מעצמן לאו יין הוא ושרי וקשה דא"כ מאי קמ"ל הא קיימא לן דאפי' ענבים שדרכן עכו"ם בגת מותרין כ"ז שלא נמשך מהן יין כדתנן בפרק ר' ישמעאל לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכו' לכך נראה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דדבדניות היינו. חלות דבש שרודין מן הכוורת ואשמעי' דאע"ג שהן נוטפות לחות לא אמרינן שמא הטיף עליהן יין אשמעינן נמי שהדבר הזב ממנו אינו מכשיר אע"ג דדבש הוא בכלל שבע משקין שמכשירין הני מילי בדבר שמתיכין מן החלה אבל כל זמן שהוא בתוך החלה ואפילו נוטף ממנו מעצמו לאו משקה הוא אלא מאכל ולפי זה נראה דהיינו דפריך בסמוך מהבוצר לגת דקס"ד דדבדניות נמי למשקה קא בעי להו סתם חלות דבש לאו לאכילה עומדות אלא מתיכין אותן ומפרידין מן השעוה:

איזו היא טרית שאינה טרופה טרית היינו דגים כתושים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לכך בעי איזהו טרית שאינה טרופה וקאמר כל שראש ושדרה ניכר עדיין שאינה כתושה בתכלית ואיזו ציר שיש בה דגה מדנקט דגה ולא נקט ציר שיש בה דג משמע דדג קטן כל דהוא סגי וקאמר כ"ש שכלבית אחת וכו' דכלבית היינו דג קטן מאד כדאמרינן בפ' המוציא יין אימת כלבית על לויתן:

כל שראש ושדרה ניכרין פירש"י ז"ל שהטמאים ראשיהם חדים ואין להן חוט השדרה ותימה דלא אשכחן בשום מקו' דליהוי ראש ושדרה סי' להכשיר את הדג וש"ס נמי לא מייתי לה אמתני' דפ' אלו טרפות דקתני התו' ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת משמע דלא סמכינן עלייהו ועוד אי סמכינן עלייהו וא"כ בהנך עובדי דאמוראי דלעיל דמייתו לקמייהו ההוא נונא דהוה דמיא לחיפושא ולצלועת ולשפרנות אמאי לא הוה בדקי להו בראש ושדרה לכך נראה כמ"ש הראב"ד ז"ל דהא דקתני כל שראש ושדרה ניכר לאו בראש חד ואינו חד קאמר אלא שהוא מכירו בטביעת עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה והר"ן ז"ל דחה פי' זה דא"כ מאי מותיב בסמוך מדתנן והדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת וכתב הב"י סי' פ"ג די"ל דהכי מותיב דמשמע דלא משכחת שיהא דג נאכל אלא כשימצא בו סימנים אלו דוקא והא לדידך משכחת לה שאע"פ שאין בו סימנים אלו נאכל אם הוא מכירו בטביעת עין וכו' וקשה דמהיכא משמע ליה הכי דהא מתני' איצטריך למיתני סימני דגים מאי נינהו ואיכא למימר דכי אית ליה טביעת עין שהוא דג פלוני שהוא טהור שפיר דמי אע"ג דלית ליה קשקשים דתלינן שהשירו או נשרו בשעה שעלה מן הים ומתני' לא איירי בהכי. ונראה דדייק הכי מדקתני מתני' ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת דלא ה"ל

למיתני הכי דכיון דהנך סימנים כתיבי בהדיא בקרא מיבעי ליה למיתני סתמא סימני דגים נאמרו מן התורה כדקתני רישא דמתני' סימני בהמה חיה ועוף נאמרו מן התורה ולא פירש אותן משמע דמתני' אתי לאשמעינן דאפי' אית ליה בגויה טביעת עין שהוא מין דג פלוני שהוא טהור כל שאין לו קשקשים לא מהניא דדוקא קשקשים בעינן ולא תלינן לומר קשקשים היו לו ונשרו וא"כ אמאי קתני כל שראש ושדרה ניכר דטביעת עין מהניא אע"ג דליכא קשקשים ולהכי קא מותיב להו ממתני' ולא קא מותיב להו מקרא גופיה דכתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת ומשני דלעולם טביעת עין מהניא אע"ג דלית ליה קשקשים דתלינן לומר שנשרו או השירן ומתני' בראה ופלמודא אשמעינן שאם בא לפנינו דג שאין בו קשקשים ויש בו טביעת עין שהוא דומה בראשו לראה ופלמודא לא סמכינן ביה אטביעת עינא לומר שנשרו קשקשי משום דראה ופלמידא ראשייהו דמיא לטמאים ואיכא למימר דדג טמא הוא כל שאין בו קשקשים ולרב נחמן נמי י"ל דאיכא דג טהור דדמי בטביעת עין לטמאים בשדרה ואשמעינן מתניתין דלא סמכינן באותו דג על טביעת עין אלא דש"ס קיצר דלא מייתי אלא ראה ופלמודא הידועים להם כמ"ש הרא"ש ז"ל א"נ משום דקיימא לן כרב הונא נקט שינויא אליביה:

דף מ

מתיב רב עוקבא בר חמא ובו דגים כו' כתבו התו' דמשדרה לא פריך מידי דסימני גואי לא קחשיב ולפ"ז אתי שפיר דלא קא מותיב אגופא דברייתא דקתני סל שראש ושדרה ניכר דמשמע דדוקא אמימרא קא פריך משום דברייתא איכא למימר דשדרה נמי בעינן ולהכי לא קחשיב להו דסימני גואי לא חשיב:

נמצאת כלבית באחת מהן כתבו התוס' פי' הכשר כלבית וקצת נראה דחוק דנמצאת כלבית חד כלבית משמע ולעיל נמי גבי הא דמשני כאן בפתוחות כאן בסתומות פירש"י ז"ל דחביות פתוחה לא סגי בחדא ורבינו אפרים פי' איפכא וקשה לפירושם אמאי נקט ש"ס פתוחות וסתומות לשון רבים הל"ל כאן בסתומה. ועוד לרבינו אפרים בסתומות אמאי לא סגי בחד כלבית וכן לרש"י בפתוחות דדוחק לומר דחיישינן בחדא שמא מעלמא נפל דא"כ בשתים נמי ניחוש כמ"ש התוספות. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מ"א משמע דלעולם בחד כלבית סגי והכי פי' כאן בפתוחות דכיון שהן פתוחות כולן כחד חבית דמו לפי שנוטלין מזו ונותנין לזו לכך אם נמצאת כלבית באחת מהן כולן מותרות כאן שסתומות דכיון שהן סתומות כל חבית באפיה נפשיה קאי הלכך נמצאת כלבית באחת מהן היא לבדה מותרת נמצא כלבית גם בשנייה כולן מותרות דאז מוכחא

מילתא דכולהו כי הדדי נינהו ורב חיננא דאמר סתומות היא מותרות כו' כשלא נמצאת כלבית אלא בחד חבית איירי וסתמא דש"ס דמשני כאן בפתוחות כאן בסתומות לבתר דשמע מלתא דרב חיננא מוקי לה הכי:

כל האלילים פרק שלישי

מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה:

ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום לכאורה משמע דבשאר מקומות ודאי הוא שאין נעבדין כלל ואפ"ה אסורין אטו אותו מקום וכ"כ התוספ ת בהדיא ותימה דא"כ הא דחייש ר"מ הכא למיעוטא לא הוי כמו בעלמא דבעלמא כל היכא דאיכא רובא להיתרא ומיעוטא לאיסורה חייש ר"מ בכל אחד שמא הוא מן המיעוט והכא לא שייך למימר הכי דכיון דודאי הוא שאין נעבדין בשאר מקומות ועוד דמדפירש"י ז"ל לא משמע כן שכתוב אנדרטי כשהשלטן מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והתם קאמר ר"מ דאגב חביבות' העכו"ם פלחי ליה בעומדין על פתח המדינה שנינו בהנהו קאמר ר"מ דחשיבי להו מדנקט קאסר ר"מ אלמא דבשאר מקומות איירי ואפ"ה כתב דחשיבי להו ואגב חביבותא פלחי ליה משמע דבשאר מקומות נמי איכא למימר דפלחי ליה ודוחק לחלק דבריו ולפרש דמה שכתב והתם ק סר ר"מ קאי אשאר מקומות ומה שכתב דחשיבי להו ואגב חביבותא פלחי ליה קאי אמקומו של ר"מ דלא משמע הכי. ועוד דלקמן קאמר ש"ס הכי השתא התם אימור לא עבדום ואם תימצי לומר עבדום אימור בטלום משמע בהדיא דבשאר מקומות ספוקי מספקא לן אי עובדם אי לא ואיכא למימר דלא עבדום. לכך נראה דהוה קים להו דלא פלחי לאלילים אלא בקצת מקומות אבל רובא דעלמא לא פלחי להו ולא ידעינן הי ניהו דפלחי להו הי ניהו דלא פלחי להו הלכך ר"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום דבכל מקום ומקום איכא לספוקי דלמא אמיעוטא דהיינו מאותו מקום דפלחי ליה הוא ולרבנן לא חיישי למיעוטא והאי דאיצטריך למימר דבמקומו של ר"מ היו ודאי עובדין אותה משום דלישנא דמפני שהן נעבדין דנקט מתניתין משמע שהן נעבדין בודאי לכך קאמר דבמקומו של ר"מ היו עובדין אותה בודאי וכיון דר ה עובדין אותה ואיכא נמי קצת מקומות בעולם שעובדין אותה חשש בכל מקום שמא ממיעוט שע בדין אותה הו'א וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שכתב שם וחכמים לא חיישי למיעוט ואומרין שעושין אותה לנוי משמע דלר"מ דחייש למיעוט חיישי' שמא לא עשו אותו לנוי אלא לעבדו וקרוב לזה כתב הרמב"ן ז"ל הביאו רבינו נסים ז"ל:

באנדרטי של שלטונים שנינו פי' ר"ת ז"ל דקאי אהתירא דרבנן דלא שרו רבנן אלא באנדרטי של שלטון ובעומדין על פתח מדינה דודאי לנוי עביד להו ופירושו תמוה דא"כ אמאי קתני מתני' וחכ"א אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל וכו' כיון דבשאר צורות וכן באנדרטי של שלטון ואין עומדין על פתח מדינה נמי אית להו דאסור אע"ג דלית להו בידייהו מידי וליכא למימר דאתו לאשמעי' דאפי' באנדרטי של שלטון ובעומדין על פתח מדינה נמי זימנין דאסור כל שיש בידו מקל וכו' דא"כ לא א"ש הא דקתני ברייתא הוסיפו עליהן סייף ועטרה וטבעת ומפרש ש"ם בסמוך סייף מעיקרא סבור לסטים בעלמא וכו' דהא א"א לומר כן דכיון דאנדרטי של שלטון דהיינו צורת השלטון עושין כן לכבודו היאך בעו למימר מעיקרא דלסטים בעלמא הוא וכי שלטון גזלנא הוא או גדיל כלילי הוא או איש תיימא הוא. ועוד דא"כ ה"ל למיתני וחכ"א אינו אסור אלא א"כ יש בידו מקל וכו' דאז הוה קאי שפיר אאנדרטי של שלטון דאיירי ביה ר"מ מדנקט אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל וכו' משמע דס"ל דלא משכחת לה דאסור אלא דוקא כל שיש בידו מקל וכו' ומ"ש התו' דרבינו אלחנן מיישב פי' הקונטרס צריך לומר דפירושו הוא דמיישב מיהו רש"י ז"ל בעצמו לא הוה מפרש כן דבפרק כלל גדול גבי הא דקאמר אי דחזי אנדרטי כתב צורת השלטון שעושין לכבוד השלטון וכן כתב בסנהדרין:

דף מא

מקל שרודה את עצמו וכו' לא רצה למימר שרודה את כל העולם כולו במקל לכך הוסיף ש"ס עצמו תחת לבזיון ולא רצה נמי למימר שתופש את כל העולם כולו כציפור כלומר שתופש את כל העולם כולו בידך כדרך הציידין שתופשין ציפור בידן לכך הוסיף עצמו תחת לבזיון וכן כולן ומה שמדמין את העולם לציפור שמא לפי שתולה ארץ על בלימה באויר כציפור הפורח באויר אבל במד' במדבר רבה פ"ג מפר' צפור ותמצא כקן ידי לחיל העמי':

דף מב

לידע אם זכר צם נקבה בפ"ק דפסחים כתבו התו' דאין להוכיח מכאן דשפחה מטמא בלידה דשמא של גבירתה היה וכתבו התו' רישא דברייתא בור שמטילין בו נפלים טהור והא דלא פריך הכא מרישא דברייתא משום דטהור דקתני לאו בההיא שעתא שמטילין בו קאמר אלא טהור הוא לאחר זמן דכיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי כבר אכלוהו אבל האי כהן שבא והציץ לידע אם זכר אם נקבה הוא ע"כ באותה שעה מיד כשהטילוהו

שם היה בא תוך כדי שיעור אכילה ואפ"ה טהרוהו מספק שמא גררוהו מיד באותה שעה לחורן אע"ג דודאי הטילה נפל אלמא ספק מוציא מידי ודאי וכן משמע בפ"ק דפסחים דנקט ש"ס בהדיא וספק גררוהו וספק לא גררוהו בההיא שעתא ובתר הכי נמי נקט ואיבעית אימא כיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גררוהו בההיא שעתא ולפ"ז מ"ש התו' בסמוך שהטילה כמין נפל וצ"ל שנבדק הבור קודם שהפילתו לבור כיון שרגילין להטיל בו נפלים לכאורה לא הוצרכו לכתוב כן דאיכא למימר שכבר היה זמן מרובה שלא הטילו בו שום נפל ושמת לזמן מרובה נבדק הבור קרי להו דאז הוה ליה כאלו הוא בדוק. וכן משמע דודאי לא בדקוהו בכוונה דלמה להו למיבדקיה חנם וליכא למימר שנבדק הבור היינו ע"י אותה השפחה שהטילה שם את הנפל ואמרה שלא ראתה שם אז שום נפל אחר דמשמע שלא היו יכולין להסתכל יפה בקרקעית הבור אם יש שם נפל אם לאו דאי לאו הכי למה בא מעשה לפני חכמים ומה הוצרכו למימר טעמא דטהור מפני שחולדה וברדלס מצויין שם תיפוק ליה דכהן גופיה לא ראה שם את הנפל דאם ראהו לא טהרוהו אלא ודאי לא היו יכולין להסתכל יפה בקרקעיתו וכו':

מאי יתיז יתיז באפרוחי פירש"י וריש' בעצים וקצת קשה דנהי דל' קן שייך בבית כמו גם צפור מצאה בית ודרור קן לה ושייך נמי בבנים כמו כנשר יעיר קנו מ"מ דוחק קצת לפרש רישא בבית וסיפא בבנים כיון דסיפא הרישא קאי לכ"נ דהשתא מוקי לה רישא וסיפא בבנים רישא איירי בבצים ולכך לא יתיז דחיישינן שמא יעלה על האילן דחייס עליהו פן יפלו כמ"ש התו' וסיפא איירי באפרוחין דלא חייס עלייהו והיינו דס"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תסברא לך שינויא דר' יוחנן באפרוחין כאן וכא, מותרין ורבותא נקט דאפילו באשרה מותרין בבצים כן וכאן אסורין ורבותא נקט דאפי' בהקדש אסורין מדרבנן ולרב אשי נראה קצת דוחק לאוקמי רישא וסיפא בתרי מיני רישא בבצים וסיפא באפרוחין לכך קאמר ואפרוחין שצריכין לאמן כבצים דמו כלומר וא"כ איכא לאוקמי רישא נמי באפרוחין כשצריכין לקמן. ולפי זה אתי שפיר הא דנקט ברישא דמתניתין קן שבראש האילן של הקדש ולא קתני סתמא קן שב שבאילן של הקדש משום דאי לאו דבראש האילן הוא הכא למטה ויכול ליטלן בידו בבצים נמי שרי דאז ליכא למיחש שמ יעלה על האילן חבל למאי דמוקי לה בעצים ממנו ובגידולן אי נמי בעצים דאייתי מעלמא לא איצטריך למיתני ברישא שהקן הו. בראש האילן וצ"ל דמשום סיפא נקט לה ואתי נמי שפיר רישא דקתני גבי הקדש דאין מועלין בהן מדאורייתא דהוא הדין נמי באשירה מדאורייתא אינן אסורין ובפ' שלישי דמעילה כתבו התוס' נמי דרישא דקרא גבי הקדש חבל לא נהנין קאי אקן ובצים:

לשום מיכאל שר הגדול לשום שלשול קטן פי' שר של שלשול קטן כמ"ש הטור י"ד כלומר לשום גדול שבשרים או לשום קטן שבשרים.

דף מג

לא תעשון אתי לא תעשון בדמות שמשי פירש"י ז"ל הכא לא גרסינן במרום טעמא משום דהא מוקי לה בסמוך בהיכל ואולם וכ"כ התו' בפ"ב דראש השנה דלא גרסינן אלא בדמות שמשי ותו לא מהאי טעמא ויש ליישב הגירסא דהא מעיקרא לאו מברייתא פריך מדלא קאמר והתניא לא תעשון אלא והכתיב משמע דמגופא דקרא פריך דהיינו מדכתיב אתי יתירה דמשמע ליה דאתי לאשמעינן לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום ודחי ליה אביי לסברתו וקאמר דלא אתי קרא לדמות שמשי המשמשין לפני במרום אלא לדמו' שמשין שאפשר לעשותן כו':

בית תבנית היכל פירש"י ז"ל בארכו ורחבו ורומו אבל אם נשתנה במקצת מותר ולכך מותר לצייר דמות מנורת המקדש בב"ה עם גביעיה וכפתוריה דדוקא לעשות מנורה כמותה ממש אסור דלא תעשון כתיב וכל שאפשר לעשות ממש אינו אסור אלא א"כ עושה כמותו אבל שמשין דבמרום דאי אפשר לעשותן ואפ"ה בכלל אתי נינהו על כרחך כי אסרן הכתוב בציור בעלמא אסר להו:

שפודין של ברזל היו וחופין בעץ וכו' הוה מצי להשיב בקצרה משם ראיה של מתכת היו ותו לא ונראה דהוה קים להו דבית חשמונאי עניים היו לאחר שגברה עליהן יד יונים ולא הוה אפשר להו לעשות מנורה של זהב וס"ל ר' יוסי בר יהודה דעשאום של עץ דדריש ליה בריבוי ומיעוט ולכך אמרו לו דשל בית חשמונאי י ע"כ לאו של עץ הוה דנהי דעניים הוי מ"מ הוה הפשר להו לעשותה של ברזל שהוא בזול ועדיף מיהא משל עץ וכל ייפוי דהוה אפשר להו למיעבד היה להם לעשות משום זה אלי ואנוהו אלא ודאי אין הכי נמי דשל ברזל עשאו וכל ייפוי דהוה אפשר להו עשו ולכך היו חופין אותה בבדיל ליפותה ולכך מיד כשהעשירו קצת עשאום של כסף חזרו והעשירו כו' דכל מה דהוה אפשר להו עשו ומה שעשאום מתחילה בשפודין של ברזל דהיינו קנים חלקים בלא גביעים וכפתורים לפי שלא היו גביעים כפתורים ופרחי' אלז בשל זהב כדאיתא בהקומץ רבה וכמ"ש התוספות בר"ה:

אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה הניא וכו' תימה מאי אלא מעתה דקאמר בלא שינוי דאביי נמי תיקשי מאי שנה פרצוף אדם דאסור טפי משאר כל הפרצופין דהא' אפי' פרצוף שור ואריה ונשר נמי מותרין אע"ג דאתי נינהו וא"כ פרצוף אדם נמי

לישתרי וי"ל דאי לאו שינויא דאביי איכא למימר דעיקרן של חיות הקדש היינו פני אדם שבהן לחוד דחשיב ליה קרא ברישא כמו בהאי עלמא שהאדם חשיב טפי מכל הנבראים שבעולם ואיכא למימר דפני שור ואריה ונשר טפילין הן לגבי בני אדם והרי הן כאחד משאר אברים שבאדם ולא חשיבי פרצוף בפני עצמן ולכך מותר לעשותן אבל השתא דמשני דלא אסרה תורה אלא כדמות ארבעה פנים בהדי הדדי דהיינו שאם מצא פרצוף אדם והשלים ל רבע פנים דמחייב כמ"ש התוס' אלמא ד ני שור ואריה ונשר נמי עיקר נינהו כמו פני אדם דאי לא חשיבי אלא כשאר אברים באדם וא"כ כשמצא פרצוף אדם והשנים לד' פנים אמאי חייב אטו המוצא פרצוף אדם חסר אוזן והשלים את האוזן חייב הא ודאי ליתא וכיון דאינהו נמי עיקר נינהו ואפ"ה לא אסרן תורה אלא בהדי הדדי דהא כל הפרצופות מותרין א"כ פרצוף אדם נמי לא ליתסר לא בהדי הדדי דמ"ש פרצוף אדם משאר כל הפרצופות וא"ת ולוקמא ברייתא בצורת אדם לחוד ולימא דלא אסרה תורה אלא צורת אדם לחוד דכתיב אתי והיינו פני אדם לחודא שהוא עיקרן של החיות בל פני שור אריה ונשר כיון דנופלין נינהו לא מחייב וי"ל דברייתא לא מיתוקמא בהכי מדקתני בדמות שמשי המשמשין לפני ל' רבים בבציר מתרתי לא מיתוקמא ד איצטריך למימר דדמות ד' פנים בהדדי נמי אסור ופני אדם לחודא דאסור נפקא לן מדכתיב אתי **ממעל** לרבות מלאכי השרת קצת קשה דלמאי דסלקיה דעתי' דאיירי בעשייה א"כ לא תעשון אתי למה לי לדמות שמשי מלא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל נפקא וי"ל דקא ס"ד דאיצטריך לעבור עליהן בשני לאוין:

דף מד

והלא כבר נאמר ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש וכו' מה שפי' רש"י ז"ל כבר דחו התוס' ומה שכתבו התו' דמה שאמרו לו הרי הוא אומר ויזר וישק כו' היינו דהשקה אותם הזהב ולא נשאר מן הזהב כלום אבל בשאר מימות אין שחיקה מועלת דבריהם תמוהים דא"כ מאי איצטרכו למימר ליה דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות לא הוה להו למימר אלא הרי הוא אומר ויזר וישק ותו לא דכיון דהשקה אותם הזהב ולא נשאר ממנו כלום ליכא למיחש לזבל ולא היו צריכין לפרש ליה השתא טעמא דקרא ועוד תימה ר' יוסי דמייתי ראיה מקרא דואת חטאתכם שנאמר במשנה תורה היאך לא ראה לפניו דקרא דויזר וישק דמשמע מיניה דליכא למיחש לזבל וגם דוחק הוא לומר דהשקה אותם כל הזהב כולו ולא נשאר ממנו כלום דאי אפשר שלא ירד ממנו במצולת הנהר ונעשה ממנו זבל על גדותיו וגם יש לדקדק קצת דהוה ליה

למימר נתכוין לבודקן כסוטות מאי לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות על כן נראה לפרש דבהכי פליגי רבנן ור' יוסי ר' יוסי סבר דמשה רבינו כי הזיר אותו על פני המים לתרתי נתכוין נתכוין לבודקן כסוטות כמו שנאמר וישק את בני ישראל וגם נתכוין לבער את העכו"ם כדינא שלא יכשלו בה ישראל ליהנות ממנה ורבנן סברי דלא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלבד ולא נתכוין לבער את העגל דבכי ה"ג לאו ביעור הוא דאכתי הוה ליה למיחש שלא יעשה זבל דאי אפשר שלא ירד ממנו במצולת הנהר כדפי' ומה שלא ביער משה את העגל י"ל דע"פ הדיבור הוה שגזר לבודקן ממנו כסוטות והשתא ניחא ר' יוסי מייתי ראיה מקרא דמשנה תורה דמשה לתרתי נתכוין דמדכתב ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי וגו' ואשלך את אפרו אל הנחל היורד מן ההר ולא כתיב התם ואשק את בני ישראל אלמא דלבער עכו"ם נמי נתכוין דאי לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות א"כ קרא דמשנה תורה עיקר חסר מן הספר ומאי קמ"ל קרא דהתם שלקח את העגל ושרפו וטחנו היטב דק לעפר והשליך את עפרו אל הנחל דלא שמעינן מיניה למה זה עשה כן כיון דלא כתיב התם ואשק את בני ישראל נמצא דכולה קרא לית ביה נפקותא כלל אבל אי אמרי' דלבער עכו"ם נמי נתכוין אתי שפיר דאיכא למימר דקרא דמשנה תורה לא אתי לאשמעינן אלא דינא דביעור עכו"ם דבשוחק ומשליך לנהר סגי ולא נחית קרא דהתם לאשמעי' נמי כוונה אחריתי דהוה ליה למשה דהיינו לבודקן כסוטות ועוד דאי נתכוין אלא לבודקן כסוטות הוה ליה למיכתב ואשליך את עפרו אל המים ותו לא דמאי איצטריך קרא להזכיר אל הנחל היורד מן ההר אי לאו משום דלביעור עכו"ם נתכוין דלביעור עכו"ם דוקא נחל שוטף בעינן לאפוקי מים עומדין דלא שלש ישאר הכל במקום אחד ויהנו ממנו ומהאי טעמא בעינן שיהא זורה לרוח ולהכי נקט קרא אל הנחל היורד מן ההר דכיון שיורד ממעלה למטה ודאי נחל שוטף זרם מים הוא וקאמרו לו רבנן משם ראיה הרי הוא אומר ויזר על פני המים וישק את בני ישראל אלמא דלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות בלבד ולא לבער עכו"ם דאי לבער עכו"ם נמי נתכוין א"כ אמאי כתיב ויזר על פני המים דמשמע שלא נתכוין אלא שישאר הזהב שט למעלה על פני המים כדי שיטלנו משם עם המים לבודקן כסוטות הוה ליה למיכתב וישלך אל המים דהוה משמע שנתכוין לבער עכו"ם להשליכה אל תוך המים דהיינו אותו הזהב אשר ירד במצולת הנהר ומדכחיב וישק את בני ישראל שמעינן שנתכוין נמי לבודקן כסוטות וליכא למימר דלשון וישלך אל המים לא שייך בדבר הנזרה על פני המים דהא במשנה תורה כתיב ואשלך את עפרו אל הנחל אע"ג דנזרה על פני הנחל הוה מדלא כתיב הכי אלמא דלא נתכוין אלא שיהא הזהב שט למעלה כדי שיטלנו משם לבודקן כסוטות בלבד

אבל במשנה תורה לא נחית קרא לפרושי בהדיא גופא דעובדא היכא הוה ולא הזכיר הדבר אלא ברמז משום כבודן של ישראל כמו שפירש"י ז"ל ריש פרשת אלה הדברים. ועוד דאי לבער עכו"ם נמי הוה מתכוין א"כ הוה ליה למיכתב ויזר על פני הנחל כמ"ש במשנה תורה דלרבי יוסי נחל מיהא בעינן מדכתיב לן ויזר על פני המים משמע דבמים בעלמא סגי אפי' בעומדין אלא דנזדמן ליה נחל היורד מן ההר:

לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות נראה דמהאי טעמא דקדק הכתוב במשנה תורה וכתב לן טחון היטב עד אשר דק לעפר וישלך את עפרו אל הנחל רמז הוא לעפר סוטה שנאמר ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים ובהכי ניחא לרבנן דאמרי שלא נתכוין אלא לבודקן כסוטות דלא הוי עיקר חסר דמדכתיב עפר רמז הכתוב שבא לבודקן כסוטות. ועוד נראה דכך היכי דגבי סוטה היו מוחקין את השם אל תוך המים ומשקין אותה ממנו כל העגל השליכו בו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס כדאיתא במדרש ונטחן ונמחה והשקה אותם ממנו:

נחל קדרון עמק הוא כמו נחל איתן ולא נהר וכן פירש"י ז"ל בפרק כל שעה

אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד ונראה דלהכי כתיב ותהי על ראש דוד ולא כתיב ויתנה דוד על ראשו ועוד דקרא יתירא הוא ומאי קמ"ל אלא הא קמ"ל דאע"ג דעגולה ממש היתה נעשה לו נס שהיתה ראויה ומכוונת לו כאלו היתה עשויה למדת ראשו והולמתו. ונראה דהיינו הא דדריש בסמוך זאת היתה לי כי פיקודך נצרתי בשכר שפיקודך נצרתי זאת היתה לי לעדות דמנ"ל למדרש הכי אלא משום דהוה מצי למיכתב ז"ת לי כי פיקודיך נצרתי כמו וזה לך האות אלא ודאי ה"ק העטרה הזאת לכך היתה לי פי' שמכוונת לראשי כמ"ש ותהי על ראש דוד בשכר שפיקודיך נצרתי וא"ת ולמה הניחה דוד וכן שאר המלכים במקום תפילין דוקא ששם אין הראש עגול הוה להו להניחה למעלה בגובה הראש ששם הראש עגול ולא היו צריכין לנס זה וי"ל דדוקא מלך עכו"ם יכול להניח כתרו למעלה בגובה הראש אבל מלך ישראל לא דכיון דחייב הוא להניח כתר תפילין בראשו צריך הוא להזהר שלא יניח כתרו של חול למעלה מכתר תפילין שלא יבזה את התפילין וכיון דמקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין לכך הניח כתר של קודש וכתר של חול גבי הדדי ולכך היה צריך להניח את העטרה במקום תפילין למטה סמוך למצחו ואת התפילין במקום שני למעלה מן העטרה וכה"ג אשכחן במרדכי כדאיתא בתרגום מגילת אסתר וז"ל ועביד לעילא מיניה כלילא רבה דדהבא מוקדונא ולעילא מן כלילא טומפן וכו' וכהן גדול נמי שהיה מניח את הציץ על מצחו כדמות כתר הנתן על ראש המלך שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין. ונראה

דכתר מלכות בית דוד היתה צריכה להיות דוקא עגולה ממש רמז הוא למלכות דוד שאין לה קץ ותכלית עד עולם וכמ"ש חז"ל דוד מלך ישראל חי וקים כדבר העגול ממש שאין לו קץ ותכלית:

כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו נראה דלכך כתיב ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מדלא כתיב וחמשים איש היו רצים לפניו משמע דויעש לו אחמשים איש נמי קאי והיינו שצוה ליטול טחוליהן ולחקוק כפות רגליהן נמצא דעשאן לו עוד נראה דלכך כתיב וחמשים איש ולא כתיב וחמשים אנשים רמז הוא שכל איש ואיש לבדו רבותא הוה שהיה נטול טחול וכו' כמו וארבע מאות איש עמו דכתיב גבי עשו דרשו חז"ל שכולי ראשי גייסות הוו וכמו ואבד חמש מאות איש דמגילת אסתר מתרגמינן רופילין והיינו נמי מדלא כתיב אנשים שכל אחד בפני עצמו חשוב היה:

והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה וכו' וא"ת תיקשי ליה מתניתין גופא דא"ל אין משיבין במרחץ אלמא דאסור וליכא למימר דאי מתני' איכא למימר דלאו משום איסורא קא"ל הכי אלא משום דרך ארץ דלאו אורח ארעא הוא להשיב במרחץ דכיון דעוסקין ברחיצה אין פנאי להשיב דא"כ השתא נמי לא פריך מידי דדלמא אין הכי נמי טעמא דר"ג דא"ל אין משיבין במרחץ לאו דינא קאמר ליה אלא משום דרך ארץ ובירושלמג מסיק הכי אמר רבי יודן מהלכות המרחץ שאלו פי' דשרי אלא שאין דרך לענות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהלכות המרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשינים. וי"ל דלשון אין משיבין במרחץ ודאי דינא משמע אלא דאי מתניתין הוה אמינא דליכא איסורא ורבן גמליאל הוה קא מדחי ליה להוא מינא וא"ל דאסור לענות במרחץ כדי שישים על לבו מה ישיב לו כשיצא מבית המרחץ או מפני שהיה עוסק ברחיצה ולא היה לו פנאי להשיב אמר לו דאסור להשיב ומשום כבודו של אותו עכו"ם לא רצה להשיב לו דרך בזיון שאין לו פנאי להשיב מחמת רחיצה

וכי נעשה מרחץ נוי לעכו"ם מאי הוי לכאורה תימה דהא לקמן אמרינן דנוי ותכשיטי עכו"ם אסורין. ועוד כי משני נוי מיהא איכא ופירש"י ז"ל ואם היה רחיצה נוי לעכו"ם אע"ג דלא איתסר מיהא אסור לנו ליפותה כבר הקשו התוס' על דבריו ובלאו הכי נמי תימה דמי קתני מתניתין רחיצה מרחץ קתני וא"כ שפיר קאמר דתשובה גנובה היא דאי נמי הוה נעשה מרחץ גופיה נוי לאפרודיטי אכתי מאי הוי והתניא כו' וכיון דגוף המרחץ לא נאסר הוה שרי ליה לרבן גמליאל לרחוץ בו דרחיצה לא הוי נוי לעכו"ם. ועוד יש לדקדק במתני' אמאי הוה כייל ר"ג שתי תשובות בחדא דקאמר אין אומרים נעשה מרחץ נוי וכו' ולא קאמר ועוד או ד"א כדאמר בתר הכי. ונראה דהכי פי' דמתני'

א"ל אני לא באתי בגבולה כו' שהמרחץ קודם לה נמצא דלאו מרחץ של אפרודיטי הוא וכיון דהמרחץ קודם לה הרי לך תשובה אחריתי דאין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי כו' פי' דע"כ צ"ל שנתכוונו לעשות אפרודיטי נוי למרחץ או איפכא דאי לאו הכי מה ענין זה לזה שהעמידו שניהן גבי הדדי בחצר אחד וזה ידוע שלא אמרו נעשה את המרחץ שכבר בנוי שיהיה נוי לאפרודיטי דהיינו שנעמיד את אפרודיטי א"ל המרחץ כדי שיהיה המרחץ נוי לאפרודיטי אלא אמרו נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכיון דלנוי בעלמא נעשה ולא למיפלחיה לאו עכו"ם הוא ושרי כדאמרי' בריש פירקין דבשל כרכים מותרין משום דלנוי עבדי להו אבל אין לפרש דהך תשובה קאמר ליה באם תימצי לומר דאפרודיטי קודם למרחץ דא"כ כי נמי אמרו נעשה שיהיה אפרודיטי נוי למרחץ דהיינו שנבנה מרחץ אצלו כדי שיהיה אפרודיטי נוי למרחץ מאי הוה אכתי עכו"ם היא ואסור כיון דמעיקרא קודם שבנו את המרחץ נעשה למפלחיה כי הדר ובנו מרחץ אצלו שיהיה נוי למרחץ לא פקע מיניה איסור עכו"ם דדוקא ביטול בעי כדאמרי' לקמן וכיון דהשתא נמי צ"ל דהמרחץ היה קודם לה כדפי' לכך כיילינהו בחדא אבל תשובה שלישית אפי' באת"ל דאפרודיטי קודם קאמר ליה לכך נקט דבר אחר. והשתא ניחא דאמר רבה בר עולא דתשובה גנובה השיב לו דכיון דע"כ השתא נמי צ"ל דהמרחץ קודם לה הוה א"כ כי נמי אמרו נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי דהיינו שנעמיד את אפרודיטי אצלו כדי שיהיה המרחץ שכבר בנוי נוי לאפרודיטי מאי הוי דכיון שהמרחץ כבר היו בנוי ולא עשו בו שום מעשה אלא אמירה בעלמא מה שאמרו שיהיה נוי לאפרודיטי הא פשיטא דבאמירה בעלמא לא מיתסר דדוקא לגבוה הוי הקדש באמירה בעלמא אבל לעכו"ם לא דאין הקדש לעכו"ם ולכך האומר בית זה או כוס זה לעכו"ם לא אמר כלום ואפי' איסור דרבנן ליכא כיון דאין הקדש לעכו"ם והא דקיימא לן נוי עכו"ם אסורה היינו דוקא דקא עביד מעשה כגון שעשה נרות או שהדליק נרות לפניה או שטח לפניה בגדים נאים לנוי אבל באמירה בעלמא לא. ומסיק דשאני התם גבי בית זה לעכו"ם דלאו בנוי איירי ולכך לא אמר כלום דאפי' מדרבנן שרי אבל הכא אלו העמידו אפרודיטי אצל המרחץ כדי שיהיה המרחץ נוי לאפרודיטי לא היה רבן גמליאל נהנה ממנו דאע"ג דאיתסורי לא מיתסר בהנאה באמירה בעלמא מ"מ כיון דנוי לעכו"ם מיהו הוי מדרבנן יש לאסור שלא יאמרו נוי עכו"ם מותר ושאני בית וכוס דלאו נוי נינהו ונראה דגם התוס' נתכוונו למה שפירשתי:

אלא תחת כל עץ רענן למה לי דוקא אליבא דרבי יוסי בר יהודה פריך הכי אבל ר' יוסי הגלילי דמתני' דריש נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא מן רענן אלהיהם כדאיתא

בהדיא בספרי פרשת ראה דקתני התם ר' יוסי הגלילי אומר יכול אפי' עובדים ההרים והגבעות אתה מצוה לאבדם ת"ל אלהיהם על ההרים וכו' עד אלהיהם תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם ושמא מיבעי ליה לאילן שנטעו גרעין ורבי יוסי בר יהודה ס"ל דלא איצטריך קרא להכי כמ"ש התוספות לכך מוקי ליה לכדרבי עקיבא:

דף מה

ומפני מה אשרה אסורה אע"ג דלדידיה תרי קראי כתיבי לאסור אילן אפילו נטעו ולבסוף עבדו כדאמר בש"ס מכל מקום קא בעי מאי טעמא דקרא למה אסרו הכתוב טפי מהרים וגבעות כיון דאילן נמי מחובר הוא:

אלו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון באילן שנטעו תחילה לכך והייתי אומר דלא בעי קרא שישרפנו אלא בגידוע סגי ליה דהיינו רק שיחתכו ויפסלנו וכי עביד הכי מותר בהנאה השתא דכתיב ואשריהם תשרפון באש דשריפה בעי ואסור בהנאה נייתר ליה אשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו וא"כ ע"כ צ"ל דלא אסר בו הכתוב אלא גידועו מה שהחליף אח"כ אבל עיקר האילן דהיינו גוף האילן שגדל קודם שהשתחוה לו שרי מדכתב לן לשון דתגדעון דהא ליכא למימר דבגידוע בעלמא סגי ליה כיון דקפיד רחמנא אשרפה ומה שעיקר האילן מותר ע"ג דלדידיה יש בו תפיסת ידי אדם דמהאי טעמא גידועו אסור צ"ל דגזרת הכתוב הוא. ובהכי ניחא הא דאמר בסמוך הצד השוה שבהן שאין בהן חפיסת ידי אדם אע"ג דאילן שנטעו ולבסוף עבדו דחשיב ליה תפיסה לר' יוסי בר יהודה ואפ"ה עיקר האילן מותר אלא צ"ל דשאני התם דגזירת הכתוב הוא שהרי גידועו אסור:

דף מו

דומיא דהר מה הר שלא נטעו מתחילה לכך אבל השתא דמוקי לה באילן שנטעו ולבסוף עבדו הוי שפיר דומיא דהר דבכה"ג בהר מותר שאם נטלו עפר ועשו ממנו הר לצורך שום תשמיש ולבסוף עבדוהו מותר כיון דלא שייך ביה תוספת ולא החליף כלום אחר שעבדוהו ועיקרו מותר אפי' לר' יוסי מדכתיב תגדעון ובזרעים וירקות דקתני שהן אסורין צ"ל דהיינו דוקא התוספת מה שהחליפו אחר שנעבדו אבל עיקרן שרי

וקא מיבעיא ליה הא זקיפתה אי הוי מעשה וכו' דביצה כיון דממילא היא נבראת לית בה תפיסת יד אדם כלל ולא מיתסרא אלא אם כן עושין בה מעשה דהוה ליה תפיסת יד ובתר הכי פלח לה וקא מיבעיא אי זקיפתה חשיב מעשה אי לאו. וכתב הרמב"ם

ז"ל בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות אבני הר שנתדלדלו ועבדן במקומן מותרות שהרי אין בהן תפיסת יד אדם וכתב עליו בכסף משנה שם דאע"ג דהלכתא כבני ר' חייא לגבי דר' יוחנן מכל מקום הא לא מסיימא והוי ליה ספיקא דאוריתא ולחומרא וכ"כ הר"ן בשם הרמ"ה ותימא על הרמב"ם ז"ל וכן השיג עליו הראב"ד שם. ונראה דדברי הרמב"ם ז"ל נכונים הם דסמך עצמו אירושלמי דפרקין דאיתא התם בהדיא השתחוה לביצה חזקיה אמר לא אסרה רבי יוחנן אמר אסרה והלכתא כוותיה דחזקיה לגבי דרבי יוחנן דרביה הוה:

קל וחומר ומה אתנן וכו' וא"ת למה לי דכתב רחמנא מן הבקר להוציא את הנעבד ונילף מקל וחומר ומה אתנן שמותר להדיוט אסור בעלי חיים לגבוה נעבד שאסור להדיוט אינו דין שאסור בעלי חיים לגבוה וי"ל דאין הכי נמי ולא איצטריך אלא לאשמעינן דנעבד דבעלי חיים מותרין להדיוט דמדאסר לגבוה ש"מ דלהדיוט שרי:

דף מז

הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה פירש"י ז"ל התם לא אישתני דמעיקרא במעי אמו וכו' ותימה דהא טעמא דאתנן ומחיר וכלאים וטרפה ויוצא דופן ובעל מום דולדותיהן מותרות ע"כ משום שינוי הוא דמעיקרא עובר והשתא בהמה דליכא למימר משום דזה וזה גורם הוא דהא באתנן אפי' ר' אליעזר מודה דולדותיה מותרות למ"ש התוס' בריש פרק אין מעמידין אע"ג דאית ליה זה וזה גורם אסור ועוד דבהמה מעוברת שנעשה בה מום או נטרפה דליכא אלא חד גורם אטו ולדה אסור הא פשיטא דשרי דדוקא בנרבע ונעבד דנעשה בהן עבירה סבירא להו דעברו ולבסוף נרבעו או נעבדו דאסורין משום דהי' וולדה נרבעו או נעבדו אבל היכ' דלא נעש' בהן עביר' פשיטא דולדה מותר וע"כ טעמא משום שינוי הוא דמעיקרא עובר וכו'. ונראה לפרש דודאי כל הנך דלעיל דולדותיהן מותרות טעמא משום שינוי הוא והכי פי' הסוגיא ת"ש כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרות מדקתני כל האסורין משמע דקאי אכל הנך דחשיב להו התם בר"פ כל האסורין דהיינו הרובע והנרבע והנעבד ואתנן וכו' אלמא יש שינוי בנעבד דהלכתא כסתם מתני' אע"ג דרבי אליעזר פליג עליה ולא מייתי הא דרבי אליעזר הכא אלא משום הא דרב נחמן דאמר מחלוקת כשנרבעו וכו' ופריך ולאו איתמר עלה מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עברו וכו' וכיון דבעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין ע"כ משום דבנרבע ונעבד כיון דנעשה בהן עבירה לא מהניא בהו שינוי וא"כ הני נמי הא בעיברו ולבסוף נרבעו דמי ומשני הכי השתא התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה

פי' נהי דמעיקרא עובר והשתא בהמה שינוי הוא מכל מקום לאו שינוי מעליא הוה ולא מהני אלא בולד דבעלת מום וטרפה וכיוצא בהן שלא נעשה בהן עבירה אבל היכא דנעשה בהן עבירה שינוי מעליא בעינן ולכך בעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין כיון דליכא שינוי גמור דהא שתא נמי בהמה היא כמעיקרא אבל הכא דאיכא שינוי מעליא דמעיקרא חיטים והשתא קמחא ודאי מהניא דהא כל האסורין לגבי מזבח קתני משמע אפי' בנעבד היכא דאיכא שינוי גמור ושאני התם בעיברו ולבסוף נרבעו דליכא שינוי גמור וכן משמע מלשון התוספות דלפי המסקנא נמי מעיקרא עובר והשתא בהמה שינוי הוא שהרי כתבו תימא דהכא משמע דיותר יש להתיר חטין ועשאן סולת יותר מולד וכו' ולפי' זה בעיא דרמי בר חמא איפשיטא שפיר ממתניתין דכל האסורין דיש שינוי בנעבד ולהכי לא קאמר ש"ס תיקו. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אסורי מזבח שכתב שם כל האסורין לגבי מזבח הרי הן י"ד בעל מום ומחוסר אבר וטרפה וכו' וכולן ולדותיהן מותרין למזבח חוץ מולד הנרבעת והנעבדת כו' בד"א כשנעבדה בעבירה כשהיתה מעוברת שהרי הולד מצוי עמה אבל אם נתעברה אחר שנעבדה בה עבירה הרי ולדה כשר וכו' המשתחוה לקמה חטיה מותרין למנחות שהרי נשתנו ונדמו לולדות של אסורי המזבח שהן מותרין עכ"ל משמע דטעמא דולד בעלת מום וטרפה וכיוצא בהן דמותרין כיון דנשתנו מעובר לולד ובדבר שנעבד בו עבירה לא מהניא הך שינויא אלא שינוי מעליא בעינן כגון חטין ונעשו קמח ויש שינוי לנעבד:

אליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך וכו' תימא אמאי לא בעי נמי אליבא דרבי יוסי בר יהודה בגוף האילן אם נאסרו אלולבין שהיו עליו קודם שנעבד דבעיקר האילן מודה רבי יוסי דשרי כדאמרינן לעיל איזהו עץ שגידועו אסור וכו' וי"ל דהא דקאמר באילן שנטעו מתחילה לכך לא תיבעי לך ואליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך לאו מדברי ריש לקיש הוא דאיהו סתמא הוה קא בעי וסתמא דש"ס הוה דמפרש לן דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך והשתא ניחא דסתמא דש"ס ידע מסקנא דלקמן דרב אשי מסיק לקמן דבתוס' לא פליגי דלדברי הכל אסור ובעיקרו פליגי דלרבנן עיקרו שרי ולר' יוסי בר יהודה עיקרו נמי אסור וכן הלכתא וכיון דלפי המסקנא עיקרו נמי אסור לרבי יוסי בר יהודה לכך קאמר ש"ס דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך ונראה דלעיל קאמר ש"ס הצד השוה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר אע"ג דר' יוסי בר יהודה חשיב ליה תפיסה ואפ"ה אית ליה דעיקרו מותר י"ל נמי דלפי המסקנא קאמר הכי דלמסקנא עיקרו נמי אסור. וא"ת כיון דסתמא דש"ס קאמר דאליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך א"כ בבעי' דרמי בר חמא נמי אמאי לא קאמר ש"ס הכי ונראה דמכאן יש ראיה גמורה

למה שפירשו התו' לעיל דכשנטעו גרעין לכולי עלמא שרי ולא פליגי אלא בנטעו אילן כיון דבנטעו גרעין לא פליגי דשרי לכך בבעיא דרמי בר חמא לא מצי ש"ס למימר דלרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך דהא בקמת חיטין קמיבעיא ליה וחיטין זורעין אותן כשהן גרעינין אבל ריש לקיש דקא מיבעיא ליה בדקל וסתם דקל אין נוטעין אותו גרעין אלא אילן כמו שכתבו התוספות ש קאמר דלרבי יוסי בר יהודה לא. תיבעי לך:

אי תכלת דציצית היינו בעיא דריש לקיש וא"ת ודלמא בתכלת דציצית קמבעיא ליה משום דאית ביה תרתי חדא דלמצוה ועוד דנשתנה בצביעה או טויה ואת"ל בבעיא דרמי בר חמא דאין שינוי היינו משום דלגבוה ואת"ל בבעיא דריש לקיש דמאיס היינו משום דלא נשתנה אבל הכא דלמצוה וגם נשתנה איכא למימר דלא מאיס ולפי מה שפירשתי לעיל דבעיא דרמי בר חמא איפשיטא אתי שפיר דכיון דאפי' לגבוה אמרי' דיש שינוי ושרי כל שכן הכא דליכא אלא מצוה דשרי בשינוי מיהו תימה כיון דבעיא דרמי בר חמא איפשיטא דיש שינוי אפי' לגבוה א"כ מאי קאמר בסמוך והא דקא בעי הא משום דאיכא מילי אחרנייתא כו' למה ליה למבעי מילתא דפשיטא ליה דשרי דצמרה לתכלת ודאי שרי כיון דנשתנה אבל אי הוה אמרי' דבעיא דרמי בר חמא לא איפשיטא הוה ניחא דאע"ג דלא איצטריך ליה למיבעי לה כיון דבכלל בעיא דרמי בר חמא איתא מ"מ איהו נמי קא מיבעיא לה אגב אחרנייתא. ועוד תימה דמאי קאמר היינו בעיא דריש לקיש והלא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא כיון דנשתנה כמ"ש התוספות ע"כ נראה לפרש דטויה וצביעה לאו שינוי הוא דמעיקרא צמר והשתא צמר הוא ועוד דשינוי דחוזר לברייתו הוא ולא הוי שינוי מעליא וכיון שנעבד בו עבירה שינוי מעליא בעינן דומיא דחיטין ונעשה קמח דשינוי גמור הוא כדפירשתי לעיל וכי קאמר אי תכלת לכהנים היינו בעיא דרמי בר חמא בעיא קמייתא דרמי בר חמא קאמר דמכשירי קרבן כקרבן דמי ולפי המסקנא בעיא דציצית קמיבעיא ליה ואע"ג דאיתא בכלל בעיא דריש לקיש מ"מ כיון דבעיא דריש לקיש לא איפשיטא קא מיבעיא לה יהו נמי אגב אחרנייתא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' אסורי המזבח שכתב שם המשתחוה לבהמה כשם שנפסלה למזבח כך צמר שלה פסול לבגדי כהונה אע"ג דס"ל דיש שינוי לנעב' דלהכי פסק שם בפ"ג דהמשתחוה לקמה חטיה מותרין וצ"ל דצביעה וטויה לאו שינו גמור הוא וכן כתב בכסף משנה שם:

והא אנן בנאו תנן משום דקא ס"ד דאין עבודת כוכבים ומזלות נאסרה אלא בעבודה כשעובדין אותה אבל בעשייה לא ומתניתין דקתני בנאו משום דתלוש ולבסוף חברו כמחובר דמי ולכך בעינן שיהא בנוי מתחילה לעבודת כוכבים ומזלות דהוה ליה תפיסת

יד אדם ומיהו אינו נאסר אלא בהשתחואה ולא איצטריך למיתני שבנוי מתחילה לעבודת כו בים והשתחוה דמלתא דפשיטא הוא דלעיל נמי קא ר זקף ביצה להשתחוות לה מהו וקס"ד דבהשתחוה לה קאמר לכך פריך לרב דאמר ובהשתחואה נאסר משום דכתלוש דמי א"כ מתני' אמאי קתני בנאו ומשני בנאו אע"פ שלא השתחוה דבעשייה גרידא נאסר השתחוה אע"פ שלא בנאה משום דכתלוש דמי. וכתבו התוספות דהוה מצי למימר וליטעמיך בימוס דתלוש הוא וקתני חצבה אלא חצבה וה"ה השתחוה וכו' וליכא למימר דקס"ד דאיידי דתני גבי בית בנאו תני נמי גבי אבן חצבה דא"כ השתא נמי מאי פריך נימא איידי דבעי למיתני סיפא גבי אשרה נטעה תני נמי גבי בית בנאה וגבי אבן חצבה והא דלא תני ברישא שלש אשרות משום דנקט להו כסדר שכן כתובין במקרא דמעיקרא כתיב אבד תאבדון את כל המקומות דהיינו בית שבנאו לעכו"ם כדאי' בספרי שלש בתים הן בית שבנאו מתחילה לעכו"ם ה"ז אסור שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות ובתר הכי כתיב ושברתם את מצבותם דהיינו אבן שחצבה לבימוס כדאיתא בספרי וכן פירש"י ז"ל בפרשת ראה ובתר הכי כתיב ואשריהם תשרפון באש:

דף מח

אילן שנטעו מתחילה לשם עבודת כוכבים ומזלות כו' בסיפרי יליף להו מקרא אילן שנטעו מתחילה לעבודת כוכבים ומזלות הרי זה אסור שנאמר ואשריהם תשרפון באש גדעו ופסלו והחליף נוטל מה שהחליף אמר ופסילי אלהיהם תגדעון העמידו תחתיו עבודת כוכבים ומזלות וסילקו הרי זה מותר שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא. והתו' שכתבו דכל זמן שלא בטלה דאסור אינו אלא מדרבנן צ"ל דס"ל דקרא אסמכתא בעלמא הוא מיהו תימא גבי גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים ומזלות קתני נוטל מה שהחליף משמע דישראל נוטל ושורף מה שהחליף ועיקרו מותר א"כ גבי העמיד תחתי' עבודת כוכבים ומזלות נמי אמאי לא קתני נוטלה והרי זו מתרת דהוי משמע נמי דישראל נוטל העבודת כוכבים ומזלות משם ושורפה והאשרה מותרת מדקתני ונוטלה משמע דבעינן דוקא שנטלה מי שהעמידה דהיינו העובדי כוכבים ומזלות אבל בישראל לא סגי וכן קשה לעיל גבי בית ואבן דמעיקרא תני נוטל דמשמע ישראל והדר קתני וסילקה דמשמע העובדי כוכבים ומזלות מדלא קתני מסלקה והרי זו מוהרת. לכ"נ דהא דקתני העמיד תחתיה עבודת כוכבים ומזנות כשנטעה תהילה להעמיד עבודת כוכבים ומזלות תחתיה איירי וכן משמע קצת מדלא קתני העמיד תחתיו דהוה קאי אסתם אילן וקתני העמיד תחתיה משמע דקאי אאשרה והיינו שנטעה מתחילה להיות אשרה דהיינו

להעמיד עבודת כוכבים ומזלות תחתיה ולכך כל זמן שהי' שם אסורה דהוה לה משמשי עבודת כוכבים ומזלות דאסור מדאורייתא אבל אם העמיד תחתיה עבודת כוכבים ומזלות וחזר העובד כוככים ומזלות ונטלה משם ואין דעתו להחזירה נמצא שנתבטלה העובדי כוכבים ומזלות וקיי"ל עבודת כוכבים ומזלות שנתבטלו נתבטלו משמשיה כדאיתא בפרק רבי ישמעאל לכך האשרה מותרת ולכך יש ספרים דגרסי ובטלה דבעינן שיבטל העובדי כוכבים ומזלות את העבודת כוכבים ומזלות כיון שנטעה מתחילה לכך ונעשה משמשי עבודת כוכבים ומזלות מיהו כי גרסי' נמי ונטלה אתי שפיר דאיירי שאין דעתו להחזירה עוד דהוה ליה ביטול כדפירשתי וכ"כ בהגהת ש"ע סי' קמ"ה. וכן לעיל גבי בית ואבן איירי נמי בכה"ג שסילקה עובדי כוכבים ומזלות ואין דעתו להחזירה עוד דהוה ליה ביטול ולכך הרי זה מותר אפי' הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים ומזלות ולא הכניסה לפי שעה להכי דוקא עובדי כוכבים ומזלות בעינן דישראל לא מצי מבטל עבודת כוכבים ומזלות ובגידעו ופיסלו דסגי ליה כשניטל ישראל מה שהחליף ושורפו משום דלא נתכוין עובדי כוכבים ומזלות לעוקרו כלל לא לעשותו עבודת כוכבים ומזלות ולא תשמיש עבודת כוכבים ומזלות כמ"ש רש"י ז"ל והתוס'. וכן משמע קצת מל' הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות אילן שמעמידין תחתיו עבודת כוכבים ומזלות כל זמן שהי' תחתיו אסור בהנאה נטלה מתחתיו וכו' מדנקט לישנא דמעמידין משמע שרגילות הוא להעמיד מתחילת ברייתו וכ"כ בכ"מ שם מיהו מה שכת עוד שם אי נמי אשמעי' דשרי אפי' מה שהוסיף בעוד העבודת כוכבים ומזלות תחתיו קשה דתינח לאוקימתא דרב אשי דבסמוך אבל לאוקימתא קמייתא דס"ל לרבנן דאילן שנטעו ולבסוף עבדו תוספות נמי שרי אי אפשר לפרוכי מתניתין הכי ובש"ע העתיק לשון הרמב"ם וצריך לומר דמ"ש ונחלה מתחתיו היינו על מנת שלא להחזירה דה"ל בטלה:

מכלל דבצל קומתה אם ישא טמא פירש"י ז"ל בתמיה והלא אינו מן האילן וכו' וכן בסמוך דקאמר מכלל דבצל צלה אפי' לכתחילה ישב פירש"י ז"ל נמי בתמיה ותימה דא"כ מאי בין לישנא קמא ללישנא בתרא דלענין דינא ליכא בינייהו שום נפקותא דבין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא לא ישב בצלה אפי' בצל צלה ואם ישב טהור אפי' בבל קומתה. ועוד תימה דהרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות פסק דמותר לישב בצל צלה. ובסוגיא דשמעתין משמע דאסור בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא ואע"ג דבירושלמי מתיר לישב בצל צלה מ"מ ש"ס בבלי עיקר ואין לפס ק כירושלמי נגד ש"ס בבלי. לכ"נ לפרש דהא דקא' מכלל דבצל קומתה וכו' וכן דקאמר מכלל דבצל צלה וכו' לאו בתמיה קאמר להו אלא בר' בעיא נינהו דהכי אשכחן בכמה דוכתי וקא

מיבעיא ליה מי שמעינן מכללא דשינויא דר' יוחנן דבצל קומתו אם ישב טמא ודחי ש"ס וקאמר דליכ' למידק מניה הכי דאיכא למימר דאפי' בצל קומתו נמי וכו' וכן באידך לישנא דקאמר מכלל דבצל צלה וכו' בעיא היא כדפירשתי. והשתא איכא נפקותא שפיר דללישנא קמא בצל צלה ודאי אסור לישב וללישנא בתרא ספיקא הוי וללישנא בתרא אם ישב בצל קומתה טהור ודאי אבל ללישנא קמא ספיקא הוא. וליכא למימר הכא כדאמרינן בעלמא דספיקא דאורי תא לחומרא לכך בצל צלה אסור וספיקא דרבנן לקולא לכך ישב בצל קומתה טהור דא"כ אכתי ליכא נפקותא בין לישנא קמא ללישׁ' בתרא ולא הוה ליה לסתמא דש"ס לאתויי אלא חדא מהנך תרי לישנא וכיון דבכ"מ קי"ל דלישנא בתרא עיקר וללישנא בתרא צל צלה ספיקא הוי לכך ס"ל להרמב"ם ז"ל דמספיקא אזלינן לקולא ומותר לישב בצלה לכתחילה דמסתבר ליה טפי להקל בצל צלה כיון דלית בהו משׁשׁא כלל אע"ג דהוי ספקא דאורייתא ממאי דנחמיר בצל קומתה ונימא דאם ישב טמא אע"ג דליכא א"א ספקא דרבנן דאין זה סברא כלל כיון דאין יושב תחת נופו ואין האילן מאהיל עליו מהיכא תיתי למימר שהוא טמא וכ"ש דבירושלמי מתיר בהדיא לישב בצל צלה. ובשלטי הגיבורים כתב צריך עיון למה השמיט הרמב"ם להזכיר איסור באשירה לישב בצל צלה דהא בש"ס מסיק א לאיסורא וגם מנ"ל שיהא מותר לישב בצל השריגים והעלין שלה וכו' ולא דק כלל דהרמב"ם ז"ל מפר' דצל צלה היינו ל השריגים והעלין שלה כמ"ש רבינו נסים ז"ל:

ולא יעבור תחתיה לאו משים טומאה קאמר אלא משום איסור עבודת כוכבים ומזלות קאמר דאסור לעבור תחתיה כי היכי דאסור לישב בצלה ותרתי מילי קתני ולא יעבור תחתיה משום איסור עבודת כוכבים ומזלות ואם עבר תחתיה סמא דומיא דלא ישב בצלה ואם ישב טהור דתרי מילי נינהו ולהכי א"ל רב ששת לשמעיה ארהיטני משום איסור עבודת כוככים ומזלות דלאו איסור הוא שיטמא האדם א"ע ופשוט הוא:

עבר או עובר לכאורה משמע דכיון דהיא גוזלת את הרבים קמיבעיא ליה אי שרי אפי' לכחילה ופשיט דהיכא דליכא דירכא אחרינא וגוזלת את הרבי' שרי ולפ"ז אם אין גוזלת את הרבים אפי' ליכא דרכא אחרינא אסור לעבור תחתיה לכתחילה. וכ"כ בהדיא בטור י"ד סי' קמ"ב וז"ל ואפי' לעבור תחתיה דרך העברה בעלמא אסור והני מילי שאינו נוטה על הדרך אבל אם נוטה על דרך פי' שגוזלת את הרבים אם יש דרך אחרת אסור לעבור תחתיה ואם אין דרך אחר מותר לעבור תחתיה ודבריו תמוהים חדא דאי באין גוזלת את הרבים אסור לעבור תחתיה אפי' היכא דליכא דירכא אחרינא א"כ למ"ד עובר הוה ליה למיתני תימה נוזלת את הרבים עובר תחתיה וטהור ואמאי קתני ועובר תחתיה דמשמע

דפסיקא ליה לתנא דמצי לעבור תחתיה לכתחילה כיון דג ז"ת את הרבים ואמאי הא אכתי לא שמעינן לה אלא דהשתא אתי לאשמעינן דגוזלת את הרבים מהניא ומותר לו לעבור וטהור וא"כ הוה ליה למיתני עובר תחתיה וטהור. ועוד כיון דלא שרי לכתחילה אלא א"כ גוזלת את הרבים וגם ליכא דירכא אחרינא א"כ בסמוך דבעי ש"ס היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא למה ליה ארהיטני משרא שרי וכו' אמאי לא בעי אי היתה גוזלת את הרבים אי לאו והכי א בעי ליה למימר היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא והיתה גוזלת את הרבים למה לי ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא כו' דסתמא דש"ס לא הוה ידע גופא דעובדא היכי הוה וכי היכי דלא ידע אי איכא דירכא אחרינא אי לאו ה"נ לא הוה ידע אי היתה גוזלת את הרבים אי לאו ועוד דכיון דגוזלת את הרבים לחודא לא מהניא לענין איסור ואסור לו לעבור תחתיה היכא דאית ליה דירכא אחרינא אע"ג דגוזלת את הרבים א"כ לגבי טומאה אמאי מהניא בגוזלת את הרבים גרידא דנמ"ד עבר בדאית ליה דירכא אחרינא אייריי מתניתין ואפ"ה קתני דטהור משום דגוזלת את הרבים לחודא. ועוד מנא ליה לש"ש למימר דלא פליגי עכ"ל דוקא לענין טמאה מאה יש חילוק בין גוזלת את הרבים לבין אין גוזלת את הרבים אבל גבי איסור אין חילוק בן גוזלת את הרבים לאין גוזלת דדוקא בדאיכא דירכא אחרינא לחודא ובדליכא דירכא אחרינא לחודא תליא מילתא והשתא נירא למ"ד עובר דמעיקרא קתני מתניתין ולא יעבור תחתיה דאייריי דאית ליה דירכא אחרינ' ובתר הכי קא אמר שאם היתה גוזלת את הרבים ועובר תחתיה כלומר שהוא בענין שיכול לעבור תחתיה לכתחילה והיינו דלית ליה דירכא אחרינא טהור והיינו דקאמר ש"ס דלא פליגי כיון דלמ"ד עובר ע"כ צריך לחלק בהכי דלא תקשי מתני' רישא אסיפא והא דקא מיבעיא לה עבר או ע בר י"ל דהך מילתא גופא הוה קא מיבעיא להו אי עובר קרינן ליה בחו"לם וסיפא בדלית ליה דירכא אחרינ' אייריי אי עבר קרינן ליה בקמ"ץ וסיפא נמי בדאית ליה דירכא אחרינא אע"ג דליכ' נפקותא כי היכי דפליגי בריש מכילתין באידיהן ועידיהן ובהגוזל במציקין ומסיקין ובכיצד מעברין מעברין או מאברין והרבה כ וצא בהן. א"נ קמיבעיא להו אין עובר ומשום דלית ליה דירכא אחרינא או עבר ואע"ג דלית ליה דירכ' אחרינ' לא מהניא מידי וכאשר כתבתי כן נראה בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם האשרה בין שהיתה נאבדה וכו' אם יש לו דרך אחרת אסור לו לעבור תחתיה ואם אין שם דרך אחרת עיבר תחתיה ולא הזכיר כלל אם היא גוזלת את הרבים אם לאו משמע דס"ל דלענין איסור אין לחלק בין היתה גוזלת לאינה גוזלת ולהכי בעובדא דרב ששת לא

בעי א היתה גוזלת אי לאו ובש"ע סי' קמ"ב העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכן עיקר והתימא על הטור וב"י שלא הזכירו דעת הרמב"ם ז"ל כלל

ואין נוטעין אגוז של ערלה כתבו התוס' צ"ל דבאיסור נטיעות אגוז לכתחילה נמי לא פליגי רבנן וכו' אלא בדיעבד פליגי ולר' יוסי אפי' בדיעבד אסור דלאו זה וזה גורם הוא כיון דאגיז וקרקע שני ענינים הם והא דקתני ומודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר היינו בלשון אחרון שפירש"י ז"ל ופירושם דחוק דכיון דהוי זה וזה גורם מה לי ענין אחד מה לי שני ענינים ועוד תימא דהא אפילו קרקע דהיתר וצ' אשרה דאסור הוה ליה זה וזה גורם ומותר לרבי יוסי אע"ג דאין ענין זה לזה דהקרקע עשויה לגדל והצל עשוי להגן מן החמה דהכי משמע לקמן דמסיק דרבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר ליה לדידי זה וזה גורם מותר וכו' וע"כ צ"ל דה"ק לדידי זה וזה גורם הוא צל דאסור וקרקע דהיתר לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור דלהכי קא אמריתו דאין זורעין תחתים בימות החמה אודו לו מיהת בימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה וכן פירש"י ז"ל דליכא למימר דהא דקאמר לד דכו דאמריתו זה וזה גורם אסיר היינו מדקאמרי לעיל אף היא נעשה זבל ו ו' דפשט הסוגיא משמע לד דכו דאמריתו הכא הכי ולא משום דאית להו בעלמא הכי וכן הוא משמעות הסיגיא בכל מקום ועוד דא"כ כי אמר לכו לדידי זה וזה גרם מותר למאי נפקא מינה קאמר להו הכי אי לאו דמשום הכי אית ליה דזורעין תחתיה אפי' בימות החמה כדפירשתי דליכא למימר דהכי קאמר להו לדידי זה וזה גורם מותר ולכך ניחא דזורעין תחתיה בימות הגשמים לדידכו דאמריתו לעיל אף היא נעשה זבל דזה וזה גורם אסור וכו' דא"כ מאי אודו לי מיהת דקאמר כיון דלא אתו לפלוגי עליהם אלא בהך מלהא גופא אלמא דאפי' קרקע וצל אע"ג ששני ענינים הן הוה להו זה וזה גורם ומותר לר' יוסי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב דמותר ליטע תחת האשרה ירקות אפי' בימות החמה שהן צריכין לצל והיינו משום דהלכתא כר' סי דאית ליה זה וזה גורם מותר וקרקע וצל זה וזה גורם היא וכן פסק בש"ע ולעיל דקאמר למימרא דרבנן סברי דזה וזה גורם מותר אין להקשות דא"כ אמאי קתני לא בימות החמה י"ל דודאי למאי דס"ד דרבנו אית להו זה וזה גורם מותר אז בעל כרחו הוה צריך לחלק ולמימר דגורם דצל מילתא אחריתי היא ולא שייך לגורם דקרקע כדפי' רבינו שמואל ז"ל אבל כי מסיק דרבנן אית להו זה וזה גורם אסור פשוט הוא דטעמיה דרבנן דאין זורעין בימות החמה משום דזה וזה גורם אסור הוא דאין סברא לחלק בזה וזה גורם בין אם הן מענין אחד לבין שני ענינים דמאי שנא וכ"כ רבינו נסים ז"ל וע"ק כיון דאגיז וקרקע לאו זה וזה גורם הוא מ"ט דרבנן דשרי בדיעבד ודוחק לומר דפליגי בהכי

אי גידולי אגוז של ערלה כגידולי טבל דמאי לאו. ולשון ראשון שפירש"י י"ל דהבריך והרכיב היינו ייחור של ערלה באילן וקן ואשמעינן דפינותיהן מותרין מיד קשה קצת דרישא לא אייריי מידי בהכי ולשון מודה ר' יוסי משמע דאייריי ביה ועוד דרבנן דפליגי וס"ל דנוטעין אגוז של ערלה משמע דטעמייהו משום דאית להו זה וזה גורם מותר א"כ לדידהו נמי תיקשי וסברי רבנן דזה וזה גורם אסור והתניא וכו' על כן נראה דליכא מאן דפליג אדר' יוסי בהך מלתא וליכא שום רבנן דפליגי עליה אע"ג דנקט ר' יוסי אומר ולא אמר ר' יוסי אורחא דש"ס הוא דלא מדקדק בהכי אע"ג דליכא מאן דפליג ומתני' היא בסוף פ"ק דערלה ר' יוסי אומר נוטעין ייחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה שהוא פרי ואין מרכיבין כפניות של ערלה וליכא מאן דפליג עליה התם ופירש"י ז"ל שם ואין מרכיבין בכפניות של ערלה ייחור שיש בו כפניות של ערלה והן תמרים בעודן סמדר אין מרכיבין אותו ייחור בזקנה דלמא אתי למיכל כפניות שבו וכפניות פרי הוא והשת' הא דאמר רב רודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר אם נטע אאין נוטעין אגוז של ערלה קאי ואם הבריך והרכיב אאין מרכיבין בכפניות של ערלה קאי ואשמעינן דוקא לכתחילה אסורין לעשות כן אבל בדיעבד מותרין משום דזה וזה גורם נינהו אגוז דאיסור עם קרקע דהיתר וכפניות דאיסור באילן זקן וקרקע דהיתר דכפניות אע"ג דפירי נינהו לר' יוסי ואסורים לכתחילה מ מ לאו פירי גמור הן ולכי גדלי ומתבשלין באילן דהיתר זה וזה גורם הוא ומותרין וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מנטע רבעי שכתב שם נוטעין ייחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה כפני שהוא פרי ופירות ערלה אסורין בהנאה ואם עבר ונטע אגוז של ערלה הרי הצומח מותר בשאר האילנות וכן אין מרכיבין כפניות של ערלה בדקלים מפני שהן כפרי עבר והרכיב מותר שכל דבר שיש לו שני גורמין אחד אסור ואחד מותר הרי זה הנגרם משניהם מותר לפיכך הצומח מפירות ערלה מותר שהרי גרם לצמוח הפרי האסור והארץ המותרת ע"כ משמע דס"ל דמודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב אאגוז ואכפניות קאי כדפי' וכן משמע בירושלמי דפ"ק דערלה. ונראה דלהכי דקדק הרמב"ם ז"ל דגבי אגוז כתב מפני שהוא פרי וגבי כפניות כתב מפני שהן כפרי משום דכפניות לאו פרי גמור הן דאי הוו פרי גמור תו לא הוו מתכשרי לכי גדלי באילן דהיתר ועוד נר, דאפי' אי הוו כפניות פרי גמור אכתי משתרי לכי גדלו ומתבשלי באילן דהיתר דכיון דהתמרים נעשין גדולין ונגמרין ע"י כפניות האיסור ואילן דהיתר זה וזה גורם הוא ושרי והא דנקט לישנא דמו:ה ר' יוסי אע"ג דליכא מאן דפליג עליה לאו קושיא היא דהכי אשכחן בכמה דוכתי דבסוף פ' אותו ואת בנו תנן ומודה ר' יהודה במוכר את האם לחתן ואת הבת לכלה שצריך להודיע אע"ג

דליכא התם מאן דפליג עליה כמ"ש התוס' שם וא"ת דמשמע הכא דאין ר' יוסי מתיר בזה וזה גורם אלא בדיעבד אבל לכתחילה לא ולקמן משמע דמתיר אפי' לכתחילה מדקאמר לדידי זה וזה גורם מותר פי' הלכך זורעין תחתיה אפי' בימות החמה משמע דלכתחילה נמי שרי ועוד דאי לכתחילה אסור א"כ מאי פריך וסבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור דלמא ר' יוסי דמתני' דאמר אף לא ירקות כו' דוקא לכתחילה קאמר וי"ל דודאי לכתחילה נמי אית ליה דזה וזה גורם מותר וגבי אגוז של ערלה שאני דכיון דהאיסור בעין הוא לפנינו אי שרית ליה לנטוע לכתחילה גזרינן דלמא אתי נמי למיכל מיניה כמות שהיא ועוד דהוה ליה כמבטל איסור כתחילה:

דף מט

ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסליק את האיסור וכו' נראה דאבי דייק ליה הך מלתא ממתני' דעצים דמייתי בסמוך דשמעינן מינה דאית ליה לר"א זה וזה גורם אסור וקתני עלה וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל אסורי' שבתורה כדאיתא בפ' כל שעה דמייתי ש"ס התם ראיה ממתני' דעצים דאית ליה לר' אליעזר זה וזה גורם אסור ופריך אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר בעבודת כוכבים ומזלות דחמיר בשאר אסורים מי שמעת ליה ומשני הא הניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה. והא דפריך הכא וממאי דטעמא דר' אליעזר כדאביי וכו' כלומר דמהך מתני' דשאור ליכא למישמע מינה דזה וזה גורם אסור אי לאו מתני' דעצים ולא איצטריך ליה לש"ס לאתויי הכא ברייתא דוכן היה ר' אליעזר אוסר בכל האיסורים שבתורה משום דלא קא מהדר ש"ס הכא אלא לאשכוחי רבי אליעזר דאית ליה מיהו בעבודת כוכבים ומזלות זה וזה גורם אסור. וכתבו התוספות וא"ת היכי מייתי מדרבנן דזה וזה גורם מותר דלמא שני להו בין עבודת כוכבים ומזלות לשאר איסורין ולא ידענ' מאי קושיא דהא בסמוך פריך לה דקאמר אלא רבנן דשאור אימור דשמעת לה לרבנן וכו' ומעיקרא עדיפא פריך ממאי דטעמא דר' אליעזר כדאביי כו' דהך קושיא אלימתא הוא דאיכא למימר דרבי אית ליה זה וזה גורם מותר לגמרי אבל קושיא דבסמוך לא אלימא כולי האי כיון דאשכחן רבנן דאית להו מיהא דזה וזה גורם מותר:

לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור הרמב"ן ז"ל כתב דהיינו מדקתני לעיל אמרו לו אף היא נעשה זבל וכו' וכבר כתבתי דלא שייך לפ' כן ועוד דא"כ לישני נמי איפכא הא דקתני שדה תבור ר' יוסי והא דקתני שדה הזרע רבנן ולעיל דקתני אמרו לו אף היא נעשה זבל רבנן לדבריו דר' יוסי קאמרו ליה לדידן זה וזה גורס מותר לדידך דאמרת גבי

נבייה זה וזה גורם אסור אודי לן מיהת דאף היא נעשה זבל ושמא ניחא ליה ספי לשנויי דלא שני ליה לר' יוסי בין עכו"ם לשאר איסורין:

רבי ישמעאל פרק רביעי

מצא בראשו מעות וכו' פירש"י ז"ל בראשו של מרקוליס ובש"ס גבי הא דקאמר כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור כתב כיון דכעין פנים נינהו הוה תקרובת. ותימא אי מתני' במרקוליס איירי אמאי נקט מצא בראשו וכי ראשו אית ליה והלא ג' אבנים הוא מיהו י"ל דבראשו היינו למעלה בגבהו כמו סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה אבל תימה דבסמוך מוקי לה בכיס קשור ותלוי לו בצוארו וכי צואר אית ליה למרקוליס. ועוד קשה דבש"ס מפרש טעמא דמותרין לפי שמצאן דרך בזיון ואי במרקוליס איירי כי מצאן דרך בזיון מאי הוה הא כל עבודתו דרך בזיון דמהאי טעמא אמרי' בסמוך דאפי' חוץ כפנים דמי. וע"ק דקאמר בסמוך כל שהו לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור אי מים ומלח כעין פנים נינהו א"כ מאי קמ"ל דאסורין מתני' היא דקתני וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור וליכא למימר דאשמעינן דאינו אסור אא"כ הוא לפנים מן הקלקלין דאין הלשון משמע כן מדנקט אפי' מים ומלח אסור. ועוד תימא דקאמר בסמוך אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס ופריך למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי וכו' ואי מתני' במרקוליס איירי אם כן היאך ס"ד למימר דאפי' פנים כחוץ דמי ומותר והא מתני' בהדיא קתני דאסור מדקתני וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור ומים ומלח נמי בכלל דברי' הנקרבים על גבי המזבח נינהו לפירש"י ז"ל. ע"כ נראה דמתני' לא אמרקוליס קאי אלא אשאר עכו"ם דעלמא וגרסי' מצא בראשו מעות ואי נמי גרסינן בראשו י"ל דקאי אאליל שעובדין אותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה וכיון דמצאן דרך בזיון לכך הרי אלו מותרין כדמפרש טעמא דלא אסרה תורה אלא דרך נוי אבל פרכילי ענבים ועטרות של שבלים שהיו מביאין מהן ביכורים לפני' כמ"ש רבינו נסים ז"ל ויינות ושמני' וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסורין אפי' מצאן בראשו דרך בזיון דכיון דכעין פנים נינהו בודאי לשם תקרובת העמידום שם וכבר הקריבו קצת מהן ואלו שיריים נינהו וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ז"ל דסיפא דפרכילי ענבים וכו' אמצא בראשו דרישא קאי וכן איתא נמי בתוספת. וקחז' ר"א ב"ח כ"ש לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור פי' אפי' מים שהן פחות שבמשקין ומלח שהוא פחות שבמאכלים וגם אין מקריבין אותן לפנים שאין דרך להקריבן כמות שהן לבדן דמלח ודאי אין מקריבין אותו כמות שהוא ומים נמי אין מנס ין אותן בלא יין כדאיתא בפרק החליל שני ספלים של כסף היו שם אחד של מים ואחד של יין אפ"ה אסורין דכל שנמצא

לפנים מן הקלקלין דאי לא הכניסוהו שם אלא לשם תקרובת ואפי' נמצאים דרך בזיון ומתני' דקתני דברים הנקרבים לפנים דוקא כשנמצאים חוץ לקלקלין איירי דכל דברים שהן כעין פנים אפי' נמצאים חוץ לקלקלין ודרך בזיון ודאי תקרובת עכו"ם נינהו ואף על גב דסיפא איירי נמי כשמצאן בראשו דומיא דרישא כדפירשתי י"ל דקלקלין לאו היינו קלעים כדפי' רש"י ז"ל אלא מקום עבודה שמקריבין שם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל אבל חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור דנפקא לן מאשר עמהם שאינו של נוי סותר כל שאינו כעין פנים. וקאמר ר' יוסי בר חנינא נקטינן אין קלקלין לפעור כו' ופריך למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דתי ושרי השתא פעורי מפערין וכו' אבל מתני' לא קשיא חדא דלאו כמרקוליס איירי ועוד דמתני' בדברים שהן כעין פנים איירי ומשני דלא דאפי' חוץ כפנים דמי ואם ר דמידי הוא טעמא דחוץ לקלקלין שרי בדברים שאינן של פנים לפי שבזיון ה א בעיניהם להעמיד מידי דתקרובת חוץ לקלקלין ואמרי' ודאי לאו תקרובת הוא ופעור ומרקוליס כיון דעבודתן דרך בזיון לא איכפת להו בהכי הלכך אפי' חוץ כפנים דמי ואסור. וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודת כוכבים ומזלות אם מצאן דרך בזיון וכו' מצא בראשו דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח ה"ז אסור בד"א בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח. ופעור ומרקוליס כל הנמצא עמהן בין בפנים כין בחוץ אסור בהנא' משמע כדפירשתי והא דקאמר לעיל מניין לשוחט בהמה למרקוליס שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו כו' משמע דוקא שוחט בהמה שהיא עבודת פנים אבל מקריב מים ומלח למרקוליס לא יש לומר דודאי גברא לא מחייב מיתה בעובד שלא כדרכה אלא א"כ עובדה כעין פנים אבל לענין תקרובת לאוסרו בהנאה כל היכא דחזינן שהעמידוהו שם לשם תקרובת דהיינו לפנים מן הקלקלין בשאר עכו"ם ובפעור ומרקוליס דלא חיישי לבזיון אפי' חוץ לקלקלין נמי אע"ג שחין דרכן בכך כיון שעומד שם נאסר דמסתמא נעשה תקרובת כדאמר השתא פעורי מפערין קמיה וכו' ומ"ש התו' דלפנים מן הקלקלין מקריבין כל דבר אפי' אינו של נוי וחוץ קלקלין אין מקריבין אלא דבר של נוי לכאורה נראה דאדרבא איפכא מסתברא:

דף נב

מניין לעבודת כוכבים ומזלות של ישראל שטעונה גניזה כתבו התוס' פירוש ביעור כמו עגל ששחקוהו וזרוהו ולא משמע כן מדנקט לישנא דגניזה ולא קאמר מניין שטעונה

שריפה או מניין שצריכה לאבדה כדכתיב אבד תאבדון פסילי אלהיהם תשרפון ועוד דקרא דושם בסתר לא משמע שרפה ואבדה אלא גניזה ואידך נמי דיליף ממזבח משמע גניזה ככלי שרת שגנזום ולעיל נמי נקט ש"ס השתא גניזה בעי. ובעגל נמי בגניזה בעלמא הוי סגי ליה אלא בשביל כבודן של ישראל שחקוהו וזרוהו או כדי לבודקן כסוטות כמ"ש התו'. וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עבודת כוכבים ומזלות שכתב שם כיצד מאבד עבודת כוכבים ומזלות כו' שוחק וזורה לרוח או שורף ומפיל לים המלח וגבי עבודת כוכבים ומזלות של ישראל כתב עבודת כוכבים ומזלות של ישראל אינה בטלה לעולם אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה משמע דלא בעי לשוחקה ולשורפה אלא בגניזה סגי לה. אבל קשה קצת יעקב אבינו ששמר כל התורה כולה כמ"ש עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי א"כ כשנתנו לו בני ביתו את אלהי הנכר שהיה להם משלל שכם אמאי גנזם דכתיב ויטמן אותם תחת האלה אשר עם שכם הוה ליה לאבדם ולשורפם כיון דדינם בשרפה ולא בגניזה ונהי שכבר קנאום בני ביתו והוה להו כעבודת כוכבים ומזלות של ישראל מ"מ לא פקע מנייהו דין עכו"ם של עבודת כוכבים ומזלות דבשרפה והרמב"ם ז"ל בפרשת וישלח כתב דיעקב צוה לבטל תחילה עבודת כוכבים ומזלות דשכם דעכו"ם מבטל עבודת כוכבים ומזלות בעל כרחו ולא הטמין אותן מן הדין אלא משום חומרא בעלמא לטהר את ביתו טהרה יתירה. והטור בסי' קמ"ו ובש"ע שם כתבו סתמא כיצד מבער עבודת כוכבי' ומזלות שוחק וזורה לרוח כו' משמע דס"ל דאין חל ק בין עבודת כוכבים ומזלות דעובדי כוכבים ומזלות לשל ישראל ולא משמע כן כדפירשתי:

ובמקום ת"ח כאלו נטעו אצל המזבח משמע דת"ח דומין למזבח וכן איתא בפרק בא לו אמר ר' ברכיה הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונם של ת"ח יין שנאמר אליכם אישים אקרא. ונראה דלהכי נקט לישנא דימלא גרונם יין ולא קאמר ישקה ת"ח לפי שהיין שהיו מנסכין על גב המזבח היו נותנין בתוך הספל שהיה ע"ג המזבח והיה בו נקב כמין חוטמין כדאיתא סוף פ' לולב וערבה ואותו הנקב עשוי כגרון של אדם ומשם יורד לשיתין וקאמר ריש לקיש התם בזמן שמנסכין פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר שכר לה' ופי' רש"י ז"ל שפוקקין את הנקב שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע ואיתא נמי התם ש"מ כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע לכך נקט ימלא גרונם של ת"ח יין פי' תחת גרונו של מזבח והוה ליה כמנסך יין ע"ג המזבח כיון דת"ח כדמזבח דמו:

ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי וא"ת מנא ליה לרבי דמשמעות הכתוב כך הוא דלמא הכנו דאטבלננהו וכו' כדקא ס"ד דר' יוסי בן שאול וי"ל דברישא דקרא כתיב ויאמרו טהרנו את כל בית ה' ואת מזבח העולה ואת כל כליו ואת שלחן המערכה ואת כל כליו וא"כ ה"נ ה"ל למיכתב ואת כל הכלים אשר הזניח וגו' טהרנו או הקדשנו מדכתב הכנו והקדשנו משמע דה"ק הכנו שגנזנום והקדשנו אחרים תחתיהם:

דף נג

דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם וכו' וא"ת והא כתיב נמי פסילי אלהיהם תשרפון באש אע"ג דלאו מחוברין נינהו ועבודת כוכבים ומזלות של עובד כוכבים ומזלות יש לה ביטול ואפ"ה צוה הכתוב לשורפן וי"ל משום דהוה להו אלהי כסף וזהב והיו ישראל חוטפין אותן במלחמה וקנאן בהגבהה והוה להו עבודת כוכבים ומזלות של ישראל אבל באשירה לא שייך למימר הכי אי נמי שאני התם דבהדיא פירש הכתוב בסיפא דקרא שעל ידי ביטול הן מותרין דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ודרשינן לעיל פסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה ולקחת לך אבל גבי אשורה כתיב סתמא ואשריהם תשרפון באש משמע דאין להן ביטול כלל. וא"ת היאך קאמר ואי משום הנך דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו והא בתר הכי כי נתן הקב"ה את הארץ לאברהם ולזרעו קנאום והוה להו עבודת כוכבים ומזלות דישראל וי"ל דאע"ג דקי"ל חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו מ"מ איסור' לא ניח' ליה דליקני

מדפלחי ישראל לע"ג גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ומזלות וכי אתו עובדי כוכבים ומזלות שליחותא דידהו עביד נראה דהיינו הא דאיתא באגדת חלק וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם א"ר חנינא לאחר עשרים וארבע דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבה דת העיר ואיש כלי משחיתו בידו לכאורה קשה למה זה גבה הקב"ה חובו של מעשה העגל בשעת חורבן ירושלי' וארץ ישראל ונרא' לפי שא"י קדושה היא וטהור' אשר ה' דורש אותה ולכך אינה סובלת עליה טומאח עבודת כוכבים ומזלות ועובדיה ומקיאה אותן ובשעה שחטאו ישראל בעגל וגלי אדעתייהו דניחא להו בעבודת כוכבים ומזלות ואיוו לאלוהות הרבה אז הוסיפו ישראל טומאה בא"י שעל ידי כן נאסרו כל האשרות שבארץ ישראל ונעשו עבודת כוכבים ומזלות אבל קודם מעשה העגל אע"ג דנעבדו מ"מ כיון דלאו דידהו הוו ולא נאסרו לאו עובדי כוכבים ומזלות מיקרי כמ"ש התוספות בפרק כל האלילים גבי העובדי כוכבים ומזלות העובדים את

ההרים. וכיון דישראל סימאו את א"י במעשה העגל לכך עלה על דעתו של הקדוש ברוך הוא שלא יביאם שם שהרי לבסוף לא גלו משם אלא בשביל שעבדו שם עבודת כוכבים ומזלות כל שכן שלא היו ראוים להביאן לשם לולי תפילתו של משה שאמר ואם אין מחני נא מספרך אז השיב לו יתברך ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם פירוש ביום החורבן בשעה שאפקוד עליהם טומאת הארץ שטימאוה שם בעבודת כוכבים ומזלות ופקדתי עליהם גם סומאה הראשונה שטמאוה במעשה העגל ולכך לאחר עשרים וארבע דורות ממעשה העגל צירף הקב"ה ופקד פון אבות על בנים כיון שאחזו מעשיהן בידיהן וגזר על האר' להקיא אותן כדרכה שאינה סובלת טומא' עכו"ם ולהכי צוה הכתוב לאבד את כל המקומו' אשר עבדו עם העכו"ם. ונראה דלהכי כתיב ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך ולא כתיב אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו' כדאמר בתר הכי לפי שקודם שנגפם עדיין היה לו ית' לב עליהן לכך אמר סתמא אל אשר דברתי לך ולא רצה להזכיר את הארץ כלו' שאינם ראויים לכך וכ"ש שלא ר"ל אשר נשבעתי לאברהם כיון שע"י כן טמאוה במעשה העגל דירושה היא להם מאבותיהם כדפי' נמצא דע"י השבועה אדרבא אינם ראויים לכך אבל אחר שנגפם כמ"ש ויגוף ה' את העם וגו' כתיב מיד אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו' כי אז נסתלק חרון אפו ית' מהן:

מפני שמעמידין אותן בשעה שהשלטונים עוברין לפי מה שפירש"י ז"ל קשה דמפרש בגמרא דשלטונים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת למה זה הם מניחים דרך זו כיון שהוא מוכן ומזומן לצרכן ועוד דא"כ עיקר הטעם חסר ממתני' דקתני מפני שמעמידין אותה בשעה וכו' דאין בזה טעם כלל ועוד אמאי נקט בימוסיאות לשון רבים הוה ליה למיתני בימוס של שלטון הרי זה מותר וכו' כדקתני בכולה פירקא לשון יחיד והרמב"ם ז"ל מפרש שכל שלטון כשמעמידין אותו הוא מעמיד בימוס לעצמו להקריב עליו ומניח בימוסיאות של שלטונים הראשונים שעבדו וכיון שהוא מניח את הראשונים נתבטלו והיינו דקתני מפני שמעמידין אותן בשעה שהשלטונים עוברין פירוש בשעה שהשלטון מת או מעבירין אותו אז מעמידין בימוס חדש והרא"ש ז"ל גריס בשעה שהשלטונים עומדין ולפי זה ניחא ספי ומפרש בגמ' דה"ק מפני שמעמידין אותה בשעה שהשלטונים עוברין דכיון דמעמידין בימוס חדש לכל שלטון מסתמ' לכך מעמידין לו בימוס חדש לפי שמניח דרך בימוס זו והולך לו להקריב דרך בימוס אחרת שמתוקן לו נמצא שכל הראשונים בטלים:

דף נד

מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה תימה נהי דפטור ממיתה בדיעבד מ"מ לכתחילה הוא חייב למסור עצמו וא"כ למה לא יאסור מטעם נעבד דהא פרהסיא דבסמוך לרבא קרי ליה נעבד מהאי טעמא כמ"ש התוס'. ומ"ש התוספות בשם ר"י ז"ל דר' זירא ורבא לא פליגי בהא דלכתחילה חייב למסור עצמו ורבי זירא מדיעבד פריך וכו' לכאורה נראה דוחק ועוד תימא לכאורה דלמה ליה לרבא לאתויי כל הנך קראי ולא קאמר דמ"מ כיון דחייב למסור עצמו עבודת כוכבים ומזלות קרינא ביה ונהי דבעי לאתויי קרא דוחי בהם וקרא דולא תחללו למידק מנייהו דיש לחלק בין צינעה לפרהסיא מ"מ קרא דלא תעבדם לא הוה לאתויי כלל. ועוד אמאי נקט ש"ס אלא אמר רבא כיון דלא הדר ממלתא קמייתא וע"ק לכאורה דמשמע הכא דרבא אית ליה דבצינעה אין לו למסור עצמו באונס ולא שייך לומר כן כמ"ש התוספות. ונראה לפרש דהכי פריך מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה אע"ג דשוגג נמי רחמנא פטריה שאני התם דכיון דקבלה עליה האליל לאלוה נעבד הוא וכיון דאומר מותר הוא לכך הוא פטור אבל אונס דרחמנא פטריה ממיתה משום דלבו לשמים הוא ולא קבלה עליה לאלוה א"כ לאו נעבד הוא ואע"ג דלכתחילה חייב למסור עצמו כדאיתא בפ' בן סורר ומורה נמנו וגמרו בעליית בית נתזא בלוד כל עבירות שבתורה וכו' חוץ מעבודת כוכבים ומזלות וג"פ וש"ד היינו דמצות עשה הוא כדיליף להו התם עבודת כוכבים ומזלות מדכתיב ובכל נפשך ורוצח סברא הוא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' ונערה מאורסה ילפינן לה בהיקש כדאיתא התם אבל אזהרה ומיתה ליכא וכיון דליכא אזהרה ומיתה ע"כ כיון דלא קבלה לאלוה לאו נעבד הוא. ומשני רבא דמשכחת לה אזהרה ומיתה אפי' באונס היכא דאנסוהו בפרהסיא דהיינו לפני עשרה מישראל וילפינן לה משום דהכל היו בכלל לא תעבדם בין רצון בין אונס בין לאזהרה בין למיתה כשפרט לך הכתוב וחי בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא ולא תחללו דאפי' באונס והא כיצד הא בצנעה והא בפרהסיא וכיון דבפרהסיא חייב מיתה ע"כ כיון דחילל את השם בפרהסיא הוה ליה עובד עבודת כוכבים ומזלות והכא נמי בפרהסיא איירי וכיון דחייב מיתה הוה ליה נעבד ואע"ג דאין לבו לעבדה כיון דחילל את השם בכך וחייב מיתה ואונס דצינעה מאזהרה ומיתה יצא אבל עשה דבכל נפשך ודאי איכא וכמ"ש התו' בשם הר"מ מקוצי. ושמא לכך נקט לישנא דאלא אמר רבא דהדר ביה ממאי דס"ד דרבי זירא דלא משכחת לה מיתה באונס וקצת היה נראה דגם התוספות בשם ר"י נתכוונו למה שפי' מדכתבו ורבי זירא הכי פריך וכו' אע"ג שיש לו למסור עצמו וכו' ולא כתבו אע"ג שחייב למסור עצמו

כמ"ש בתר הכי בשינויא דרבא דהואיל ובפרהסיא חייב למסור עצמו עכו"ם קרינא ביה משמע דר' זירא הוה סבר דחיוב גמור ליכא אלא דיש לו למסור עצמו לקיים מצות עשה אבל רבא אית ליה דבפרהסיא חייב אסור עצמו חיוב גמור כיון דאיכא אזהרה ומיתה ובסוף הדיבור נמי כתבו התוס' דפס' השאלתות קיים שיש לאדם למסור עצמו למיתה וכו' ולא כתבו שחייב למסור עצמו משמע קצת כדפירשתי אבל בתוס' ריש פרק הבא על יבמתו לא משמע כן שכתבו שם דלרבא חשיב שפיר נעבד באונס אע"ג דפטור ממיתה כיון דחייב למסור עצמו. מיהו נראה דוחק לומר דעכו"ם אפי' באונס חייב מיתה כשהוא בפרהסיא וגם הרמב"ם ז"ל בפרק חמישי מהלכות יסודי התורה כ' דבכה"ג לאו בר מיתה הוא ומייתי ראיה מדכתיב במולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג וכו' והרמ"ך הקשה עליו כמ"ש בכ"מ שם:

אילימא מכהנים הוה מצי למימר דשאני התם דלא נאסר כהנים אלא לגבוה ואכתי מנא ליה לרב הונא דאפי' להדיוט נאסרה מיהו תימא דמסיק דיליף לה מכלים דאחז ופירש"י ז"ל מדקתני גנזום ולא אמרי' ליפרקו וליפקו לחולין ולישתרו אפילו להדיוט והא לא שייך למימר הכי דלעיל מסיק דכיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא וא"כ אכתי מנא ליה לרב הונא דאפי' להדיוט אסורה ועוד דלכאורה נראה דכלים כיון דקדושת הגוף נינהו אין יוצאין לחולין פ"י פריקה ואי משום דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה ההוא בפריצי עובדי כוכבים ומזלות איירי ולא בפריצי ישראל. והתוספות כתבו דאף על גב דרב הונא להדיוט איירי ונעבד שלו אסור מיירי לגבוה מכל מקום מייתי ראיה דכי היכי דמעשה בגופו כגון שחיטה מהני לאוסרה להדיוט הה"נ דמעשיו דידיה מהני לאוסרה לגבוה ולפי זה נראה דשפיר יליף מכלים דאחז שלא עשו מעשה בגופן אלא שהיה משתמש בהו לעבודת כוכבים ומזלות ונאסרו לגבוה כיון דגנזום לכך ס"ל לרב הונא דכי עשה מעשה בגופו ממש כגון שחיטה נאסרה אפי' להדיוט:

שאלו פילוסופים את הזקנים בארם וכו' לא שאלום על עצבי עובדי כוכבים ומזלות עץ ואבן כסף וזהב אשר פה להם ולא ידברו וגו' דלא שייך למימר שיבטלן וכי יעשה הקדוש ברוך הוא נסים ונפלאות בכל יום להרקיב ולהתיך את העבודת כוכבים ומזלות כדרך שעשה בהן שפטים כשהוציא את ישראל ממצרי' הא ודאי ליתא אלא על אותן עבודת כוכבים ומזלות אשר היו בימים קדמונים אשר נעשו על פי כשפים ומעוננים ומנחשים והשפעות והיו מדברים ושואלין בהן כתרפים דלבן ופסל למיכה וכיוצא בהן וידוע שכל עושה אלה מושכין כוחות הטומאות ממקום טומאה על פי טבע הבריאה

אשר נתן ה' כח לכל הנבראים כפי עבודתם ולכך שאלום כיון שהוא יתברך אין רצונו בעבודת כוכבים ומזלות לפה אינו מבטל אותן הכוחות שלא יעשו פעולתן. ואמרו להן הרי הן עובדין לחמה ולבנה כו' שגם מן החמה ולבנה כל צבא השמים הן מושכין כוחות על אותן עבודת כוכבים ומזלות ואי א אפשר לבטל אותן הכוחות כיון שהן צורך העולם והיינו מה שאמרו הרי שגזל סאה של חטים וזרעה דין הוא שלא תצמח פי' בדין היה שיבטל הקב"ה כח הצמיחה שנתן לארץ בשעת הבריאה אלא עולם כמנהגו היא נוהג. וכן משמע בכולה סוגיא דהך שמעתא דאיירי בהנך עבידת כוכבים ומזלות שהיו פושין פעולית ע"י כשפים כההיא דאזלי כי מתברי וכו' כההיא דאייתי וכו'

דף נה

כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור וכו' במדרש רבה פר' כי תשא איתא נמי בכה"ג למה ה' יחרה אפך בעמך א"ל משה כלום גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו ונראה דנפקא ליה דהוה א"ל הכי מדקאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה דלכאורה קשה אמאי קאמר אשר הוצאת בכח גדול וביד חזקה אדרבא כ"ש שיחרה אפו על כל הטובה אשר עשה להם שהוציאה בכח גדול והמה כפרו בו לכך מפרש דה"ק כיון שהוצאת אותם בכח גדול וביד חזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותך נמצא שאין לך מקום לקנאות בו דאין גבור מתקנא וכו' **ועל** יד פלוני ועל סם פלוני נראה דהיינו הא דאיתא בפ' במה אשה דאין יוצאין בקמיעה בשבת אלא א"כ אתמחי גברא או אתמחי קמיע דכיון דאתמחי גברא מסתמא האי גברא מוכן הוא להתרפאות על ידו כדאמר הכא ועל יד פלוני לכך הויא ליה כתכשיט ומותר לצאת בו וכן כי אתמחי קמיע מסתמא האי קמיע מוכן הוא להתרפאות על ידו כדאמר הכא ועל יד סם פלוני ולכך הוי ליה תכשיט ומותר לצאת בו:

דורכין עם העכו"ם בגת פירש"י ז"ל ומשום גרס טומאה ליכא דמשעה שדרך בהן העכו"ם מעט נטמאו משמע דדורכין עמו דוקא בסוף דריכה קאמר וכ"כ התוס' מיהו מדקתני סתמא משמע דאפי' בתחילת דריכה נמי דורכין עמו לכך נראה דאפי' בתחילת דריכה קאמר דמותר מטעם שנטמא הכל בגת טמאה אי נמי משום שכבר נטמאו בשעת בצירה דקיימא לן הבוצר לגת הוכשר ועכו"ם טמא הוא וסימא אותן כשבצרן ומה שהקשו התו' דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו לאו קושיא היא דכל מלאכות שעושין בענבים עד שנגמר היין כחד מלאכה חשיבי נמצא דבצירה ודריכה חד מלאכה נינהו דדריכה סוף בצירה היא הלכך אין דורכין עמו דהוה ליה מסייע לעוברי

עבירה באותה מלאכה עצמה אבל הולכת חביות לגת מותר כיון שכבר נגמר היין הוה ליה מלאכה אחריתי וכ"כ התו' גבי נחתום דאין לשין ואין עורכין ואין אופין עמו משום דאפייה ולישה כחד מלאכה חשיבי כיון דאפייה סוף לישה היא ואין הפת נגמר אלא אחר האפייה ולכך הוה ליה מסייע ידי עוברי עבירה באותה מלאכה אבל לאחר שנגמר הפת מותר להוליך עמו את הפת לפלטר משום דזו מלאכה אחרת היא:

אמר רב הונא יין כיון שהתחיל להימשך וכו' רוב הפוסקים הסכימו לפירש"י ז"ל שכיון שהתחיל להימשך בגת עצמה קאמר שהגת עשויה במדרון וכיון שנמשך מלמעלה למטה קרוי יין ולדבריהם כך פי' הסוגיא תנן לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכיון דבעוטה היא מסתמא נמשך היין בתוכה וקתני דלוקחין מן העכו"ם ומשני בגת פקוקה ומלאה ולא נמשך היין בתוכה ולא זז ממקומה כלל תא שמע ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור אא"ב ליתא לרב הונא ניחא דאתי לאשמעי' שאפי' נגע עכו"ם בקילוח המושך מן הגת אינו נאסר כמ"ש התוס' לעיל אא"א איתא לדרב הונא הא כבר נעשה יין בגת גופה משעה שהתחיל להימשך ומשני דה"נ בגת פקוקה ומלאה איירי דלא נמשך בה היין כלל ואשמעי' שאם נסלו הפקק והתחיל היין לקלח קצת מלמטה מיהו עדיין לא התחיל היין להמשך בגת ונגע העכו"ם בקלוח היוצא קודם שירד לבור אינו נאסר ורש"י ז"ל פי' דאשמעי' דבגת מלאה אין בה משיכה עד שיפול פקק שלפניה וכו' וקשה דהא מרישא שמעי' לה מדקתני לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם ולספרים דגרסי שאינו פושה יי"נ אתי שפיר ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר וכיון דכבר ירד היין לבור אע"ג דהיתה הגת פקוקה ומלאה אי אפשר שלא נמשך עתה היין בגת גופא וקתני דהשאר מותר בנגיעת העכו"ם ומשני כאן במשנה ראשונה וכו' וי"מ דה"ק יין כיון שהתחיל להמשך פירוש לקלח קצת מחוץ לגת עושה יין נסך דאפי' מה שבתוך הגת הוי יין ואסור במגע עכו"ם ולדבריהם כך פי' הסוגיא תנן לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם וכיון דהנח פתוחה מלמטה שהיין יוצא משם ויורד לבור נמצא דבשפת בעיטה מסתמא כבר יצא ממנה יין וקתני דלוקחין מן העכו"ם ומשני בגת פקוקה שלא יצא ממנה יין כלל ולא גרסי' ומלאה כמ"ש התו' ח"ש ואינו עושה יין נסך עד שיורד לבור קס"ד בגת פתוחה איירי ומסתמא כבר ירד ממנה יין אל הבור ואשמעי' שאם נגע עכו"ם אח"כ בקלוח היוצא ממנה קודם שירד לבור אינו נאסר אע"ג שכבר ירד ממנה יין הבור אלמא ליתא לדרב הונא דאין היין שבגת קרוי יין בשביל היין שירד ממנה אל הבור ומשני ה"נ בגת פקוקה ומלאה איירי ולא ירד ממנה עדיין שום יין אל הבור ואשמעי' שאם נטלו הפקק

והתחיל לירד ונגע עכו"ם בקלוח ועדיין אין שום יין בבור אינו נאסר ת"ש יורד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אלמא ליתא לדרב הונא ומשני כאן במשנה אחרונה כו':

דף נו

לימא תלתא תנאי נינהו כתבו התוס' תימה אמאי לא קא משני מתני' עד שירד לבור ויקפה כדמתרץ מתני' קמייתא נראה דלאו קושיא היא דנהי דניחא ספי לאוקמי בתרי תנאי מ"מ כי אמרינן נמי דחלתא תנאי נינהו ליכא אלא דוחק קצת אבל להגיה את המשנה ולמימר דעד שירד ויקפה קאמר דוחק גדול הוא דהא עד שירד סתמא קתני וניחא ספי למימר דתלתא תנאי נינהו ממאי דנימא דעד שירד היינו עד שירד ויקפה ובריייתא שאני דאי אפשר לפרושי בגוונא אחריתי וע"כ צריך להגיה כי היכי דלא תיקשי דר"ע אדר"ע ודרבנן אדרבנן:

הכא נמי שפחסתו בורו וא"ת א"כ מאי קמ"ל רב הונא שאם החזיר גרגותני לבור דאסור פשיטא דיין גמור הוא וכיון דספח בשולי הגרגותני והחזירה לגת ודאי אסור וי"ל דאחי לאשמעינן דנאסר במשהו משום דהוה ליה מין במינו כאביי אע"ג דמה שבגת לאו יין הוא שהרי אינו נאסר בנגיעת עכו"ם אפ"ה מין במינו מיהא הוי דאפילו חמרא חדתא בעינבי מין במינו הוא לאביי:

דף נז

דאי משכחנא חנא דאסר כרבי נתן כתבו התוס' תימה הא איכא תנא דמתניתין דקתני מדדו וכו' וי"ל דמתניתין הוא הדין וכו' ועוד יין נראה דמתניתין איכא למימר דהוא הדין דביד שרי בהנאה והא דקתני מדדו בקנה משום דמעשה כך היה דבהדיא קתני סיפא דמתני' בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר:

קתני מיהת גדולים אין קטנים לא אע"ג דמגדולים לא פריך מידי אלא מקטנים לחודא איצטריך למימר גדולים אין דלא תימא טעמא דקטנים לא משום דמלו שאני לכך קאמר דמילה לחודא ע"כ לא מהניא בלא סבילה דאי לאו הכי גדולים אמאי עושין יין נסך כיון דמלו:

תרגמא אבני השפחות כתבו התוס' וא"ת ואמאי לא נקיט תרגמא ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך וי"ל דניחא ליה לשנוייא כשיטה ראשונה וכן כתבו בסמוך גבי הא דמשני הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות ודבריהם נראים דחוקים דהא בשיטה ראשונה רב הוא דשקיל וטרי הכי בהדי רב שימי

בר חייא ובהך שיטה רב נחמן הוא דשקיל וטרי בהדי רבא ומה ענין זה לזה לכך נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דלא מצי לשנויי תרגמא ארוקן ומדרסן ומל ולא סבל לא קאי איין נסך כלל דהא סיפא יינן קתני דהיינו יין שלהם א"כ ע"כ אעבדים ובני השפחות דאיירי בהורישא קאי ואי בדלא מלו ולא טבלו א"כ עכו"ם גמורים הן ואמאי נקט יינן הוה ליה למיתני יין שנגעו בו עכו"ם גדולים עושין וכו' אלא ודאי סיפא נמי בעבדים ובני השפחות שמלו ולא טבלו איירי ואשמעי' דאע"ג דמלו גדולים עושין יין נסך דמילה בלא טבילה לא מהני א"נ דיוקא אתי לאשמעי' דדוקא מלו ולא סבלו הוא דגדולים עושין יין נסך אבל מלו וטבלו לא וקשיא לדרב נחמן ומשני דיינן אבני שפחות לחודא קאי ולא אעבדים ומסיק דהא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות וכו' ומ"ש התוס' דהוה מצי למימר כשאר וכן מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך נראה דלא מצי לשנויי הכי דהא לאו דמיין להדדי ומאי וכן דלדידיה עבדים גדולים אפי' מלו וטבלו עושין יין נסך עד שנים עשר חדש ובני שפחות גדולים כשמלו וטבלו אין עושין יין נסך מיד דהא יינן דסיפא אבני שפחות קאי כדמשני ליה ומשמע דוקא מלו ולא טבלו הא טבלו אין עושין יין נסך מיד ולכך איצטריך למימר דדמיין להדדי לעניין קטנים אי נמי כמ"ש התוס' לעיל דמשום הכי לא איצטריך למיתני וכן:

דף נח

מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי ואע"ג דליכא נפקותא מדברי ריב"ל בסך עובדא כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי מ"מ איכא נפקותא בדוכתי אחריתי כגון היכא דברי לן דעכו"ם הוי סבר דחמרא הוא דאז היין אסור דכח עכו"ם בכוונה אסור וכן איפכא היכא דברי לן דעכו"ם הוה סבר דשיכרא הוא היין מותר דכחו שלא בכוונה מותר דאינהו לא פליגי בהכי אלא בהך עובדא פליגי בסברא אי הוה סבר עכו"ם דחמרא הוא או שיכרא הוא. וכתבו התוס' דמה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש דנגע היינו לאסור אף מה שבפנים שלא עירה עדיין כו' ומה שלא פי' כפשוטו דלא פליגי אלא ביין שכבר עירה אי הוי כמו בכוונה וגזרו ביה רבנן אי לאו משום לישנא דונסכיה דנקט ש"ס משמע דעכו"ם עביד מילתא מדלא קאמר אלא ודאי חמרא הוא ואסור ותו לא מדנקט ונסכיה משמע דחיישי' דלמא נסכיה בנגיעה מיהו יותר נראה דסבירא ליה דבהרקה לחוד לא מיתסר בהנאה ועיין בדברי הרא"ש ז"ל:

יין שמסכו עכו"ם מהו פי' והיין ביד ישראל ואין העכו"ם נוגע בו ואע"ג דקלוח המים יורדין מידו של עכו"ם לתוך היין לא הוי כמגע פ"י דבר אחר דדוקא בנוגע בו בקנה

וכיוצא בו שמנדנד את היין בראש הקנה וראש השני בידו אבל בדבר לח לאו נגיפה הוא ואפי' למ"ד נצוק חבור הוא לאו משום נגיעה הוא דאסור אלא משום דהוה ליה כאלו יין של איסור מעורב ביין של היתר ע"י נצוק אבל הכא אין המים שביד עכו"ם נאסרין שיאסרו את היין בתערובתן

משום לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב מפורש בפ' קמא:

דף נט

כל שאינו עולה לשלחן של מלכים ללפת בו את הפת דוקא נקט ללפת בו את הפת אע"ג דעולה על שלחן של מלכים ואינו נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם דלא חשיב ולהכי אוכלין מיני מרקחת שמבשלין עכו"ם, אע"ג דעולה על שלחן מלכים ואינו נאכל כמות שהוא חי:

האי עכו"ם דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה לכאורה משמע דלכך נקט בכוונה משום דמגע עכו"ם שלא בכוונה מותר בהנאה מיהו ק"ק דא"כ הל"ל סתמא האי עכו"ם דנסכיה לחמרא דישראל אע"ג וכו' לכך נראה דלהכי נקט בכוונה לאשמעינן דלא שרי למשקל דמיה אפי' מההוא עכו"ם אלא א"כ נתכוין עכו"ם לנסכו כדי להזיקו דכיון שנתכוון להזיקו הרי זה כמי ששברו ושרפו וחייב לשלם ונמצא שנוטל ממנו דמי ההיזק ולא דמי המכירה אבל אם לא נתכוין להזיקו ולאסרו עליו לא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל מיהו רב אלפס לא גריס בכוונה

אמר רב אשי מנא אמינא לה פי' מנא אמינא לה דאמרינן מיקלא קלייה ודמי הזיקו שקיל מיניה דכיון דהיזק שאינו ניכר הוא מסתבר למימר דלאו היזק הוא ופטור עכו"ם ונמצא דשקיל מיניה דמי מכירה דהא אפי' ישראל שהזיק את ישראל חבירו היזק שאינו ניכר פטור הוא מדאורייתא אלא דרבנן קנסוה שלא ילך כל אדם ויטמא טהרותיו של חבירו לכך מייתי ראיה מדקאמר דמצי למימר ליה לא כל הימנך כו' משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו דאין בידו להזיק את חבירו אלמא דמזיק הוא אע"ג דאינו ניכר ועד כאן לא פליגי רבנן אלא משום דס"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו כדאמרי' בפ"ק דחולין מיהו כ"ע אית להו דמזיק הוא:

דף ס

אי איכא טופח להטפיח בעי הדחה ובעי ניגוב כתבו התו' בחנם הזכיר הדחה דכל ניגוב צריך שיתן מים תחילה אלא לפי שהיה ר"ל וכו' ודבריהם דחוקים לכ"נ דהא דקאמר אי

איכא טופח להטפיח היינו בשולי הגת שכן דרך להיות שם טופח להטפיח אבל דופני הגת כבר נתייבשו דכל כלי שיש בו יין או מים כשמערין אותו הדפנות מתייבשין בשעה מועטת כי הטיפות יורדות למטה ונשאר פעמים בשוליה טופח להטפיח ולכ"ק דבעי הדחה ובעי ניגוב הדחה בעי בשביל דופני הכלי וניגוב בעי בשביל השולים שיש בהן טופח להטפיח דדפנות לא בעי ניגוב כיון דלית בהו טופח להטפיח וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכ' בפי"ב מהמ"א עכו"ם הנמצא בבית הגת אם יש שם לחלוחית יין כדי לבלול הכף עד שתבלול הכף לכף שניה צריך להדיח כל בית הגת וינגב מדכתב צריך להדיח כל בית הגת ולא כתב צריך להדיח בית הגת משמע דאתי לפרש טעמא דהדחה דאע"ג דהדחה בכלל ניגוב הוא מ"מ איצטריך להזכיר הדחה בשביל שאר כל בית הגת דלא בעי ניגוב כגון בדפנות כדפירשתי:

טעמא דאין מניחו הא מניחו שרי מפורש לקמן בסמוך:

כל שבזב טמא בעכו"ם עושה יין נסך לא אתי לאשמעינן אלא דזריקה בעכו"ם מותר כמו שכתבו רש"י ז"ל והתו' וכתבו התוס' דכן הלכה שאם זרק אבן או כל דבר ליין ואפי' בכוונה מותר בשתיה אבל הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהמ"א כתב עכו"ם שנטל חבית וזרקה לבור הרי זה מותר בהנאה וצר ך לומר דמפרש מתני' דזה היה מעשה והכשירו היינו שהתירו בהנאה דאי אפי' בשתייה הל"ל והתירו מיהו תימה מדנקט הרמב"ם וז"ל סתמה וזרקה לבור משמע דלאו בדאזיל מיניה אייריי אלא שזרקה ממש וא"כ אמאי לא התיר אלא בזרקה בחמתו הא אפי' שלא מחמתו נמי מותר בזריקה ממש וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל מהאי טעמא וצ"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל דלית הלכתא כרב אשי וגם הרי"ף ז"ל השמיט מילתא דרב אשי משמע דס"ל דלית הלכתא כוותיה ובש"ע סימן קכ"ד פסק כהרמב"ם ז"ל שכתב או שנטל חבית וזרקה בחמתו לבור מותר בהנאה ואסור בשתיה ובסי' קכ"ה העתיק לשון הטור שכתב זרק אבן או חפץ לתוך היין מותר אפי' בשתיה וכו' והיינו דעת ש"י ז"ל והתוס' וא"כ אין דבריו מכוונים

דף סא

והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה כו' כך היא הגירסא בכל הספרים ותימה דא"כ מאי איצטריך רב אשי למידק לעיל מלתא דשמואל מסיפא דמתני' דקאמר טעמא דדין מניחו הא מניחו שרי והא ברישא בהדיא קתני לה שאם כותב לו התקבלתי דמותר אלמא כל שאין לעכו"ם מלוה על אותו יין אע"ג שיש לו מלוה על בעליו מותר ועוד דלישנא דאבל אם ירצה לא אתי שפיר דהוה ליה למיתני ואם ירצה או

בד"א כשמניחו להוציאו אבל אם ירצה כו' דהא סיפא נמי כשכתב לו התקבלתי איירי אלא שאינו מניחו להוציאו אע"ג שכתב לו כן מדלא קתני ואם לא כתב לו התקבלתי זה היה מעשה כו' לכ"נ דלא גרסי' פותר אלא הכי גרסי' והלא כותב לו התקבלתי ממך מעות אבל אם ירצה ישראל להוציאו אינו הניחו כלומר אע"ג שכתב לו התקבלתי מ"מ אינו מניחו להוציאו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה וכו' וה"ג לה בהדיא בתוספתא דעכו"ם פרק שמיני דקתני התם ישראל שטיהר יינו של עכו"ם ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות אבל אם ירצה ישראל אין מניחו עד שיתן את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואמרו אין זו אלא ערמה וכן משמע מדברי הרמב"ן ז"ל בפי"ג מהמ"א שכתב עכו"ם ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה וכו' אם היה השומר דר בחצר אחרת היין אסור אע"פ שהמפתח והחותם ביד ישראל אפי' כתב העכו"ם לישראל שנתקבלו ממנו המעות למכור לו בהן יין הואיל ואין הישראל יכול להוציאו מרשות העכו"ם עד שיתן לו המעות הרי הוא של עכו"ם ואסור משמע דס"ל דלא גרסי' מותר מדפסיק וכתב הואיל ואין הישראל יכול להוציאו כו' ולפי גירסא זו לא נחית תנא דמתני' כלל לאשמעי' התירא אלא איסורא דמטהר יינו של עכו"ם ברשות עכו"ם דאפילו אם כתב לו התקבלתי נמי יינו של עכו"ם הוא כיון שבינו יכול להוציאו ואסור ולהכי איצטריך ליה לרב אשי למידק לעיל טעמא דאין מניחו הא מניחו שרי. ולפ"ז רישא דמתני' שפיר איירי אפי' בדלא כתב ביה התקבלתי וגם אפי' אין בידו המפתח וחותם דהכי משמע פשטא דמתני' מדקתני סתמא וטעמא דשרי משום דהבית פתוח לרה"ר לחודא הוא דמרתת עכו"ם ליגע וכי האי גונא דאמרי' בפרק אין מעמידין בין הגיתות שלו דכיון דכ"ע אפכי מירתת וכ"כ רבינו נסים בשם הראב"ד ז"ל וכן משמע מדברי הרמב"ם בפי"ג מהמ"א שכתוב סתמא היה יין זה הטהור של עכו"ם מונח ברה"ר או בבית הפתוח לרה"ר מותר ולא כתב והוא כשהמפתח וחותם בידו כמ"ש שם לעיל מיניה וסיפא דקתני המטהר יינו של עכו"ם והלה כתב לו התקבלתי כו' נמי מסתמא איירי אפילו כשיש בידו מפתח וחותם. מיהו כי דייקינן מינה הא מניחו שרי היינו דוקא כשיש בידו מפתח וחותם דהא אפילו ביינו של ישראל מפתח וחותם בעינן כדקתני ברייתא ולאו דוחק הוא דמתניתין לא איירי מידי מהיתרא אלא היא גופא אתי לאשמעינן דכל שאינו מניחו אסור בין שאין בידו מפתח בין שיש בידו מפתח אי נמי יש לחלק כמו שכתב הר"ן וע"ש ובש"ע לא הביא אלא דעת ר"ת ז"ל ונראה דהמיקל בהפסד מרובה לא הפסיד:

דף סב

השוכר את הפועל פרק חמישי

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כתבו התו' משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש רישא דהך מתני' קתני לה בהדיא המקדש בערלה בכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת וכתבו התוס' שם אע"ג דשלא כדרך הנאתן שרי י"ל דאיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו אי נמי כיון דהאשה סבורה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות:

קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין וביין נס וח"ת תינח ביין נסך דעביד איסורא דרוצה בקיומו אלא בפירות שביעית מאי קעביד דקנסינהו רבנן וי"ל דאיירי דעבדי מלאכת שביעית האסורה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' שמיטה כגון שהביאו יותר מדאי וכ"כ רבינו נסים ז"ל וכתב דהכי איתא בירושלמי וא"ת א"ע אמאי קאמר לקמן פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוה כי לא נפיש אגריה מאי הוי מ"מ קא עבד איסורא וי"ל כיון דפועל הוא ולא נפיש אגריה אקילו ביה רבנן משום כדי חייו כדאמרינן בפרק כל הנשבעין דעקרוה רבנן לשבועה מב"ה ושדיוה אשכיר משום כדי חייו וכן משמע מדברי הרמב"ם שם ולפי זה מה שכתבו התוס' בסמוך חמרין דנפיש אגרייהו קנסו רבנן משום דדמי טפי לסחורה לא הוצרכו לכתוב כן אלא כיון דעביד איסורא קנסו רבנן דלא שייך להקל בהו משום כדי חייו דכיון דנפיש אגרייהו לית בהו משום כדי חייו:

ונותנין זה לזה מתנה של חנם מלתא באפי נפשיה הוא ואשמעי' דנותן אדם לחבירו מעשר שני במתנה ולא אמרינן מתנה כמכר דמי:

דאגר לאריביה לסתם יינן כתבו התוס' תימה מאי ראיה מייתי מארבא לפועל שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין לפי מה שכתבו התו' לעיל דטעמא דקנסו לחמרין משום דנפיש אגרייהו ורוותי טפי ודמו טפי לסחורה נראה דלאו קושיא היא דלא דמיא לחמרין דשאני חמרין דכיון דנפיש אגרייהו דמי לסחורה ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה אבל גבי סתם יינן לא שייך לחלק בין נפיש אגרייהו לבין לא נפיש אגרייהו דאי אמרינן דלא קנסו רבנן היכא דלא נפיש אגרייהו משום דאיסור קיל הוא כי נפיש אגריה מאי הוי אכתי הא איסור קיל הוא ובמאי דקא שקיל אגריה טפי לא קא מוסיף איסורא מיהו לפי מה שפירשתי לעיל דטעמא דחמרין משום דכיון דנפיש אגרייהו לית בהו משום כדי חייו ודאי קושיא היא דמה ראיה מייתי מארבא דלמא שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין וצ"ל כמ"ש התו' שלא היה השכר כי אם מעט:

דף סג

כשקדמה והקריבתו ואיידי שהיא חייבת להביא קרבן ואשמעינן דיצתה ידי חובתה בקרבן זה:

כגון דקאי בחצרה כתבו התוס' דניחא ליה לאוקמי בטלה סתם אפי' קאי בחצרה עם טלאים אחרים שלו אע"פ שאינו יכול לדחותה לטלה מן השוק ולפי זה צ"ל שאמר לה השבע לי בטלה שבחצרך דאי לאו הכי אמאי לא מצי לדחותה לטלה מן השוק ן הל' משמע כן מדקאמר הא דאמר לה השבע לי בטלה סתם משמע דלא קאמר לה אלא השבע לי בטלה ותו לא לכך נראה דניחא ליה לאוקמי בטלה סתם אפי' יש לו טלה אחד עומד בחצרה ואח"כ נתן לה אותו הטלה ואשמפי' דאפ"ה לא הוי אתנן ולא אמרי' דמסתמא להך טלה נתכוונו מעיקרא כיון שכבר הוא עומד בחצרה אלא אמרינן לטלה אחד מן השוק נתכוין כיון דאמר טלה סתם.

שכרו לשכור ביין נסך מהו לעיל מסיק טעמא דשכרו אסור משום קנסא וקמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו שכרו נמי אסור משום קנסא או דלמא כל למעוטי תיפלה ש"ד וא"ת מאי קאמר לימא מסייע ליה אין עודרין עם עכו"ם בכלאים וכו' דלמא שאני התם דלא שייך קנסא בפועל אלא ביין נסך ומשום חומרא דיין נסך אבל בשאר איסורים לא כדאמרי' לעיל וי"ל דדי"ק שפיר מדקתני אבל פוקרין עמו דאפי' לכתחילה שרי אלמא דכל למעוטי תיפלה לא שייך קנסא דאי שייך קנסא בכי האי גונא אם ק בשאר איסורים נמי נהי דקילי ולא קנסינן ליה בדיעבד משום כדי חייו מ"מ לכתחילה אמאי שרי דלכתחילה ליכא משום כדי חייו ומצי למיגר נפשיה בדוכתא אחריתי בהיתר:

דף סד

כיון דדעתו לאיגיורי ודאי בטלה דכיון דדעתיה לאיגיורי שוב אינם חוששין בה וע"י כן הוא בטלה ומותרת בהנאה כדתנן בפרק ר' ישמעאל עכו"ם שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת דכיון דיצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה וא"ת אמאי אמר להו זילו זבינו מעיקרא והדר תו איתגיירו והא יכולין היו למוכרן אחר שנתגיירו הכותית כיון שכבר ביטלוה וי"ל דמ"מ משום מראית עין אסור כיון שהיה שלימה וכה"ג איתא בירושלמי דפירקין ומה שכתבו התו' דאלו אמר להן לבטלה בשבירה יכולין היו למוכרה בגרות שבורה שאני דליכא מראית עין ורש"י ז"ל כתב בטלו להו מקודם ועכו"ם מבטל עכו"ם כו' משמע קצת דס"ל דודאי בטלה דקאמר היינו שבטלוה בידים שקטעו ראש

אזנה או ראש אצבעה וצ"ל דס"ל דבכה"ג נמי איכא משום מראית עין דלאו כולי עלמא ידעי דקטע ראש אזנה:

וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסור הא פשיטא רוצה בקיומו אסור כדאמרינן בכמה דוכתי מ"מ כה"ג הוה ליה כמציל מידם מי אסור והתנן גר כותי ועכו"ם שירשו וכו' אלמא דלא חיישינן לרוצה בקיומו אלא היכא דרוצה להרויח אבל להציל את שלו שרי דומיא דלפני אידיהן דנפרעין מהן מלוה על פה מפני שהוא כמציל מידם כדאיתא בריש פ"ק ומסיק רב פפא דלעולם רוצה בקיומו אסור אפי' במציל מידם וירושת הגר שאני דאקילו ביה רבנן והשתא איצטריך לאתויי ראיה לשינויי דרב פפא מברייתא דקתני בד"א שירשו כו' דאלו ממתניתין דגר כותי ועכו"ם שירשו דיכול לומר טול עכו"ם איכא למימר דטעמא משום דהוה ליה מציל מידם וא"כ ישראל שהיה נושה מנה בעכו"ם ואמר לו המתן לי עד שאמכור עכו"ם איכא למימר נמי דשרי דכיון דבא להציל מידו לכך מייתי ברייתא דקתני אבל נשתתפו אסור אע"ג דבא נמי להציל מידו אלמא דרוצה בקיומו אסור אפי' במציל מידם וירושת הגר שאני כדרב פפא והא דלא חששו נמי בשותפות שמא יחזור לקלקולו י"ל דשותפות שאני דמנפשיה קעביד דאי בעי מצי למימר לעכו"ם קודם שנתגייר תא ונחלוק או יזיהרנה שלא יקנה עכו"ם אבל ירושה לאו בידו הוא ומה שכתבו התוס' דאלו מרישא ליכא למשמע דהא דבדין הוא מטעם ברירה בפרק קמא דקידושין כתבו אדרבא דאין לומר טעמא משום ברירה דא"כ אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מהאי טעמא:

בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה וצ"ל דאינו נוטל כנגדה מעות לפי שוויה כמות שהיא שלמה דא"כ אכתי רוצה בקיומו הוא אלא נוטל כנגדה מעות לפי שויה אלו היתה שבורה ושמא היינו הא דנקט ש"ס בעכו"ם המתחלקת לפי שבריה כלו' בעכו"ם של כסף איירי וחולקין כנגדה לפי שבריה:

איזהו גר תושב וכו' בלהחיותו דוקא הוא דפליגי וסיפא דקתני מיחדין אצלו יין ואין מפקידין אצלו יין מלתא באפיה נפשיה אשמעי' דגר חושב רק שאינו עובד עכו"ם מיחדין אצלו יין כו' ואפי' לא קבל עליו בפני שלשה חברים דומיא דהא דרב יהודה דבסמוך דאגר ליה קורבנא לאבידרנא ביום אידו משום דלא הוה פלח לעכו"ם אע"ג דלא קבל עליו בפני שלשה חברים ובהא לא פליגי דליכא למימר דבהא נמי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דא"כ תיקשי לאחרים דאיירי שקבל עליו כל המצות שבתורה חוץ מאיסור נבלות אמאי אין מפקידין אצלו יין ואמאי בעי למימר דמבטל עכו"ם בעכו"ם ולרב נחמן בר יצחק אמאי אינו מבטל רשות והא כישראל גמור הוא כיון שקבל עליו באר כל המצות:

למאי הלכתא לאו דמבטל עכו"ם עכו"ם לא ליתן רשות וכו' לכאורה תימה דמאי קא מותיב ומאי קא משני והא איכא לאוקמי לשאר מילי טובא כגון לקידושין כאין קידושין כלום ולשחיטה דשחיטתו נבלה כשחיטת עכו"ם ולעדות שאין בעדותו כלום ועוד מילי טובא וי"ל דכל הנך מילי לא איצטריך תנא לאשמעי' דכיון דאיירי בגר תושב שאינו מקיים שום מצוה בעולם אלא שאינו עובד עכו"ם כדפי' פשיטא דבשחיטתו נבלה ואין בקידושיו ובעדותו כלום וכיון שלא קבל עליו שום מצוה ודאי הרי הוא כעכו"ם לכ"ק מאי לאו דמבטל עכו"ם כעכו"ם והך מלתא איצטריך לאשמעי' דלא תימא כיון דקיימא לן דלא מצי לבטל עכו"ם אלא עכו"ם כעובד כו"ם ולא ישראל החי גר ותושב נמי כיון דאינו עובד כו"ם לא מצי מבטל לה קמ"ל דהרי הוא כעכו"ם ומצי מבטל לה כיון דב' מיניה מבטל ומשני רב נחמן בר יצחק ליתן רשות ולבטל רשות וכדתניא כו' דהך מלתא נמי איצטריך לאשמעי' דלא תירא כיון דביטול סול רשות לאו בישראל גמור תליא מילתא שהרי אפי' ישראל עכו"ם מחלל שבתות בצינעה מבטל רשות כיון דאית ביה מיהא צד יהודית מה שאינו מחלל שבתות בפרהסיא ה"נ הכי גר תושב כיון דאית ביה צד יהודית שאינו עובד כו"ם ה"א דמצי לבטל רשות קמ"ל דהרי הוא כעכו"ם ולא מצי לבטל דדוקא מי שמחזיק בשבת מבטל רשות בשבת וישראל עכו"ם מחזיק מיהא שבת בפרהסיא אבל האי גר ת שב דלא מחזיק שבת כלל לא. וכן משמע בפ"ק דשחיטת חולין דאי' התם ר' אבהו שדר לאתויי חמרא מבי כותאי וכו' ומסיק לא זזו משם עד שעשאום עכו"ם גמורים לשחיטה וליין נסך וקא בעי מאי עכו"ם גמורים פי' גמורים למה לי היה ליה למימר עד שעשאום עכו"ם ותו לא וקאמר רב נחמן בר יצחק והתם נמי כדאמר הכא לבטל רשות וליתן רשות וכדתניא ישראל עכו"ם משאר שבתות בשוק וכו'. וצ"ל נמי כדפי' דלהכי נקט עכו"ם גמורים דלא תימא כיון דביטול רשות לאו בישראל גמור חליא מילתא אלא בצד יהודית רק שמשמר שבתות בשוק כותי נמי כיון דאית ביה צד יהודית מצי לבטל רשות קמ"ל דעשאום עכו"ם גמורים דלא מצו לבטל רבות כאלו לית בהו שום צד יהודית:

דף סה

איבעי ליה למימר מהאי קרא דדידן עדיפא טפי מדידיה דאלו לדידיה הוו קיימי זונות שפלות לשרתו ולדידן יעמדו בנות שלטונים לשרתנו אי נמי דידיה יש לו ערך שהרי נראה לעינים ואלו דידן אין לו ענך והשגה דכתיב עין לא ראתה:

מאוונא לאוונא צ"ל דנקט הכי משום דאי הוה שכיח למיטרח ולמיזבין בכל שעה שוכר מצי לעכב על החמר שלא יניח עליו מזונות כלל. וא"ת א"כ מעיקרא דקאמר היכי דמי אי דשכיח למיזבן חמר נמי ליעכב מדלא קאמר נמי אי דשכיה למיזבן מאוונא לאוונא משמע דשכיח למיזבן בכל שעה קאמר וא"כ תיקשי שוכר נמי ליעכב על החמר שלא יניח עליו מזונות כלל וי"ל דאלימא ספי לאקשויי מאי שנא דהאי מעכב והאי לא מעכב ולכ"ק חמר נמי לעכב כי היכי דשוכר מעכב עליה אבל במזונות של אותו יום דתרוייהו שוין בו לא אלימא לאקשויי ולא חש להאריך ולמימר ותו מזונות דההוא יומא נמי ליעכבי מיהו רב פפא דנקט מאוונא לאוונא קושטא דמלתא קאמר משום דאיהו אתי לפרושי ברייתא ולא משכח לה אלא בכי האי גוונא והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות שכירות כתב סתמא וכן יש לבעל החמר להניח עליה שעורים ופת ומזונות של אותו היום יתר על זה השוכר מעכב מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון ולא כתב שאם אפשר לו לקנות בכל שעה שאין מניח עליה כלום ובש"ע העתיק לשונו כתם וצ"ל כדפירשתי:

נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים אם יש בהן בנותן טעם אסור ה"ג בספרים שלנו וקשה דא"כ איכא למידק מדקתני סיפא גבי תאנים ותמרים אם יש בה בנ"ט אסור וברישא גבי ענבים קתני כתמא היו מבוקעות אסורות ולא קתני נמי אם יש בנ"ט אסורות משמע דבענבים אפילו במשהו דליכא נותן טעם אסורות משום דהוה ליה מין במינו דבמשהו א"כ אמאי מוקי לה בגמרא דאסורות בנותן טעם קאמר ויש לדחוק ולפרש משום דבעי לחלק בין תאנים לגרוגרות ולמיתני אם נטל"פ הוא מותר ומעשה וכו' כדמפרש בש"ס לכך קתני אם יש בהן בנותן טעם אסור כלומר אם יש בהן טעם לשבח דהיינו שנפל על גבי תאנים לחים דאז היין נותן בהן טעם יפה לכך אסור אבל אם נטל"פ הוא דהיינו שנפל על גבי תאנים יבשים מותר ומעשה וכו' ועוד דלספרים דלא גרסי ליה ניחא הא דקאמר בש"ס והא מדקתני סיפא זה הכלל וכו' מכלל דבנותן טעם עסקינן משום דאז לא קתני מתניתין אלא דין ענבים ודין גרוגרות חד אסור משום דנטל"פ הוא וחד שרי משום דנטלפ"ג הוא ועלייהו קאי זה הכלל כל שהנאתו בנותן טעם כלומר לאו דוקא שנפל על ענבים אלא כל שנפל עליו ויש הנאה בטעמו כו' אלמא דבנותן טעם איירי אבל לספרים דגרסי ליה משמע דזה הכלל אתאנים וגרוגרות קאי ואיכא למימר דלעולם ענבים במשהו אסורות לכך נראה דלא גרסינן ליה גם בירושלמי לא גרסינן ליה וכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כולהו לא גרסי ליה ולא חילקו בין תאנים לגרוגרות:

הדר שרא למיטחינהו ולמתינהו וכו' ובעובדא דפסחים גבי ההיא ארבא דטבעה בחישתא קאמר הדר אמר רבא לזבנהו קבא קבא לישראל פי' אפי' לישראל כי היכי

דכליא קמיה פיסחא והא דלא אמר להו נמי התם למיטחינהו ולמפינהו כו' משום דלמזבן קבא קבא ניחא טפי דלא איצטריך למיטרח בטחינה ואפייה והכא לא בפי למימר דליזבנינהו קבא קבא דדוקא התם גבי חמץ שרי בכה"ג דאי נמי יחזור עכו"ם ומכרם לישראל אכתי אמרינן דאותו ישראל יאכלנו קודם פסח אבל הכא אפי' לא יקנה עכו"ם אלא דבר מועט מ"מ חיישינן שמא יחזור וימכור אותו לישראל וישראל אסור לאוכלו משמע מכאן דבדבר מועט נמי חיישינן שמא יחזור עכו"ם וימכרנו לישראל ובטור י"ד סי' קל"ד כתב הב"י בשם רבינו ירוחם על הא דמוכרו כולו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו ולא חיישינן שמא יחזור וימכרנו לישראל כי ישראל לא יקנה יין מעכו"ם וכן נראה מהירושלמי והתו' כתבו דמשום תומר עכו"ם חיישינן שמא יחזור וימכרם לישראל לצורך פועליו ולפיכך לא ימכרנו ביחד לעכו"ם ם עכ"ל וכן כתב בש"ע כם דיין שנפל למים ואין בהן כדי לבטל היין מוכר הכל לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו מיהו לא ימכור לעכו"ם הרבה ביחד שמא יחזור וימכור המים לישראל וקשה כיון דחיישינן שמא יחזור וימכור לישראל כי מוכר לו ישראל מעט מעט מאי הוי הא אכתי איכא למיחש להכי כדפי' ושמא יש לחלק בין חיטי' למי' ודוחק:

דף סו

תבליו של שנים ושלשה שמות והן מין אחד פירש"י ז"ל כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך כבר הקשו התוספות עליו ודחו דבריו. ועוד קשה לפירש"י ז"ל דמ"ש פלפל לבן ופלפל שחור דקרי להו שני שמות ספי מחמירא דחיטי וחמירא דשערי דקרי להו שם א' דקאמר לעיל בסמוך ורבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן והאי חמירא מיקרי והאי חמירי מיקרי וגם הרמב"ם ז"ל בפי"ו מהלכות מאכלות אסורות כתב ג' שמות ממין אחד כיצד כגון כרפס של נהרות וכרפס של אפר וכרפס של גינה וכבר השיג עליו הראב"ד שם כמ"ש וצריך לדחוק ו ומר דחמירא דחיטי וחמירא דשערי תרוייהו חמירא סתמא קרו להו אינשי אבל פלפל לבן ופלפל שחור לא קרי להו אינשי פלפל סתמא אלא בשם לוויי דידהו וכן כרפס של נהרות וכרפס של אפר לא קרו להו אינשי אלא בשם לוויי דידהו מיהו במסכת ערלה בפירוש המשנה כתב הרמב"ם ז"ל איפכא שכתב שם או שיהיו ג' מינים אלא שיש להם שם א' כמיני הכרפס שרן מינים הרבה משונים ולהם שם אחד ר"ל שכל מיני הכרפס נקראין כרפס עכ"ל:

והן מין אחד או מין שלש פירש"י ז"ל הו מין שלשה ושלשה שמות י להן וקשה דא"כ השתא שלשה שמות והן שלשה מינין אוסרין ומצטרפין שלשה שמות והן מין אחד

מיבעיא דבכה"ג לא שייך למימר דלא זו אף זו קתני כיון דכחד בבא קתני להו ולהכי בריש פרק מפנין דקתני מפנין אפי' ארבע וחמש קופית פריך ש"ס השתא חמש מפנין ד' מיבעיא. ועוד קשה דמידי הוא טעמא ד דחזקיה דמוקי לה במיני מתיקה משום דקשיא ליה סיפא אמאי מצטרפין כיון דתלת מילי נינהו ובשמא נמי לא שוו א"כ מאי איצטריך אבייי לפרש ולמימר אי אמר בשלמא בתר טעמא אזלינן כוליה חד טעמא הוא אלא אי אמרת וכו' כיון דחזקיה גופיה דייק אוקימתא דיליה מהאי טעמא לא הל"ל אלא אלמא בתר טעמא אזלינן ולא בתר שמא ע"כ נראה דה"ק תבלין שנים ושלשה שמות והן מין אחד או מין שלש פי' ושם אחד ובפרק ר"ע מייתי לה ש"ס וגרסי' לה התם בהדיא הכי ובמס' ערלה דלא גרסינן לה הכי פי' שם הרמב"ן ז"ל באו מין שלש ויש להם שם אחד קאמר ובפי"ו מהלכות מאכלות אסורות משמע נמי דמפרש לה הכי והא דקתני סיפא ר"ש אומר בין שלשה שמות והן מין אחד בין שלשה מינין והן שם אחד אינן מצטרפין ולא קתני ר"ש אומר אינן מצטרפין ותו לא משום דה"א דר"ש לא פליג אלא אסיפא דשלשה מינין והן שם אחד משום דלא מסתבר למימר שהשם גורם שיצטרפו אבל ארישא לא פליג קמ"ל דפליג אתרוייהו וחזקיה דמוקי לה סיפא במיני מתיקה כרבא ס"ל דלא אזלינן בחר שמא דלא מסתבר ליה שהשם גורם שיצטרפו כמ"ש התו' בפרק ר"ע וכי דייק רבא וקאמר א"ב בתר טעמא כו' אלא אי אמרת כו' מרישא דייק דאא"ב בתר טעמא אזלינן ניחא דכולה חד טעמא נינהו דהא במין אחד ממש איירי אא"א בתר שמא אזלינן האי שמא לחוד וכו' וכיון דמרישא דייק לכך איצטריך לפרש דיוקא אבל מסיפא גופא ליכא למידק אי לאו מדחזקיה וניחא ליה טפי למידק מגופא דברייתא דרבא מצי למימר מנא ליה דחזקיה וטעמא דסיפא דמצטרפין כין משום דאית להו חד שמא לכך דייק מרישא דליכא לאוקמא אלא משום דבתר טעמא אזלינן ולא מייתי אביי הא דחזקיה אלא כי היכי דלא תיקשי עליה מסיפא דמצטרפין אף על גב דתלת מיני נינהו:

הואיל וראויין למתק בהן את הקדרה הא דלא קתני הואיל וממתקין את הקדירה דהא איירי שכבר נפלו לתוך הקדירה עיין בתוס' ס"פ כלל גדול:

חמירא דחיטי וחמירא דשערי וכו' כתב רבינו נסים ז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל מדתנן בפרק שני דערלה למה אמרו כל המחמע והמתבל והמדמע להחמיר מין במינו וכו' כיצד שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים ויש בו כדי לחמץ וכו' אלמא שאור ועיסה מין במינו הוא אע"ג דלא הוה ליה חד שמא ולא חד טעמא וקשיא בין לאביי בין לרבא ותירץ דשאני עיסה הואיל וראויה להמתין והוי חמץ מש"ה הוה ליה מין במינו מהשתא עכ"ל משמע בהדיא דשאור בעיסה מין במינו הוא ודלא כמו שכתב ב"י בטור י"ד סימן צ"ח

וז"ל מצאתי כתוב דכבד ותרנגול שני מינים הם וכו' וקי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן חמרא חדתא וענבי שני מיני הם ושאור ועיסה שני מינים הם וכו' דהא ממתני' דערלה משמע דשאור ועיסה מין במינו הוא:

דף סז

והא דידי נמי כפת חמה וכו' לישנא דדידי לא אתי שפיר וגם מיותר הוא לכך נראה כספרים דגרסי והא לדידי נמי כו' אבל לרבא לא הוי הכי אלא בפת חמה וחבית מגופה ובפת צוננת וחבית פתוחה ולהכי לדידיה ודאי תנאי היא מיהו בפת חמה וחבית פתוחה רבא נמי מודה דריחא מלתא היא דליכא מאן דפליג בהכי כמ"ש התוס' ובתשובת מהר"ם ז"ל סימן כ"ה כתב והיינו דקאמר אביי לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמי אבל לרבא לא הוי הכא אלא כפת צוננת וחבית סתומה דשריא לכ"פ ואי אפשר לומר כן דא"כ אמאי קאמר לרבא ודאי תנאי היא דכיון דלדידיה הך דהכא כפת צוננת וחביות סתומה דמיא אתיא ככ"ע דהא ר"מ נמי מודה דבכה"ג שרי וגם אין סברא לומר דליהוי סברותייהו דאביי ורבא רחוקה כולי האי:

לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחי' הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות כתב דנטל"פ לא שרי וא"כ יהיה האיסור פוגם להיתר מתחילה ועד סוף אבל אם פגם בתחילה וסופו להשביח או השביח בתחילה אע"פ שמותר לפגום הרי זה אסור וכ"כ הרשב"א ז"ל והטור וטעמם כתב בכ"מ משום דאתי במכל שכן ומה פגם לבסוף אסור מפני שהשביח מתחילה אע"פ שאותו שבח על מנת לפגום הוא פגם תחילה כ"ש דאסור דהא פגם זה אינו פגם כיון שהוא על מנת להשביח וא"ת כשנפל לתוך גריסין רותחין אמאי שרי והא סופו להשביח כשיצטננו וי"ל דפגם מתחילה ועד סוף דנקט הרמב"ם ז"ל היינו משעת נפילה פד שעת אכי ה והק ל"ש אלא שנפל לתוך גריסין רותחין פי' ואכלו כשהן רותחין דה"ל פוגם מתחילה וע"ס אבל נפל לתוך גריסין צוננין אפי' הרתיחן ואכלן כשהן רותחין אסור כיון דהשביח מתחילה והא דנקט לישנא דנעשה אע"ג דודאי השביח מתחילה י"ל דכיון דהרתיחן ונעשו פגום ואכלן בפגימתן גילה דעתו דלא הוה ניחא ליה בנפילה דמעיקרא וכמאן דלא אשבח כלל דמו קמ"ל דנעשה כאיסור שהשביח ולבסוף פוגם ואסור והתו' כתבו לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו ויצטננו וקשה דאם כן תיפוק ליה דהוי איסור שפגם ובסוף השביח דכל שכן הוא דאסור:

ואידך כדרב הונא כו' דאמר לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא אע"ג דאפי' למ"ד נטל"פ מותר היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה קדירה של איסור שאינה בת יומא אסור

לבשל בה היתר כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה סי' תצ"ח וראיה מפנכא דר' אמי דאימלח בה בישרא ותברה ואמאי חברה לשהייה פד צפרא ולקמן נמי יש ספרים דגרסי בהדיא והלכתא נותן טעם לפגם מותר והני מילי בדיעבד אבל לכתחילה אסור מכל מקום ל מצי לשנויי הכא דטעמא דאזהר רחמנא למיגעלינהו משום דלכתחילה אסור להשתמש בהן דמדאורייתא נותן טעם לפגם ודאי שרי אפי' לכתחילה דלית קרא לשעבר אלא דרבנן גזרו שלא ישתמש בו לכתחילה משום קדירה דבת יומא וה"ה דבשהייה בעלמא הוה סגי להו לכלי מדין רק שלא יהיו בני יומן אלא שהכתוב אתי למישרינהו אפילו כמות שהן בני יומן ע"י הגעלה:

דף סח

איתיביה רב חגא לעולא יין שנפל לתוך עדשים וכו' משמע דהיינו סיפא דברייתא דמייתי רב עמרם בסמוך ותימה דלא ידע רישא דברייתא דקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור אלמא בפגום מעיקרא פליגי כדדייק בסמוך:

תא שמע סיפא יין שנפל וכו' כתבו התוס' מהך דנפל של תרומה תחילה היה יכול לפשוט כו' דמהך דנפל של תרומה תחילה משמע בדהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור א"כ ע"כ בפגם מעיקרא הוא דפליגי ונראה דלאו קושיא היא דא"כ בסמוך דמפרש ש"ס דבבא דסיפא איצטריך לאשמעי' דבפוגם מעיקרא מחלוקת תיקשי נמי סיפא למה לי והא ממציעתא שמעי' לה דקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור וכיון דבהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור א"כ ע"כ בפגם מעיקרא פליגי אלא ודאי האי תנא לא סמך עצמו אברייתא דלעיל דקתני דאחד נטל"פ ואחד נטל"ש אסור דברי ר"מ ר"ש אומר וכו' דלא ידע מינה מידי ולהכי איצטריך האי תנא למתני סיפא דיין שנפל לתוך עדשים כו' לאשמעי' דפגם מעיקרא מחלוקת דלא תימא ר' מאיר נמי אית ליה דנטל"פ מותר ולא פליגי בהכי כלל וטעמא דנפל של חולין תחילה דאסור משום דרבי זירא הוא וא"כ רב עמרם נמי איצטריך לאתויי סיפא דהכי קאמר כיון דאיתא להא דר' יוחנן דפליגי בפוגם מעיקרא א"א דלא משכחת לה ברייתא דקתני לה בהדיא דפליגי בהכי ולהכי נפק דק ואשכח ברייתא דקתני לה בהדיא דפליגי בפוגם מעיקרא והיינו בסיפא דיין שנפל לתוך עדשים וכו' ואי לאו דמייתי סיפא ממציעתא ליכא למישמע דאיכא למימר דלא פליגי בנטל"פ דאפי' לר"מ נמי שרי ונהי דאנן מצינו למידק שפיר מברייתא דהכא דהא דקתני בברייתא דלעיל אחד נטל"פ ואחד נותן טעם לשבח אסור

וכו' בפוגם מעיקרא איירי מ"מ לא אשכחן תנא דקתני לה בהדיא דפליגי בפוגם מעיקרא אי לאו סיפא דהך ברייתא דקתני לה בהדיא:

ולרבי שמעון ליצטרף היתר ואיסור בהדי הדדי וליתסר כתבו התוס' וא"ת אמאי לא תלי פלוגתייהו בזה וזה גורם וי"ל דכשיש בכל אחד כדי להחמיץ אין שייך זה וזה גורם כו' ולא ידענא דכי איתא נמי בכל אחד כדי להחמיץ מאי הוי אכתי לא הוה אפשר שתחמץ בשעה ראשונה אלא ע"י שניהם וא"כ מאי פריך דלצטרף וליתסר כיון דהשביח תחילה בשעה ראשונה הא שבח דמעיקרא זה וזה גורם הוא ונראה כיון דכולה הך ברייתא לא איירי מידי מזה וזה גורם אלא מנטל"פ כדקתני נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור כיון דהשביח תחילה ופגם לבסוף וכי נפל של חולין תחילה וכן ביין שנפל לעדשים פליגי דר"ש מתיר כיון דפגם מעיקרא א"כ רישא נמי דקתני ר"ש מתיר ע"כ טעמיה נמי משום דנטל"פ הוא ולכך פריך והא לא שייך להתירו מהאי טעמא דהא לאו נטל"פ הוא הלא בסוף וכיון דהשביחו מעיקרא ליצטרף וליתסר דהא מודי ר"ש בהשביח מעיקרא דאסיר:

דף סט

דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי דוקא נקט תבלין של תרומה דהאיסור מחמת עצמן וה"ה נמי תבלין של ערלה וכלאי הכרם אבל תבלין הנאסרין מחמת דם וחלב שנבלע בהן בטלי בששים דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסרו וכתבו התוס' דלא בטיל טעמייהו לא בששים ולא במאה כו' אבל אין לומר דלא בטיל כלל דהא בהדי נותן טעם חשבינן ליה. וכן משמע מדנקט ש"ס דלא בטיל טעמייהו ולא נקט סתמא דלא בטיל משמע דודאי בסלי היכא דידעינן דלא יהבי טעמא כגון ביורה גד לה אלא דפעמייהו לא בסל אע"ג דאיכא ששים ואע"ג דבשאר איסורים נמי קיימא לן דכ"ז דיהבי טעמא בתבשיל לא בטילי אע"ג דאיכא בהיתר ששים נגד האיסור כמ"ש רש"י ז"ל בפרק גיד הנשה וכ כ הרשב"א והר"ן ז"ל ה"מ היכא דידוע לן ודאי דיהבא טעמא כגון שטעמו את התבשיל והרגישו טעם איסור אבל מסתמא לא חיישי' כי איכא ששים נגד האיסור דמסתמא לא יהבו טעמא בטפי מששים לאפוקי בתבלין וכן מלח של עכו"ם כיון דלטעמא עבידי לא מהניא בהו ששים דודאי יהבי טעמא בטפי מס' ולא בטלו אא"כ ידוע לן שנתבטל טעמן כגון ביורה גדולה או ע"י טעימת קפילא:

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא כתבו התוס' דהך ברייתא נמי ב ביות מיירי מיהו בפתוחות שקל ליגע בהן ולכך לא מצי לשנויי בלא הודיעו שהפליג דמ"מ ליתסר וכו'

ונ"ל דבבא להם דרך עקלתון לא מהניא אלא לגבי מגע חברו דכיון שאין הטהרות בידיהם לא מצי ליגע בהן בקלות כל כך ולהכי כיון דאפשר לבא להם דרך עקלתון מירתתי אבל לגבי פועליו שהטהרה בידיהם ומצו ליגע בהן בהרף עין לא מהניא לגבי דידהו דרך עקלתון ולכך איצטריך לאוקמי במטהר חמריו ופועליו דליכא למיחש אלא למגע חברו. ונראה ליישב פירש"י ז"ל דהני טהרות לאו בחביות נינהו ומה שהקשו התו' דא"כ אמאי פריך מרישא לסיפא ולא פריך ארישא גופא מיניה וביה י"ל דהמקשה נמי ידע דאיכא לאוקמי במטהר חמריו ופועליו אלא דא"כ קשיא סיפא אמאי טהרותיו טמאות לכך קאמר מ"ש רישא מ"ש סיפא ונראה דמקשה דר' יצחק הוה ידע שפיר דברייתא בבא להם דרך עקלתון איירי ולכך כי משני ליה משום מגע חברו לא הוה פריך ליה אי הכי רישא נמי אלא דבתר הכי בימי רבא אקשו ליה אי הכי רישא נמי דאינהו לא הוו ידעי הא דדרך עקלתון ומשני להו רבא בבא להם דרך עקלתון:

היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא הרי שהיו חמריו וסו'. כתבו התוספות ומיתוקמא בבא להם דרך עקלתון והכי נמי הכא כגון שיבא לו דרך עקלתון ומדברי רב אלפס ז"ל לא משמע כן שכתב היכי דמי בחזקת המשתמר כדתניא היו חמריו ופועליו כו'. הביא ברייתא כצורתה ולא מייתי אוקימתיה דרבא כלל וגם הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות מאכלות אסורות כתב עובד כוכבים ומזלות שהיה מעביר עם ישראל כדי יין וכו' ולא כתב דבעינן שיוכל לבא שם בדרך עקלתון משמע מדבריהם דדוקא גבי טהרות בעינן דרך עקלתון דכיון דלאו סתומות נינהו בקל יכול ליגע בהן לכך בעי דרך עקלתון אבל הכא גבי יין שהחביות סתומות וליכא למיחש אלא שמא טרח ופתח וסתם לכך אפי' ליכא דרך עקלתון מירתת למיעבד כולי האי ותימה דא"כ מאי בעי היכי דמי חזקת המשתמר הא מדקתני סיפא ואם הודיעו כו'. מכלל דרישא בלא הודיעו איירי והיינו חזקת משתמר דהשתא ליכא למימר כמ"ש התוספות. ועוד דמאי ראיה מייתי מברייתא הא מתני' נמי קתני כה"ג. ונראה לפרש משום דאם היה בחזקת המשומר דקתני מתני' יש לפרש דהיינו שלא הפליג ולא הלך משם כלל אבל הלך משם אסור אי' לא הודיעו שהוא מפליג וסיפא דקתני אם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום כו' אתי לאשמעי' דכשהודיעו שהוא מפליג לא בעינן שיעכב זמן ארוך אלא אפי' לא עיכב רק כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור מיהו בלא הודיעו נמי אסור כל שהוא מעכב בשיעור מיל ויותר ולא שרי אא"כ לא הפליג או לא עיכב אלא פורתא לכך בעי היכי דמי חזקת המשתמר ופשיט מברייתא דלא בעינן שישב שם עמו אלא אפי' הפליג ממנו יותר ממיל כל שלא הודיעו שהוא מפליג מותר וכן משמע מפירש"י ז"ל במתני' שכתב אם היה בחזקת המשתמר מפרש בגמרא שאע"פ

שהפליג ישראל מן העכו"ם מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עכו"ם כו' משמע כדפי' דמייתי ראיה מבריתא דחזקת המשתמר הוי אע"פ שהפליג ממנו כיון שלא הודיעו ובש"ע כתב בד"א שיש דרך עקלתון וכו' ולא הביא דעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י ז"ל ונראה דבהפסד מרובה יש להקל כדבריהם וז"ת לדעת הרי"ף והרמב"ם דבלא הודיעו לחוד סגי אע"ג דליכא דרך עקלתון א"כ מתני' אמאי קתני אם היה בחזקת המשתמר הוה ליה למיתני אם לא הודיעו מותר וי"ל דטעמא דמלתא אשמעינן דטעמא דשרי לפי שהוא בחזקת המשתמר

אפילו הפליג מהן יותר ממיל הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהמ"א כתב אפי' הפליגו ממנו כדי מיל הרי אלו מותרות וכתב בב"י ובכ"מ דנראה דהרמב"ם ז"ל היה גורס כדי מיל והיא הגירסא הנכונה ע"כ ולא משמע כן דבסוף הלכות מטמא משכב ומושב כתב הרמב"ם ז"ל היו חמריו ופועליו טעונין טהרות ועוברין לפניו אע"פ שהפליגו יותר ממיל הרי אלו טהורות משמע דהוה גריס בברייתא יותר ממיל כגירסת הספרים:

רשב"ג הוא דלא ידע מאי קאמרי רבנן כתבו התוספות וא"ת ולימא ר' יוחנן דפליגי בשל סיד ובשל טיט ויהא רשב"ג כמשמעו דבריהם תמוהים דהא לא מצי למימר דפליגי בשל טיט דא"כ שפר קאמר להו רשב"ג לרבנן והלא סתומו ניכר בין למעלה בין למטה ומאי טעמא דרבנן דפליגי אי אמרת בשלמא דבשל סיד דוקא פליגי ניחא כדאמר בסמוך דכיון דלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה אי נמי זימנין דחלים אלא אי אמרת בשל טיט נמי פליגי אם כן מאי טעמייהו דרבנן נהי דלמשה לא ידיע למעלה מיהא ידיע כיון דשחור הוא בתחילתו:

וכי מאחר דקיימא לן כוותיה דרשב"ג דלא חייש לשתומא והלכתא כוותיה דר"א וכו' פי' רש"י ז"ל ולזפת את חביות כולה דחייש לה רבן שמעון לא קיימא כוותיה דהאי זיו א דטירחא הוא ואנן קבעינן הלכה כר"א כו' ותימה דהא בהדיא קאמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה משמע דקיימא לן כוותיה דבעינן כדי שיפתח ויגוף ותיגוב וכי שהה כל כך היין אסור אלמא חיישינן לזיופא דחותם אחד ודוחק לפרש דהלכה כרשב"ג דקאמר היינו לאפוקי מדרבנן דחיישי לשתומא מיהו כרשב"ג נמי לא קיימא לן דאין הלשון משמע כן ועוד דא"כ הל"ל אין הלכה כרבנן. ועוד דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים כולהו פסקו כרשב"ג דאין היין נאסר עד כדי שיפתח כו' מיהו כי שהה כל כך היין נ סר ונראה כגירסת הספרים דגרסי בפרק אין מעמידין אחד הלוקח ואחד השיכר בית בחצירו של עכו"ם ומצאוהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל ר"א מתיר וחכמים אוסרין ולר"א אע"ג דסגי ליה בחותם אחד מ"מ מפתח נמי בעינן ורבנן סברי

דדוקא שתי חותמות בעינן והשתא אתי שפיר דרבנן ורשב"ג בחותם אחד בלא מפתח פליגי דר"א נמי מודה דאסור וקיימא לן כרשב"ג דבכה"ג אין היין נאסר אלא א"כ שהה כדי שיפתח ויגוף ותיגוב ולא חיישינן לשיתומא והא דפריך ש"ס וכי מאחר דקיימא לן וכו' הכי פי' מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עכו"ם בחותם אחד ופי' מפתח דהיינו שישכור לו חדר בבית עכו"ם וישים שם יינו בחותם אחד ויסגרנו במפתח:

דף ע

זונה ישראלית ועכו"ם מסובין חמרא אסור וכו'. וא"ת נהי דבתרייהו גרירא מכל מקום אמאי אסור נימא נמי נהי דתקיף לה יצרא דעבירה יצרא דיין נסך לא תקיף לה וי"ל דכיון דזילא עלייהו ובתרייהו גרירא הן נוגעין בו שלא מדעתה אבל זונה עכו"ם וישראל מסובין היין מותר לפי שאימתן עליה ואינה נוגעת אפי' שלא מדעתה וכן כתב הרמב"ם זכרונו לברכה בפי"ב מהמ"א:

אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי ואם לאו אסור וא"ת מאי שנא בהאי עובד' דאמר אם נתפס עליו כגנב וכו' ובעובדא דבתר הכי קאמר אי אית ליה לאשממוטי וכו'. ונראה דהאי עובדא באושפיזא הוה שיש רשות לכל אדם ליכנס שם נמצא דעכו"ם ברשות עייל וכל שכן לגירסת הרי"ף והרמב"ם זכרונו לברכה דגרסי בהך עובדא דהוה יתיב ביה. חמרא דישראל ודעכו"ם דעכו"ם נמי הוה ליה חמרא באושפיזא אם כן ברשות עייל לכך רק אם נתפס עליו כגנב פירוש על הנגיעה חמרא שרי דאז ודאי לא נגע דליכא למימר דאם כן למאי עייל אם לא לנסוכי דהא ברשות עייל משום יינו או אושפיזא כדפרשתי רשפי והוה ליה כי ההיא דמניח עכו"ם בחנותו דהתם נמי כיון דברשות עייל כל זמן שלא הודיעו שמפליג מותר דמירתת למינגע דלמא חזי ליה אבל בעובדא דההוא ביתא דבתר הכי דלא הוה רשות לעכו"ם ליכנס שם לכך קאמר אי אית ליה לאשתמוטי חמרא אסור דסמכה דעתיה ולא מירתת ואף על גב דנתפס כגנב על הנגיפה לא מהניא כדפירש רש"י זכרונו לברכה דאי לאו לנסוכי על למה ליה דעייל אבל לית ליה לאשתמוטי דהוה ליה נתפס כגנב על הכניסה לכך חמרא שרי דמירתת ולא נגע. ופריך מננעל הפונדק דאסור מאי לאו אף על גב דלית ליה לאישתמוטי ולומר לכך נעלתי אפינו הכי אסור ולא אמרינן דמירתת ונראה דלהכי ננעל הפונדק ולא קתני נכנס לפונדק משום דפונדק נמי כאושפיזא דמי ויש לו רשות ליכנס שם אבל אין לו רשות לנעלו:

מ"ט רוב גנבי ישראל נינהו דוקא בפומבדיתא קאמר דהיו רוב גנבי ישראל דרשעים היו כדאמר בפרק חזקת הבתים תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא ואמרי' פומבדיתא לוויך

אשני אושפיזך אבל בנהרדעא לא היו רוב גנבי ישראל וכי פריך ש"ס כמאן כר"א אעובדא דשמואל פריך אבל אדרבא לא מצי פריך דכיון דרוב גנבי ישראל הוו התם ל בנן נמי שרי כדאמר בסמוך אי משום דסבר רובא דאזלי בהדי פולמסא ישראל נינהו וכן כתבו התוספות בפרק חזקת הבתים:

האי ספק ביאה ספק מגע הוא דעל כרחך ודאי עכו"ם נינהו דקאמר ולא ידענא אי משום דסבר לה כרבי אליעזר ואי ספק עכו"ם ספק ישראל אם כן הוה ליה ספק ספקא ספק עכו"ם ספק ישראל ואם תמצא לומר עכו"ם ספק נגע ספק לא נגע ובספק ספקא רבנן נמי מודו דשרי לשיטת רש"י זכרונו לברכה אלא צריך לומר דודאי עכו"ם נינהו לכך פריך האי ספק ביאה וכו':

הכי גרסי' בתוספתא דטהרות פרק שביעי גגו של עם הארץ חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות ובלבד שאין עם הארץ יכול לפשוט וליגע גגו של חבר למעלה מגגו של פ"ה אף על פי שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות רשב"ג אומר גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות ובלבד שאין ע"ה יכול לפשוט את ידו וליגע ותימא דא"כ מאי פריך הכא לרב מהא דקתני גגו של חבר בצד גגו של ע"ה כו' אדרבא תיקשי מיניה לר' יוחנן ועוד דמעיקרא ה"ל לאקשויי מהא דגגו של חבר בצד גגו כו' דמיתני התם ברישא ועוד קשה דמשמע דהא דקתני גגו של חבר בצד גגו של ע"ה רבי שמעון בן גמליאל היא וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב בצד גגו שאינו גבוה ממנו וליכא למימר מתמוגג אני כשמושיט ידו שם דלרבנן אפי' איכא למימר מתמוגג אני נמי שרי דהא בגגו של חבר למעלה מגגו של פ"ה נמי אית להו דשרי אע"ג דמ"ל מתמוגג אני וא"כ תימה מאי משני אמר לך רב אנא דאמרי כרשב"ג והא כרשב"ג נמי לא אתיא דהא טעמא דרשב"ג דאוסר משום דחצי לאשתמוטי הוא ורב אוסר אף על גב דלא מצי לאשתמוסי ולא שייך למימר דרב פליג אדרשב"ג וס"ל דאין לחלק בין שגג חבר למעלה בין שהוא שוה לו. עכ"נ דברייתא דמייתי הכא גגו של חבר בצד גגו של ע"ה לאו היינו ההיא דתוספתא אלא ברייתא בעלמא היא ולא תיקשי להו אהדדי דהכא מיירי דאיכא מסיפס בין הגגות ולכך שרי לשטוח אע"ג דידו של ע"ה מגעת לשם דכיון דאיכא מסיפס ביניהן מירתת להושיט ידו לגגו של חבר וההיא דתוספתא בדליכא מסיפס ביניהן איירי ולהכי אם יכול ע"ה לפשוט ידו לשם אסור לשטוח שם דלא מירתת. וכשגגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה ס"ל לת"ק דמותר לחבר לשטוח שם אע"ג דע"ה יכול לפשוט ידו לשם דכיון דלאו שוין הן אלא של חבר גבוה משל ע"ה ואין ע"ה יכול להושיט ידו שם להדיא כמסיפס דמי ושרי ורשב"ג פליג עליה דקסבר

מסיפס בעלמא לא מהניא דלא מירתת בהכי. וקא בעי ש"ס לאוקמי הא דרשב"ג אפי' כר' יוחנן לכ"ק ת"ש רשב"ג אומר וכו' ומשני דשאני התם דאית ליה לאשתמוטי לכך אסור לשטוח אע"ג דה"ל כמסיפס ולר"י אידך ברייתא דמייתי הכא דהיינו גגו של חבר בצד גגו של ע"ה מצינו לאוקמי אפילו כרשב"ג ושאני התם דליכא לאשתמוטי אבל רב סבר דטעמא דרשב"ג דאוסר בגגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה לאו משום אישתמוטי הוא דהך סברא דאימצורי לאו סברא היא אלא טעמא משום דאע"ג דהוה ליה כמסיפס לא מהניא ולדידיה הך ברייתא דגגו של חבר בצד גגו של ע"ה דמייתי רבנן היא ולא רשב"ג דלרשב"ג לא מהניא מסיפס והשתא ניחא הא דקאמר לך רב אנא דאמרי כרשב"ג דלדידיה נמי מסיפס לא מהניא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דבפ' י"ב מהלכות משכב ומושב כתב חבר שהיה גגו למענה מגגו של עם הארץ הרי זה שוטח שם כלים ומניח טהרות למעלה והן בחזקתן אף על פי שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע וכן בעכו"ם אינו חושש לא משום מומאה ולא משום יין נסך היו הגגות זה בצד זה ושטח החבר כלים או הניח טהרות בגגו הרי מקום שיכול עם הארץ לפשוט את ידו וליגע טומאה משמע דפסיק הלכתא כרבנן דתוספתא ובפרק שלשה עשר מהלכות מאכלות אסורות כתב חצר החלוקה במסיפס עכו"ם בצד זה וישראל בצד אחר וכן שני גגין שהיה גג ישראל למעלה וגג העכו"ם למטה או שהיו זה בצד זה ויש ביניהן מסיפס אף על פי שיד עכו"ם מגעת לחלק ישראל אינו חושש משום יין נסך ולא משום טהרות אלא צריך לומר כדפירשתי דמה שכתב בפרק שלשה עשר מאכלות אסורות ביש ביניהן מסיפס איירי כמו שכתב בהדיא וס"ל דההיא דתוספתא בלא מסיפס איירי וההיא דהכא במסיפס איירי כי היכי דלא י בריייתות אהדדי כדפרישית:

דף עא

צא והפס עלי מנת השלטון פירש"י ז"ל שישראל שחייב לתת לשלטון יין מותר לומר לעכו"ם הפס עלי וכו' ולפירושו קשה אמאי סידר ש"ס מימרא דרב אהך מתני' שאין ענין זה לזה לכך נראה כמו שכתב הרמב"ם זכרונו לברכה ומקצת גאונים שפירשו דמנת השלטון היינו כשיש לו יין הרבה ושאר תבואה הוא גוזר על אנשי המדינה שיקחו ממנו בעל כרחם ואשמעינן רב דישראל שכתבו עליו ליטול מנת השלטון יין נסך מותר לומר לעכו"ם צא והפס עלי שיטול הוא אותו היין ויפרע את דמיו לשלטון ולא אמרי' כיון דכתבו עליו ליטול היין קנאו ישראל והוה ליה כמוכרו לעכו"ם מכל מקום שיתן הדמים לשלטון בשבילו דכל כמה שלא בא לרשות ישראל לא קנאו דומיא דמתני' דמותר לומר

לו תן לנו את דמיה כל כמה דלא נכנס לרשותן אבל כשאמר לו פול תחתי לאוצר אסור דאז העכו"ם עומד במקומו וכשלוחו דמי והראב"ד ז"ל כתב דדברי הרמב"ם ז"ל סתומים וכאשר כתבתי נכונים הם. והא דנקט הרמב"ם ז"ל אל יאמר אדם לעכו"ם הא לך מאתים זוז והכנס תחתי באוצר אותן מאתים זוז נותן לעכו"ם בשכרו כדי שיכנס תחתיו דודאי לאו בחנם קעביד כיון דהשלטון נותן להם בעל כרחם:

סוף סוף כי מסי לאוירא דמנא קנייה פ רש"י ז"ל קניית עכו"ם בהגבהה וקשה דמאי הגבהה איכא כל כמה שהיין הוא באויר הכלי ועוד דאי שייך הגבהה בכה"ג א"כ אפי' בכלי ישראל נמי שייכא וא"כ תיקשי לדידיה אמאי קאמר מדמשכ' עכו"ם קנייה אפי' לא משכה נמי תיפוק ליה דכי מטא לאוירא דמנא קנייה בהגבהה ומאי איריא דמשיכה בעכו"ם לא קניא אפי' הגבהה דעדיפא ממשיכה נמי לא קניא לפי זה. ומפירש"י ז"ל משמע דלא פריך כי מטא לאוירא דמנא קנייה אלא למאי דמוקי לה דדמי לה נמצא דעכו"ם שהרי כתב מדמטי לאוירא דמנא דעכו"ם קנייה משמע דבמנא דישראל לא שייך למימר הכי ונ"ל משום דקיימא לן כליו של אדם קונות לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו לאפוקי בר"ה וברשות מוכר כדאיתא בפ' הספינה והיינו מיד כשהגיע אותו דבר לאויר כליו ואם אין הכלי מונח על גבי הקרקע אלא הלוקח תופסו בידו אפי' בר"ה וברשות מוכר נמי קני לוקח מיד כשיגיע אותו דבר לאויר כליו דע"כ לא קמיבעיא ליה בהספינה כליו של לוקח ברשות מוכר אי קניא אי לא אלא כשמונח על גבי קרקע דמספקא לן אם הכלי בטל לגבי הרשות או הרשות בטיל לגבי הכלי כמ"ש רשב"ם ז"ל לכ"פ סוף סוף כי מטי לאוירא דמנא קנייה דכיון דכלי דידיה הוא וקיימא לן כליו של אדם קונה לו מיד כשהגיע דבר ומשני דמנח אארעא וכיון דרשות מוכר הוא בטל כלי לגבי רשות ולא קני. והא דפריך ותיקני ליה כליו כלומר ואכתי תיקני ליה כליו אלא שמעת מיניה כליו של לוקח וכו' ומעיקר' דלא נקט בהדיא ותיקני ליה כליו משום דאיצטריך למימר דכי מטי לאוירא דמנא קניא קודם שנעשה יין נסך. וכן משמע בהדיא בתורת הבית הארוך שכתב ואפי' מדד ישראל וכו' עד מותרין והוא דקאי כלי בחצרו של עכו"ם דמכי מטי לאוירא דמנא קנייה דאויר כליו קונה לו וא"נ קאי בחצירו של ישראל אי קאי בידים דעכו"ם נמי שרי ואפי' לכתחילה משום דמכי מטי נמי באויר כלי המונח בידו קנייה ויין נסך לא הוי עד דמטי לקרקעיתו עכ"ל משמע דקניא משום דאויר כליו של אדם קונה לו כשהוא בידו או בחצרו. ויש לדחוק ולומר דבהגבהה שכתב רש"י ז"ל היינו נמי במה שמגביה הכלי ואוחזו בידו דבהכי קנייה ליה אוירא:

דקמא קמא אינסיך ליה לכאורה תימה דמאי קשיא ליה דקאמר הכי ונראה דאיצטריך למימר הכי כי היכי דלא תיקשי תינח מידה קמייתא דשפיך ליה דאינסיך מאותן טיפין דאפומיה אלא שאר כל המידות דשפיך ליה בגו ההיא מנא מאי איכא למימר אמאי הוי דמי יין נסך והא עכבת יין דהוה אפומיה אזלה ליה דנפלה לגו מנא בהדי מידה ראשונה ושאר כל המידות דשפיך ליה בחר הכי קני ליה עכו"ם כי מטי לאוירא ולא נעשו יין נסך עד דמטו לתתא ונתערבו בהדי מדה קמייתא וממלתא דרב משמע דכולה חמרא דמי יין נסך הוי לכך קאמר דקמא קמא אינסיך ליה דכי שפיך ליה מדה קמיית' ואינסיך אשתיירו מיניה נמי כמה טיפות באפומיה נמצא דכי שפיך מדה שנייה אינסיך ליה מאותן טיפות שנשתיירו ממדה קמייתא וכן כולן:

וכמאן דלא כרשב"ג תימה מאי פריך דלמא רב לכתחילה קאמר למשקל דמי ברישא מקמי דנתסר בההוא עכבה וע"כ לא קאמר רשב"ג דמותר למוכרו חוץ לדמי יין נסך אלא כשנתערב לו יין ביין בדיעבד אבל לערב לכתחילה ליכא מא דשרי כמ"ש בהדיא הרשב"א ז"ל כתורת הבית וכ"כ הטור בסימן קל"ב ישראל שמוכר ייני לעכו"ם צריך ליזהר שלא יאסר בעודו ברשותו כיצד יעשה יקח ממנו המעות קודם שימסר לו היין וכו' ואם לא עשה כן ומודד לכליו של עכו"ם שיש בפיו עכבות יין אסור כו' ומיהו בדיעבד מותר דקיימא לן יין שנתערב בסתם יינם מוכרו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסר שבו והיינו כרבי שמעון בן גמליאל אלמא דלערב לכתחילה אשור לכולי עלמא וכן קשה על מה שכתבו התוספות תימא ליבטל ההוא פרתא בששים והא קיימא לן דא ן מבטלין איסור לכתחילה ויש לומר דמילתא דרב משמע דאי לא שקלי זוזי ברישא אפי' בדיעבד אסור מדלא קאמר כי כייליתו חמרא לעכו"ם שקלא זוזי מנייהו וכו' כי היכי דתיהוי הלואה לגבייהו וכי קא הוי יין נסך ברשותייהו קא הוי ותו לא מדקאמר דכי לא עבדיתו הכי כו' כי שקליתו דמי יין נסך קא שקליתו משמע דאפי' בדיעבד קאמר דהוה דמי יין נסך ואסיר ועוד מדקאמר להו כתמא הכי משמע דאפי' בדיעבד קאמר דהוה דאי יין נסך ואסיר ועוד מדקאמר להו כתמא הכי משמת דאפי' בדיעבד נמי קאמר:

הכי גרסי' אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות וכו הוא בפ"ב דבכורות ומפרש התם טעמא דאביי דדוקא ברישא הוי מקח טעות כיון דלא ידע דהא לא יהיב ליה זוזי אבל סיפא לאו מקח טעות היא דנין דיהיב זוזי כי קז משיך איבעי ליה לעיוני והדר מימשך ומדלא עיין אחולי אח ל והוה עשייתו משיכה גמורה:

ת"ש דאמר רב חייא בר אבא אר"י עכו"ם וכו' ואם תאמר בלא מלתא דר"י תיקשי מהא דקיימא לן דעכו"ם נהרג על הגזל כדאיתא בסנהדרין שהוא אחד משבע מצות עכו"ם ואי

אמרת משיכה בעכו"ם אינו הונה אמאי נהרג ויש לומר כמו שכתבו התוספות דכשגזל שוה פרוטה כיון דממונא הוא איכא למימר דמה שנה ג עלו לאו משום דנתרבה ממילא הוא אלא משום דסובר מוא דיש אל הלכך אף על גב ד"א קנייה נהרג עליו אבל מפחות משוה פרוטה פריך שפיר דכיון דלא חיסר לישראל מידי ד א לאו ממונא הוא לא משיכה לאחרינא הרי מרונא דעכו"ם נמי לא נתרבה ואם כן אמאי נהרג ומשני משום דצעריה לישראל דטעמא דנהרג על הגזל משום דאמריה לחודיה הוא הלכך אפילו גזל פחות משום פרוטה מישראל דלאו ממונא הוא לגבוה ה דישראל מכל מקים צעריה איכא אית ליה לכך נהרג עליו ובריש פרק הדר כתבו התוספות דהא דמשני משום דצערים לישראל כלותו שהוט חשוב ביד עכו"ם וכו:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עכו"ם